

Міністерство освіти і науки України
Київська міська державна адміністрація
Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет інформаційних технологій та управління
Кафедра фінансів та економіки

**«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТА
ГЛОБАЛЬНІ АСПЕКТИ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ»**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

23 травня 2017 р.

Київ
2017

УДК330.34(477):339.9
Є-24

Редакційна колегія:

Рамський А.Ю. – д.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Зеліско І.М. – д.е.н., професор, академік НААН, проф. кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Лойко В.В. – д.е.н., професор, професор кафедри національної економіки та фінансів, Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»;

Сосновська О.О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Васечко Л.І. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Жукова Ю.М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Казак О.О. – к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Фещук М.Ю. – викладач кафедри фінансів та економіки Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка.

Євроінтеграційні та глобальні аспекти Економічного розвитку

Є-24 **України** [Текст]: матеріали науково-практичної конференції, (м. Київ, 23 травня 2017 р.) / Київський університет імені Бориса Грінченка.- Київ, 2017. – 218с.

Викладено тези доповідей учасників Науково-практичної конференції «Євроінтеграційні та глобальні аспекти Економічного розвитку України», яка відбулася у м. Києві 23 травня 2017 р.

Висловлені у тезах думки та пропозиції можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації, точність назв, статистичних даних, прізвищ та цитат несуть автори. Матеріали опубліковані в авторській редакції.

У випадках виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

УДК330.34(477):339.9

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

ЗМІСТ **СЕКЦІЯ 1**

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

АЛИМОВ О. М., МИКИТЕНКО В. В.	7
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ	
БЕЖЕНАР І.М.	14
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЖИВОЇ ТА УРЕЧЕВЛЕНОЇ ПРАЦІ	
БІЛІЧЕНКО С.П.	19
УКРАЇНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	
БУРЛАЙ Т.В.	23
СОЦІАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТА ПОШУКИ НОВОГО СОЦІАЛЬНОГО ВИМІРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	
ЛАВРИНЕНКО Л.М., ІВАНОВА К.І.	29
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
ЛЕХ Д.В., ЛОЙКО В.В.	34
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	
ЛІР В.Е., БИКОНЯ О.С.	40
ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЧАСТИНІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	
МИКИТЕНКО В. В.	45
ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В ДЕРЖАВІ	
МУХІН В.В.	50
ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ГАЗОВИХ РИНКІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНТИНЕНТУ	
НИЖНІЙ Т.В., УМАНЦІВ Ю.М.	55
ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
САПРИКІНА Т.А.	59
ЄВРОПЕЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС НАДНАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ	
СЕРЕБРЕННІКОВ Б. С.	63
ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	
ШТАНЬ М.В.	69
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
СНІГОВА О.Ю.	72
РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	
ЯКОВЕНКО І.В.	77
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	

СЕКЦІЯ 2**ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ В РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

ЖЕЖЕРУН Ю. В.	86
РОЛЬ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	
МОСКВІНА О. Д.	90
АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕКТОРУ ФІНАНСОВИХ КОРПОРАЦІЙ УКРАЇНИ	
НЕСТЕРЧУК Т. А., МАЗУРЕНКО Ю. О.	95
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
ПИСЬМАК Т.В., КОСТЕНКО Г.І.	100
ОСНОВНІ АСПЕКТИ КОРОТКОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	

СЕКЦІЯ 3**ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ЗРОСТАННЯ**

АРТЬОМОВА Т.І.	105
ВІДВОРЮВАЛЬНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	
БІЛОУС О.Ю.	110
ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ	
ВЕНГЕР В.В.	114
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	
ВОРОБІЙОВА Н. П.	120
ІННОВАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, ЇХ СУТЬ ТА РОЗВИТОК	
ЛИТОВЧЕНКО В.А., СЕРЕБРЕННИКОВ Б.С.	123
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ ЕКСПОРТУ ІТ-ПОСЛУГ З УКРАЇНИ	
ЛОЙКО Є.М., ГРУШКО В.І.	126
ВПЛИВ НТП НА ПОГЛИБЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СВІТУ	
МИХАЙЛОВ М.Г.	132
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
MARIA KICHEVA	136
ALTERNATIVE TRAINING AS OPPORTUNITY FOR THE BUSINESS ORGANIZATIONS	
НИКИФОРУК О.І. ГУСЕВ Ю.В.	146
ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	
ПУСТОВОЙТ О.В.	151
ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ: ПОШУК НОВОЇ МОДЕЛІ	
STOYAN KIROV	156
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HUMAN RESOURCES THROUGH TRAINING AND EDUCATION	

ЩЕГЕЛЬ С. М.	167
ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ УКРАЇНИ: НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	
СЕКЦІЯ 4	
СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ І МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
АКЛІНА О. В.	174
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ М.КИЄВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
ГУК Л.П.	180
ГНУЧКІ МОДЕЛІ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
ЛОЙКО В.В., ЛОЙКО Д.М.	185
РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ МОДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
СЕКЦІЯ 5	
ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
БАЛДЖИ М.Д.	191
ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В ПРОЕКТАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
КУДЛАСЕВИЧ О.М.	195
ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЩОДО МІСЦЯ ЛЮДИНИ ТА РОЛІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ПРЕДСТАВНИКАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)	
ПИСЬМЕННА У.Є.	200
ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ СТАЛИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ СВІТУ	
Секція 6	
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	
ТКАЧЕНКО О.І.	206
ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	
ШПЕНЮК О.Є.	209
СИСТЕМНІ ФІНАНСОВІ РИЗИКИ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ	
ХУТОРНА М. Е.	214
ЗМІСТОФОРМУЮЧІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ	

СЕКЦІЯ 1

Економічні інтеграційні відносини та перспективи їх розвитку в сучасному вимірі

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

*Алимов О. М., академік НАН України, д.е.н., проф., радник при дирекції
Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого
розвитку НАН України»*

*Микитенко В. В., д.е.н., проф., головний науковий співробітник
відділу комплексної оцінки управління природними ресурсами
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»*

Досягнення достатнього рівня ефективності та результативності управління в державі природними ресурсами на її шляху до прогресивного поля провідних країн світу обумовлює потребу у формуванні відповідного типу системи механізмів (деталізовано та обґрунтовано у [1]). З цією метою пропонується формалізацію структури останньої здійснити на засадах реалізації використання вихідних положень теорії синергетики й принципів системного, комплексного, об'єктно-цільового та ресурсно-функціонального підходів із урахуванням емерджентності задля залучення до системоутворюючих регуляторів реальних резервів адаптації її складових до змін у зовнішньому середовищі. Поряд із цим, вказане вимагає постійної трансформації активних елементів системи у відповідності до існуючих загроз і можливих ризиків сталому розвитку держави та її регіонів.

У цій відповідності зазначимо про таке: стрижнем парадигми побудови системи механізмів управління природними ресурсами (СМУ_{ПР}) є синергетична теорія, яка ставить на один рівень важливості стійкі (самовідтворювальні) та хаотичні стани нової системи управління. Хаос, при цьому, розглядається авторами даного дослідження як творча сила, здатна забезпечити утворювальне руйнування, а за необхідних умов, і появи - послабити, нейтралізувати нерациональні форми і цільові складові іневолюційної структури.

Слід вказати, що необхідність дослідження ризиків функціонуванню системи механізмів управління природними ресурсами обумовлено існуванням

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

швидких змінам, що відбуваються на даний час в межах національного господарства. Зазначене потребує визначення комплексу пріоритетних факторів та індикаторів моніторингу результативності управління, а на його основі й сформування обмеженого переліку підмеханізмів СМУ_{ПР} із метою переведення національного господарства з неефективного стану у інший – більш ефективний та результативний. Це, у свій час, і забезпечить гнучкість та адаптацію соціально-економічної системи держави до змін зовнішнього середовища. Відтак, для визначення комплексу конститутивно-ключових факторів, що впливають та стимулюють до підвищення рівня результативності управління природними ресурсами, необхідно віднести наступні групи (їх визначено й ідентифіковано у попередніх роботах [2; 3]): а) структурні, які відбивають вплив галузевої структури національного господарства на обсяги ресурсоспоживання; б) технологічні – відображають рівень освоєння національних природних ресурсів відносно інших видів резервів, ресурсів чи потенціалів (однак, у співставних категоріях); в) політико-економічні – відтворюють внутрішні та зовнішні відносини суспільно-політичних сил із проблемної точки зору; г) управлінські – окреслюють ефективність управлінської системи щодо забезпечення достатнього рівня результативності управління природними ресурсами в Україні.

Автори даного дослідження переконані, що формування структури СМУ_{ПР} на засадах зазначеної парадигми економічної теорії з урахуванням основних перешкод на шляху забезпечення результативності реалізації її дії, і дозволяє виокремити п'ять цільових функціоналів, дослідження проблемних площин та напрямів розвитку яких забезпечить процес закономірної реструктуризації системи механізмів управління природними ресурсами України і набуття архітектурою СМУ_{ПР} нового якісного стану. А, знання сутності соціально-економічних, еколого-економічних і енергоекономічних закономірностей та врахування базових принципів системного й системно-комплексного підходів до формування СМУ_{ПР} дає змогу свідомо

організовувати діяльність у сфері управління природними ресурсами держави. Признаємо, що принципи – це початок науки, теорії організацій складних систем, якою і є СМУ_{ПР}. Принципи повинні дати відповідь на питання: якими мають бути цілі функціонування, які способи та засоби можна використати для їх досягнення. Поряд із цим, виникає об'єктивна необхідність накласти певні обмеження на процес управління природокористуванням, що забезпечить певний порядок причинного і стійкого зв'язку між явищами чи властивостями досліджуваних об'єктів. Це обгрунтовані знання про закони: економічні, кібернетики, соціології тощо – які взаємопов'язані відносинами та повторюються і, за яких зміна одних явищ зумовлює зміну інших в межах новоствореної системи механізмів.

Загалом, автори даного дослідження не ставлять за мету в даній роботі виявити та сформулювати новий комплекс законів управління багатокомпонентною системою, якою є СМУ_{ПР}. Однак, слід признати, що стосовно сутності вже відомих, їх складу і механізмів дії на складні системи існують різні точки зору. Одна група вчених вважає [4; 5], що в суспільстві діють лише економічні закони, які слід використовувати при визначенні об'єктів локалізації зусиль, а, інша [6; 7] наполягає на існуванні ще й специфічних законів управління, які необхідно враховувати, одночасно з економічними, при розбудові сучасної системи управління природними ресурсами. При цьому, окремі дослідники [8] визнають існування не законів, а закономірностей, які й формують характер взаємодії будь-якого суб'єкта і об'єкта управління, зв'язки між ними та здатність певної системи забезпечити досягнення визначених стратегічних цілей. Тому, не другорядним завданням даного дослідження є визначення не лише складу і змісту, а й напрямів дії закономірностей для того, щоб уникнути деструктивних явищ та упереджувати загрози підвищенню результативності управління природними ресурсами в Україні. За результатами розроблення методологічних засад [9], опрацьованих авторами даної статті та досвіду їх матеріалізації, можна окреслити комплекс

закономірностей формування та подальшої органічного функціонування сучасної системи механізмів управління природними ресурсами в Україні, сутність яких подана у табл. 1.

Визначення й опис на даному етапі дослідження закономірностей еволюції СМУ_{ПР} дозволяє сформулювати окремі правила принципового характеру, дотримання яких забезпечить підвищення рівня результативності управління природокористуванням.

Таблиця 1

Закономірності формування та органічного функціонування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні *

Базові теорії	Сутність та зміст закономірностей формування й функціонування системи механізмів управління природними ресурсами
Теорія систем	відповідність сутності, змісту, ієрархії та організації сучасної СМУ _{ПР} стану розвитку національного господарства. Вона відображає об'єктивний характер формування СМУ _{ПР} у відповідності до умов функціонування економіки та ґрунтується на загально визначених та розроблених у дослідженні принципах теорії сталого розвитку;
Положення та принципи економічної теорії	врахування диверсифікації процесів освоєння стратегічного потенціалу (у тому числі в природо-ресурсного потенціалу) й управління його розвитком, що виявляється в освоєнні нових сфер, розширенні номенклатури за рахунок використання новітніх технологій (у т.ч. і управління), у перетворенні виробничо-економічних систем на багатогалузеві комплекси, кластери, у зміні форм внутрішньо- та міжгалузевих зв'язків;
Теорія стратегічного управління	при визначенні цільових, забезпечуючих та функціональних складових СМУ _{ПР} в основу слід покласти співвідносність керуючої і керованої підсистем із урахуванням імовірного нарощення вагомості впливу деструктивних впливів на процеси будь-якої природи. Зазначене і обумовить досягнення раціональності пропорцій між усіма елементами при їхньому форматуванні/ пере форматуванні під час реалізації дії СМУ _{ПР} . Оскільки, керуюча і керована підсистеми безперервно взаємодіють, відтак, складність самих процесів і визначають структуру та напрями розвитку СМУ _{ПР} , що виявляється в удосконаленні форм і методів стратегічного управління природокористуванням.

Джерело * запропоновано та обґрунтовано авторами даного дослідження у [9]

Вони будуть сформульовані на певному рівні узагальнення, абстраговані від реальних особливостей специфіки провадження виробничо-господарської діяльності, набуватимуть значення базових принципів в межах розробленої концепції формування системи механізмів у вигляді структури-атрактора, визначатимуть порядок функціонування СМУ_{ПР}, але ще не матимуть зв'язку із

безпосереднім розв'язанням наукової проблематики, а також із рішенням прикладних комплексних завдань. Визначені авторами закономірності слугують лише теоретичною основою розв'язання національно-господарської проблеми, проте, вже на наступних етапах.

У цій відповідності засвідчимо, що формування СМУ_{ПР} є неоднорідним процесом як із точки зору теоретико-методологічного обґрунтування, так і конкретно-прикладного значення. Оскільки, проектування СМУ_{ПР} та практика запровадження у дію формалізованої архітектури можуть сповідувати різні концепції побудови різноманітних функцій, моделей, схем та алгоритмів тощо.

Якщо під концепцією розуміти систему поглядів, спрямовану на підвищення результативності управління природокористуванням через функціонали управління, оптимізацію та раціоналізацію видобутку природо-ресурсного потенціалу, їх транспортування та використання, диверсифікацію постачання тощо – то, у цій відповідності, наголосимо на існуванні об'єктивної закономірності розроблення у зв'язку із різноманітністю природних процесів забезпечення результативності сучасної СМУ_{ПР}. Таким чином, можна признати за доцільне й нагальне виконання наступного завдання. Це – здійснити розроблення й обґрунтування структурно-функціональної та системно-технологічної складових концепцій (у складі цілісної доктринальної концепції – тобто, інтегральної). У цьому випадку, різні теоретичні основи вказаних складових охоплюють необмежену сукупність теоретичних підходів, що відтворюють багатоаспектні явища у площині формування та проектування, управління та регулювання, функціонування та еволюцію багатокomпонентної системи – тобто, структури-атрактора СМУ_{ПР}.

Таким чином, підтвердимо, що останні можуть відбуватися у вигляді: 1) композиції процесів проектування СМУ_{ПР} та її підсистем; 2) коректування завдань, цілей і функцій СМУ_{ПР}; 3) формування інформаційно-методичної бази за певною системою показників-індикаторів результативності й ефективності управління природокористуванням; 4) оцінювання вимірів результативності та

ефективності; 5) розроблення комплексу заходів щодо підвищення результативності; 6) реформування, модернізації, модифікації виробничо-господарських, економічних, управлінських структур; 7) вибору засобів регулюючого впливу та нововведень; 8) моделювання розвитку виробничо-економічних систем, що опікуються природокористуванням, трансферу технологій; 9) прогнозування макропоказників та вимірів результативності й ефективності природокористування і, відповідних, проектів, дії методик у сфері управління природними ресурсами, рекомендацій, положень і пропозицій; 10) розроблення відповідного типу стратегії по досягненню бажаних результатів при скороченні обсягів і втрат при провадженні проектів природокористування.

Певним чином підсумовуючи усе вище зазначене, підтвердимо, що до складного і різноманітного кола процесів пов'язаних із формуванням сучасної системи механізмів управління природними ресурсами входять усі без винятку елементи, з яких складається будь-яка система управління. Але, організація управління елементами та підсистемами вказаного комплексу, у зв'язку із ускладненням та урізноманітненням сучасних технологічних процесів, економічних, суспільно-політичних та інформаційних зв'язків, стає дедалі важчим завданням і потребуватиме, надалі, реалізації усіх функцій стратегічного управління, а саме: прогнозування, планування, регулювання, організації, контролювання, обліку, аналізу, мотивування, стимулювання тощо.

Література:

1. Національна парадигма сталого розвитку України: Препринт. [Текст] / [О. М. Алимов, І. К. Бистряков, М. А. Хвесик, В. Є. Хлобистов та ін.] / За заг. ред. д.т.н., проф. заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2012. – 72 с.

2. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні: Монографія [Текст] / за науков. редак. акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С. О. Лизуна;

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»]. – Київ: ДУ «ІЕПСР НАН України», 2013. – 64 с.

3. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави: Монографія [Текст] / О. М. Алимов, Л. С. Ладонько, І. М. Лицур, В. В. Микитенко та ін. – Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 520 с.

4. Підкамінний І. М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток [Електронний ресурс] / І. М. Підкамінний, В. С. Ціпурида // Ефективна економіка: науково-практичний журнал – 2011. – №3 – Режим доступу: URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=480> .

5. Перерва П. Г. Трансфер технологій: Монографія [Текст] / [П. Г. Перерва, Д. Коциски, Д. Сакай, М. Верешне-Шомоши]. – Харків: Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 668 с.

6. Энергосбережение – энергоэффективность – экология: практический опыт по внедрению энергоэффективных технологий: Монография [Текст] / А. Н. Алымов, В. И. Барканов, А. А. Долинский, В. В. Микитенко, Н. А. Пашкевич и др. – Киев: Ассоциация теплоэнергетических компаний Украины, 2014. – 358 с. – [С. 389 – 341].

7. Потенціал сталого розвитку: цілі, проблеми та перспективи: Монографія [Текст]/ [О. М. Алимов, О. О. Демешок, І. В. Драган, О. В. Гребенюк, І. М. Лицур, В. В. Микитенко та ін. - Київ, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку», 2014. – 72 с.

8. Розбудова в Україні каскадних форм організації виробничо-господарської та міжгалузевої і міжрегіональної взаємодії / В. В. Микитенко, О. М. Алимов / Економічні та виробничо-економічні системи в координатах сталого розвитку: Монографія [Текст]; за ред. А. О. Касич, М. М. Хоменко. – Кременчук, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського МОН України, Кременчуцька міська друкарня, 2015. – 228 с. [С. 5 – 19].

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЖИВОЇ ТА УРЕЧЕВЛЕНОЇ ПРАЦІ

*Беженар І.М., к.е.н., старший науковий співробітник
відділу розвитку підприємництва і кооперації ННЦ «Інститут аграрної
економіки»*

Багатьма авторами розглядається економічна сутність витрат підприємства яка являє собою сукупність затрат живої та уречевленої праці на здійснення поточної та виробничої діяльності підприємства. Проте потребує дослідження визначення продуктивності в умовах економічних інтеграційних відносин. Враховуючи наявну в Україні статистичну базу даних, пропонуємо до затрат живої праці включати витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи; до затрат уречевленої (минулої) праці – матеріальні витрати + амортизація + інші витрати (у т.ч. оренда).

Затрати уречевленої праці (сільськогосподарські та промислові) пропонуємо обчислювати за формулами:

$$УПс = Вн + Ввк + Віп + Віо,$$

де УПс – витрати минулої праці (сільськогосподарські); Вн – витрати на насіння; Ввк – витрати на корми власного виробництва; Віп – інша продукція сільського господарства (гній, підстилка, тощо); Віо – інші (операційні) витрати;

$$УПп = Вдм + Впк + Вн + Ве + Вр + Вп + Вім + Ва,$$

де УПп – витрати уречевленої праці (промислові); Вдм – витрати на мінеральні добрива; Впк – витрати на корми покупні; Вн – витрати на нафтопродукти; Ве – витрати на електроенергію; Вр – витрати на ремонт, запчастини; Вп – витрати на паливо; Вім – витрати інші матеріальні; Ва – витрати на амортизаційні відрахування.

Структура та динаміка витрат на виробництво продукції сільського господарства дає змогу за поданими вище формулами визначити структуру сукупної праці та тенденції її зміни (табл. 1).

Таблиця 1

Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах, %

Показники	1990			2003			2004			2013			2014		
	Всього	рослинництво	тваринництво	Всього	рослинництво	тваринництво	Всього	рослинництво	тваринництво	Всього	рослинництво	тваринництво	Всього	рослинництво	тваринництво
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Витрати на оплату праці	33,6	35,2	32,3	14,2	13,5	15	14	13,2	16	14,0	7,1	9,03	7,2	6,7	8,4
Відрахування на соціальні заходи	4,2	8,7	0,6	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5	0,4	2,61	3,3	2,7	2,6	3,1
Матеріальні витрати	<u>49,4</u> 100	<u>40,9</u> 100	<u>56,3</u> 100	<u>65,2</u> 100	<u>58,7</u> 100	<u>76,0</u> 100	<u>67,5</u> 100	<u>62,9</u> 100	<u>76,3</u> 100	<u>67,5</u> 100	<u>66,0</u> 100	<u>79,0</u> 100	<u>70,4</u> 100	<u>66,9</u> 100	<u>80,8</u> 100
У тому числі на насіння і садивний матеріал	13,7	37,4	x	13,8	24,7	x	13,3	21,7	x	13,3	19,1	x	12,9	18,1	x
корми	52,1	x	82,2	32,1	x	73	28,3	x	73	28,3	x	72,8	20,7	x	71,6
інша продукція сільського господарства	5,3	7,3	4,1	3,2	2,7	3,7	3	2	4,6	3,0	0,96	4,13	1,8	0,7	4,6
міндобрива	9	24,5	x	8,8	15,6	x	10,3	16,8	x	10,3	24,4	x	14,1	19,9	x
нафтопродукти	5,1	9,9	2,4	16,6	24,8	6,3	18,2	25,7	6,4	18,2	18	3,55	15,4	20,0	4,0
електроенергія	1,4	1,3	1,5	3,5	2,4	5	3	2	4,4	3,0	1,49	3,8	0,02	1,3	3,4
паливо	0,7	0,8	0,7	1,2	1,5	0,7	1,4	1,8	0,8	1,4	1,69	2,57	1,6	1,2	2,5
запчастини, ремонтні і будівельні матеріали	6	8,4	4,6	9	12,1	5,1	9,2	12	4,7	9,2	8,03	3,45	7,4	9,0	3,5
оплата послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями	6,7	10,4	4,5	11,8	16,2	6,3	13,3	18	5,9	13,3	26,4	9,67	24,3	29,9	10,5
Амортизація основних засобів	9,8	11,8	8,2	4,9	5,4	4,1	4,7	5,1	3,9	4,7	5,89	4,44	5,4	5,9	3,9
Інші витрати	<u>3,0</u> 100	<u>3,4</u> 100	<u>2,7</u> 100	<u>15,3</u> 100	<u>22,0</u> 100	<u>4,1</u> 100	<u>13,4</u> 100	<u>18,4</u> /100	<u>3,7</u> 100	<u>13,4</u> 100	<u>18,4</u> 100	<u>4,3</u> 100	<u>14,3</u> 100	<u>17,9</u> 100	<u>3,8</u> 100
з них орендна плата за земельні частки (паї)	x	x	x	53,4	59,5	x	61,5	67,9	x	61,5	66,9	x	57,8	62,0	x
майнові паї	x	x	x	2,6	2,2	6,8	2,6	2,2	6,5	2,6	0,37	0,39	0,5	0,5	0,3

Примітка. Витрати всього – 100%.

Джерело: розроблено авторами за даними Державної служби статистики України.

Результати визначення витрат сукупної праці у рослинництві та тваринництві наведено відповідно в табл. 2.

Таблиця 2

Структура сукупних витрат на виробництво продукції рослинництва і тваринництва по роках, %

Показники сукупних витрат	1990	2003	2004	2013	2014
Рослинництво					
Затрати живої праці	43,9	13,9	13,6	9,7	9,3
У т.ч. відрахування на соціальні заходи	8,7	0,4	0,4	2,6	2,6
Затрати уречевленої праці сільськогосподарські (К _{сг})	21,7	37,6	33	31,6	30,5
У т.ч. орендна плата за земельні паї	x	13	1,4	12,3	11,1
за майнові паї	11,8	0,5	0,4	0,1	0,1
Затрати уречевленої праці промислові (К _п)	34,4	48,5	53,4	58,7	60,2
амортизаційні відрахування		5,4	5,1	5,9	5,9
Разом	100	100	100	100	100,0
Тваринництво					
Затрати живої праці	32,9	15,8	16,1	12,3	11,5
У т.ч. відрахування на соціальні заходи	0,6	0,5	0,5	3,3	3,1
Затрати уречевленої праці сільськогосподарські (К _{сг})	32,4	39,3	39,9	37,1	37,8
у тому числі: орендна плата за майнові паї	x	0,3	0,2	0,02	0,01
Затрати уречевленої праці промислові (К _п)	34,7	44,9	44	50,6	50,7
амортизаційні відрахування	8,2	4,1	3,9	4,4	3,9
Разом	100	100	100	100	100

Джерело: розроблено авторами за даними Державної служби статистики України.

Як видно з наведених табличних даних, в останні роки у структурі сукупних витрат різко зменшилися затрати живої та відповідно збільшилися затрати уречевленої (минулої) праці. При цьому затрати минулої праці (сільськогосподарські) зросли в основному за рахунок витрат на сплату орендної плати за землю, а промислові – підвищення цін на матеріально-технічні ресурси. За наявної структури сукупних витрат можна розрахувати показники продуктивності сукупної праці. При цьому продуктивність може вимірюватися кількістю виробленої продукції (валової продукції), одержаною виручкою, прибутком тощо у розрахунку на 1 люд.-год сукупних витрат:

$$ПСП_{ВП} = \frac{ВП}{C_{п}} = \frac{ВП}{Ж + \left(\frac{Z_{п} \times K_{п}}{O_{п}}\right) + \left(\frac{Z_{п} \times K_{сг}}{O_{сг}}\right)};$$

$$ПСП_{В} = \frac{В}{C_{п}} = \frac{В}{Ж + \left(\frac{Z_{п} \times K_{п}}{O_{п}}\right) + \left(\frac{Z_{п} \times K_{сг}}{O_{сг}}\right)};$$

де – ПСП_{ВП} – продуктивність сукупної праці у відношенні вартості валової продукції до сукупних витрат, люд.-год; ПСП_В – продуктивність

суспільної праці у відношенні виручки від реалізації продукції до сукупних витрат, люд.-год; $C_{п}$ – кількість живої та уречевленої праці, тис. люд.-год; ВП – вартість валової продукції сільського господарства у цінах 2014 р., млн грн, В – виручка від реалізації продукції сільськогосподарського виробництва, тис. грн; Ж – затрати живої праці на виробництво продукції, тис, люд.-год; $Z_{п}$ – взатрати живої та уречевленої праці за даними собівартості, тис. грн; $K_{п}$ – частка уречевленої промислової праці у собівартості продукції, %; $K_{сг}$ – частка уречевленої праці сільського господарства у собівартості продукції, %; $O_{п}$ – оплата праці за 1 люд.-год працівника промисловості, грн; $O_{сг}$ – оплата праці за 1 люд.-год у сільському господарстві, грн.

Наведемо приклад такого розрахунку за статистичними показниками підприємств сільського господарства. У 2014 р. вартість 1 люд.-год в сільському господарстві та промисловості становила відповідно 15,79 і 26,46 грн. Статистичні та розрахункові дані табл. 3 дають змогу визначити показники продуктивності сукупної праці у рослинництві та тваринництві за результатами роботи у 2014 р.

Таблиця 3

Розрахунок показників продуктивності сукупної праці

Показники	Одиниця виміру	Рослинництво	Тваринництво
1. Усього витрат на виробництво продукції ($Z_{п}$)	Тис. грн	115437858,1	38875599,7
2. Структура та вартість сукупних витрат:	%	100,0	100,0
	Тис. грн	115437858,1	38875599,7
3. жива праця		9,3 10733782,6	11,5 4459674,1
4. Затрати уречевленої праці сільськогосподарські ($K_{сг}$)		30,5 35152511,4	37,8 14690357,2
5. Затрати уречевленої праці промислові ($K_{п}$)		60,3 69551564,1	50,7 19725568,4
6. Затрати уречевленої праці: у сільському господарстві (ряд. 4: 15,79 грн)		2226251,5	930358,3
7. у промисловості (ряд. 5: 26,46 грн)		2628555,0	745486,3
8. Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві	Осіб	300572,0	124742,0
9. Відпрацьовано люд.-год (ряд. 9 x 1898 год*)	Люд.-год	570485,7	236760,3
10. Всього сукупних затрат праці ($C_{п}$) (ряд. 7 + ряд. 8 + ряд. 10)	Тис. люд.-год	5425292,1	1912604,9
11. Виробництво валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2014 р. (ВП)	Млн грн	177707,9	73730,7
12. Одержано виручки від реалізації продукції (В)	Тис. грн	130721536,6	31792695,7

Джерело: Розроблено авторами за даними Державної служби статистики України.

Рослинництво:

$$ПСП_{ен} = \frac{177707900}{5431013} = \frac{177707900}{570486 + \left(\frac{115437858 \times 0,603}{26,46} \right) + \left(\frac{115437858 \times 0,305}{15,79} \right)} = 32,72 \text{ грн}$$

$$ПСП_{в} = \frac{130721537}{5431013} = \frac{130721537}{570486 + \left(\frac{115437858 \times 0,603}{26,46} \right) + \left(\frac{115437858 \times 0,305}{15,79} \right)} = 24,07 \text{ грн}$$

Тваринництво:

$$ПСП_{ен} = \frac{73730700}{1675592} = \frac{73730700}{236760 + \left(\frac{38875600 \times 0,507}{26,46} \right) + \left(\frac{38875600 \times 0,378}{15,79} \right)} = 44,00 \text{ грн}$$

$$ПСП_{в} = \frac{31792696}{1675592} = \frac{31792696}{236760 + \left(\frac{38875600 \times 0,507}{26,46} \right) + \left(\frac{38875600 \times 0,378}{15,79} \right)} = 18,97 \text{ грн}$$

Дані наведеного розрахунку свідчать, що продуктивність сукупної праці у 2014 р. в рослинництві була вища порівняно з тваринництвом. Затрачена жива та уречевлена праця в рослинництві забезпечила вищі показники як за виробництвом валової продукції з розрахунку на 1 люд.-год, так і за виручкою від реалізованої продукції.

Визначення й аналіз продуктивності сукупної праці можливо застосовувати у цілому по галузі або при виробництві окремих видів продукції. При цьому дані первинного обліку дають можливість точніше розмежувати затрати уречевленої праці в сільському господарстві та промисловості.

Водночас, у ринкових умовах для прийняття управлінських рішень щодо використання ресурсів і прогнозування необхідна система норм і нормативів, яка може слугувати основою для визначення обсягів виробництва як у підприємствах так і в галузевому та міжгалузевому плануванні виробництва при побудові державної політики стимулювання соціально-економічного розвитку.

УКРАЇНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Біліченко С.П., науковий співробітник

Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Таке поняття як «глобалізація» широко увійшло в суспільне мовлення ще наприкінці 1990-х рр. Це слово містить буквально парадигму, яка включає розуміння того, що відбувається у світі, епохальні зміни. Поняття глобалізації – це визначення сукупності складних процесів, суть яких полягає в тому, що вони як би «стискають» світ в часі і просторі і роблять умовними і проникними всі існуючі територіальні межі.

Глобалізація – це історичний процес, який перетворює світ в загальну систему, з єдиними характеристиками. Історично таку систему породжує дія чинників глобалізації:

- сучасні засоби комунікації, здатні стискати до мінімуму час і простір, які розділяють людей;
- технологічні зв'язки, що дозволяють поширювати по всьому світу вироблену продукцію;
- формування глобальних ідеологій, таких, як екологічний або правозахисний рух.

Реальні результати процесу глобалізації проявляються в «стиранні» кордонів для економічної, культурної і навіть політичної діяльності і вони стають все більш прозорими, умовними. Транслокальні і транснаціональні мережі – промислові монополії, Інтернет, обмін студентів і професійних кадрів, сфера послуг, організації «зелених» і рух на захист прав людини – сприяють створенню істинно глобальної культурної та економічної системи. В силу дії всіх цих факторів похитнулася традиційна для ХХ ст. «Геополітична уява», яка зводилася до сприйняття світу розділеним на просторові, територіальні та ідеологічні блоки. Глобалізація тягне за собою формування нової геополітики і

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

нового бачення світу, все більше здобуває образ єдиного цілого, що складається з «потоків» і «мереж».

Слід зазначити, що сучасні процеси глобалізації, на думку фахівців, мають суперечливий характер. Так, з одного боку, відкриваються нові можливості для економічного та науково-технічного прогресу, розвитку високих технологій і нових засобів комунікації, розширення і поглиблення міжнародної співпраці, а з іншого – збільшується розрив між багатими і бідними країнами, підриваються національні валюти і економіки, загострюються економічні проблеми, створюються умови для маніпулювання масовою свідомістю за допомогою новітніх інформаційних технологій.

Але відзначимо, що глобалізація, як би ми її не оцінювали, є фактом сучасного існування. Глобалізація – це незворотний процес, природний хід світового розвитку з усіма своїми позитивними моментами і негараздами.

Разом глобалізацією набуває особливо важливого значення в усьому світі і транскордонне співробітництво. Не обходить воно і Україну, як країну-сусіда Європейського Союзу.

Внаслідок розширення Європейського Союзу до кордонів України суттєво змінився сам статус транскордонного співробітництва нашої держави. Для України міжрегіональне співробітництво являє собою надзвичайно важливий шлях практичного включення її регіонів до загальноєвропейських інтеграційних процесів. Прикордонна співпраця дедалі активніше інтегрується до економічних комплексів прикордонних регіонів України та членів ЄС, що розширює коло суб'єктів, зацікавлених у розширенні такої співпраці.

У Законі України про «Про Транскордонне співробітництво» №1861-IV від 24 липня 2004 р. говориться, що Угоди про транскордонне співробітництво можуть передбачати утворення органів транскордонного співробітництва.

Статус, функції, повноваження та джерела фінансування органів транскордонного співробітництва визначаються міжнародними договорами України про транскордонне співробітництво, угоди про транскордонне

співробітництво, законодавством держав, на території яких вони розміщені, статутами цих органів.

У разі якщо угодою про транскордонне співробітництво передбачається розміщення органів транскордонного співробітництва на території України, вони можуть утворюватися як юридичні особи. В окремих випадках їхні функції можуть покладатися на відповідні виконавчі органи місцевого самоврядування та структурні підрозділи місцевих органів виконавчої влади.

Орган транскордонного співробітництва виконує завдання, покладені на нього територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади, відповідно до його повноважень і в порядку, передбаченому законодавством України [1].

Важливим заходом інтеграційних процесів для нашої країни стала «Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна на 2014-2020 рр.»[2]. Загальна мета Програми полягає у підтримці транскордонних процесів розвитку на прикордонних територіях Польщі, Білорусі та України. Стратегія Програми відповідає національним і регіональним стратегіям соціально-економічного розвитку. У Програмному документі на 2014-2020 рр. визначено три стратегічні цілі для транскордонних заходів:

1. Сприяння економічному та соціальному розвитку регіонів по обидві сторони спільного кордону.

2. Вирішення спільних проблем, що стосуються навколишнього середовища, охорони здоров'я мешканців і боротьби зі злочинністю.

3. Сприяння створенню кращих умов та інструментів для забезпечення мобільності людей, товарів і капіталу.

Співпраця в рамках програм транскордонного співробітництва здійснюється за допомогою проектів, відібраних у відкритому конкурсі – представлених органами державного управління та місцевими органами самоврядування, неурядовими організаціями, державними і приватними вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами двох або

трьох країн, які входять в територію дії програми. Тобто партнерство може бути, як двостороннє, так і трьохстороннє. Але обов'язковою умовою повинно бути партнерство із країною членом Євросоюзу.

Таким чином, транскордонне співробітництво здійснюється лише між суміжними територіями, спрямоване на подолання негативних аспектів існування кордонів та наслідків, які виникли на прикордонних територіях через їх розташування на окраїнах держав і має на меті покращення умов життя населення.

Транскордонне співробітництво України та ЄС і далі набуватиме все більшого розвитку, незалежно від наявності чи відсутності державної політики щодо його заохочення. Невизначеність подальшої розбудови сучасного транскордонного співробітництва з ЄС має два основні виміри:

– відсутність відповідної стратегії з обох сторін щодо послідовної реалізації ідеології суспільства для всієї території України, а не тільки для її західних регіонів;

– відсутність цілісної ідеології щодо транскордонного співробітництва навіть в цих прикордонних регіонах, тобто послідовної політики з боку ЄС та України щодо єврорегіонів, які повністю «накривають» всю зону нового спільного кордону з ЄС.

Інтегрованість сусідніх країн до ЄС, НАТО та Шенгенського простору збільшує відмінності української сторони порівняно зі станом в розширеному ЄС. Різниця між західними областями України та суміжними з ними регіонами країн-сусідів за показниками економічного та соціального розвитку, обсягу інвестувань та рівня прикордонної інфраструктури невпинно зростає. Прийнятий в першому читанні Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про транскордонне співробітництво» наразі не вирішує проблем, пов'язаних із створенням ефективної системи транскордонного співробітництва в нових умовах.

Розбудовуючи на перспективу механізми транскордонної співпраці з ЄС в новому законопроекті необхідно враховувати й актуалізацію низки нових аспектів регіонального розвитку на європейському континенті, обумовлених одночасним проголошенням «нової політики сусідства ЄС», застосуванням інструментів «Східного партнерства» та формуванням об'єктивного підґрунтя розвитку довгострокової транскордонної співпраці, зокрема – в економічній сфері.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що реалізація цих заходів дозволить належним чином врахувати об'єктивні тенденції, притаманні транскордонному співробітництву Україна – ЄС, та започаткувати їх шляхом набуття активної ролі у співпраці. В іншому випадку, Україна як учасник прикордонного співробітництва ризикує опинитися в пасивній ролі та може втратити значну частку позитивного потенціалу цього процесу.

Література:

1. Закон України про «Про Транскордонне співробітництво». [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws>.
2. Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна на 2014-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.pbu2020.eu/ua>.

СОЦІАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТА ПОШУКИ НОВОГО СОЦІАЛЬНОГО ВИМІРУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Бурлай Т.В., к.е.н, старший науковий співробітник
відділу економічної теорії Державної установи «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку НАН України»*

На початку березня 2017р., напередодні 60-річчя підписання Римських договорів, що заклали фундамент функціонування ЄС, Єврокомісія оприлюднила доповідь «Біла книга про майбутнє Європи: шляхи збереження єдності в рамках Союзу 27 країн», у якій представлено п'ять альтернативних

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

сценаріїв розвитку ЄС (уже без Великобританії) на період до 2025 року, побудованих з урахуванням його можливостей та існуючих основних викликів [1]. Примітно, що переважна більшість цих викликів, охарактеризованих як «драйвери майбутнього» для ЄС, має соціальний вимір і стосується проблем скорочення чисельності населення, міграції, безробіття, особливо молодіжного, впливу нових технологій на ринок праці, постаріння населення та обумовленої ним необхідності модернізації систем соціального забезпечення [2, с. 8-13].

Соціальні питання стали для Європейського Союзу пріоритетними у посткризовому порядку денному, що безпосередньо пов'язано, *по-перше*, з глибокою кризою моделі держави загального добробуту і, зокрема, Європейської соціальної моделі, яку експерти називають «душею Європи», та, *по-друге*, розгортанням процесів соціальної дивергенції (тобто розходження соціальних параметрів розвитку) країн-членів ЄС, що прямо суперечить цілям забезпечення їх інтеграції та соціальної згуртованості.

Деформація Європейської соціальної моделі наразі є настільки значущою проблемою, що змушує сторони розширеного соціального діалогу вимагати реорганізації ЄС і його перетворення у «більш справедливу та більш соціальну Європу» [3], а також побудови нової соціальної моделі, яка забезпечить «повну підтримку усім працівникам, усім споживачам та усім жителям ЄС» [4, с. 2].

Слід зауважити, що деформація Європейської соціальної моделі стала результатом низки криз, які переживає ЄС у останні роки, у т.ч. інституційної, економічної, фінансово-боргової, демографічної, міграційної. Скорочення соціальних програм у межах реалізації ЄС антикризової політики жорсткої економії при одночасному посиленні навантаження на системи соціального захисту населення (під впливом тривалої економічної рецесії та пов'язаного з цим безробіття та скорочення бюджетних і персональних доходів, загострення демографічних і міграційних проблем) призвели до зниження рівня життя пересічних європейців і подальшої соціальної фрагментації об'єднаної Європи.

За даними Євростату, у 2015р. за показником ВВП на душу населення (за

ПКС) розрив між найбагатшою і найбіднішою країнами ЄС перевищив 5,5 раза: якщо відповідний показник Люксембургу відносно середньоєвропейського рівня (28,6 тис. євро, ЄС-28=100%) склав 264%, то показник Болгарії – лише 47%. Показник частки населення, що зазнає ризику бідності та соціального відторгнення, у 2015р. коливався від 41,3% в Болгарії, 37,3% в Румунії та 35,7% у Греції, до 16% в Швеції та 14% в Чехії, тобто «розкид» сягав 2-3 разів. Різниця показників соціальної нерівності (квінтільних коефіцієнтів розподілу доходів, що є співвідношенням доходів 20% найбагатших і 20% найбідніших громадян) за 2015р. також була вагомим: якщо у Чехії, Словаччині, Словенії та Фінляндії це співвідношення становило 3,5-3,6 раза, то у Греції, Литві, Іспанії та Болгарії – 6,5-7,1 раза, у Латвії – 7,5 раза, а в Румунії – навіть 8,3 раза [5].

Очевидно, що головною причиною масштабних розривів у соціальному розвитку держав-учасниць ЄС є ресурсна неспроможність більшості з них забезпечити наближення до рівня соціального добробуту, досягнутого найбільш розвиненими європейськими країнами. За підсумками 2015р. частка державних бюджетних витрат на соціальних захист населення (у т.ч. витрат на допомогу по безробіттю, тимчасовій непрацездатності та інвалідності, підтримку сімей з дітьми та літніх людей (окрім пенсійних виплат) тощо) в середньому по ЄС-28 склала 19,2% ВВП, але її величина коливалася від 25,6% ВВП у Фінляндії до 9,6% ВВП в Ірландії. При цьому лише вісім країн ЄС (Фінляндія, Данія, Італія, Австрія, Франція, Швеція, Бельгія та Греція) спрямовували з держбюджету на соціальний захист населення не менше 20% ВВП, тоді як у інших дев'яти (Ірландія, три прибалтійські країни, Румунія, Болгарія, Кіпр, Мальта та Чехія) цей показник не перевищував 13,5% ВВП [5]. Ще більш чіткий поділ країн ЄС-28 на «бідних» і «багатих» проявляється, якщо оцінювати абсолютні показники соціальних витрат. За останніми наявними даними Євростату, у 2014р. витрати бюджету на соціальний захист населення у розрахунку на одного отримувача (за ПКС) у Люксембурзі сягали 14,7 тис. євро; у Данії, Нідерландах та Австрії становили від 10,0 до 10,6 тис. євро; у Бельгії, Німеччині, Франції, Швеції та

Фінляндії – від 9,0 до 10,0 тис. євро; в Ірландії, Італії, Іспанії та Великобританії – від 6,0 до 7,7 тис. євро; у Чехії, Греції, Угорщині, Португалії, Словенії, Словаччині, на Кіпрі та Мальті – від 4,0 до 5,3 тис. євро; у Польщі, Литві, Естонії та Хорватії – від 3,0 до 3,8 тис. євро; у Латвії, Румунії та Болгарії – 2,3-2,5 тис. євро [5]. Різниця між кращими та гіршими показниками є 3-6-кратною!

Як бачимо, існуючі відмінності між країнами-лідерами та аутсайдерами ЄС за вищенаведеними та іншими соціальними показниками (зокрема, ринку праці) чітко окреслюють неоднорідність соціального ландшафту об'єднаної Європи, її значну соціальну фрагментацію та загрозу подальшої соціальної дивергенції країн-учасниць. На сьогодні ці питання набули такої гостроти та важливості для перспектив ЄС, що в рамках суспільного обговорення «Білої книги про майбутнє Європи» у квітні 2017р. Єврокомісією було представлено доповідь «Документ для роздумів щодо соціального виміру Європи» [6]. У ній окреслено три можливі сценарії соціального майбутнього Євросоюзу на період до 2025 року, які стануть предметом суспільних дебатів [6, с. 25-31]:

- перший: *«Обмеження соціального виміру лише можливістю вільного пересування людей»* (збереження правил транскордонного руху громадян і визнання дипломів, відміна мінімальних соціальних стандартів ЄС у сфері охорони праці та соціального захисту, припинення фінансування на рівні ЄС програм соціального та регіонального розвитку країн-членів);
- другий: *«Країни, які хочуть зробити більше в соціальній сфері, роблять більше»* (поділ ЄС на групи країн з різним рівнем соціального розвитку, повна відмова від цілі соціальної конвергенції держав-учасниць);
- третій: *«Країни ЄС-27 спільно поглиблюють соціальний вимір Європи»* (забезпечення соціальної конвергенції держав Євросоюзу, законодавче закріплення на рівні ЄС мінімальних соціальних стандартів, залишення соціальної політики у віданні національних урядів).

Елементи цих трьох сценаріїв можуть комбінуватися та доповнюватися, а остаточний сценарій, вироблений за підсумками суспільного обговорення, буде

наданий Єврокомісією у листопаді 2017р. на Соціальному саміті ЄС у Швеції. Однак вже зараз можна навести кілька критичних зауважень щодо основних недоліків «Документу для роздумів щодо соціального виміру Європи».

По-перше, у ньому представлено лише 3 сценарії соціального поступу ЄС на найближче десятиліття, хоча у «Білій книзі про майбутнє Європи» надано 5 сценаріїв її загального розвитку (у яких, до речі, соціальні аспекти подані мінімально або й зовсім відсутні), що говорить про неадекватність урахування соціальної проблематики та недооцінку соціального порядку денного ЄС розробниками цих стратегічно важливих документів.

По-друге, перший і третій сценарій соціального розвитку ЄС видаються недопрацьованими і малоімовірними, оскільки реалізація 1-го сценарію веде до дефрагментації Європейської соціальної моделі і фактичної відмови від єдиного соціального простору ЄС, що ставить під сумнів інтеграційний проект ЄС у цілому; реалізація 3-го сценарію, що має на меті повноцінну соціальну конвергенцію країн ЄС, нереальна через відсутність адекватних інституційних механізмів і ресурсних можливостей, насамперед, фінансово-економічних.

По-третьє, документ щодо майбутнього соціального виміру ЄС слабо корелює і не містить чітких прив'язок до такого стратегічно важливого документу як «Європейська опора соціальних прав» [7], який був ухвалений Єврокомісією у квітні 2017р. і є зводом 20 ключових принципів і прав, що охоплює сфери зайнятості, соціального та пенсійного страхування, соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, соціального діалогу, соціальної інклюзії та ін. Передбачається, що після ухвалення Європейської опори соціальних прав Європарламентом і Радою ЄС, її ключові положення будуть упроваджуватися шляхом реалізації законодавчих (коригування та розширення законодавчих норм ЄС у соціально-трудої сфері) та інших ініціатив – наприклад, таких як нещодавно розпочаті Єврокомісією консультації з соціальними партнерами щодо надання доступу до системи соціального захисту працівникам, охопленим нестандартними формами зайнятості.

По-четверте, при побудові сценаріїв очікуваного соціального виміру ЄС та визначенні механізмів їх реалізації абсолютно не враховано застереження та рекомендації, розроблені міжнародними інституціями щодо відновлення соціальної конвергенції та поліпшення соціального стану країн-членів. Зокрема, відповідних рекомендацій МОП щодо активізації проведення ЄС реформ, спрямованих на підвищення продуктивності праці, стимулювання виробничих і соціальних інвестицій, розвитку людського капіталу й ін. [8, с. 35-59].

Усунення вказаних недоліків у запропонованих сценарних підходах щодо майбутнього соціального виміру ЄС дозволить зробити їх більш реалістичними та потенційно ефективними з точки зору реновації Соціальної Європи.

Література:

1. Commission presents White Paper on the future of Europe: Avenues for unity for the EU at 27 / European Commission - Press release on 1 March 2017. – European Commission, 2017. – 3 pp.
2. White Paper on the future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025. – European Commission, March 2017. – 31 pp.
3. Какой должна быть Социальная Европа? / Выступление зам. Генерального секретаря Европейской конфедерации профсоюзов К.Лехто-Комулайнен на ассамблее Межрегионального совета профсоюзов Пиренейского региона 23.02.2017г., г. Перпиньян (Франция) [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.profngz.com.ua/?p=12386>
4. The Europe we want: just, sustainable, democratic and inclusive. Common appeal to European leaders signed by 237 European Civil Society Organisations and Trade Unions on 21.03.2017 [Електронний ресурс]. – Доступний з: <https://etuc.org/documents/...>
5. Eurostat. Database [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://ec.europa.eu/eurostat/>
6. Reflection Paper on the Social Dimension of Europe. – European Commission, 2017. – 35 pp.

7. Establishing a European Pillar of Social Rights / Commission Staff Working Document SWD(2017) 201 final. – Brussels: European Commission, 26.04.2017. – 77 pp.

8. Building a social pillar for European convergence. – Geneva: International Labour Organisation, 2016. – 73 pp.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Лавриненко Л.М., к.е.н, доц., доцент кафедри менеджменту,
Інституту економіки та менеджменту
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

*Іванова К.І., заступник директора
Інституту економіки та менеджменту
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

Сучасний світ сьогодні став єдиним цілим – відбуваються інтеграційні процеси у всіх сферах суспільного життя. Беззаперечними ознаками розвитку людства є глобалізаційні та інтеграційні тенденції, які охопили всі без винятку сфери життя. З'явилися принципово нові глобальні, загальні проблеми, які є результатом багатоміжних кількісних і якісних змін як в системі "суспільство-природа", так і у самому суспільному розвитку. Хоча суспільство і представлено численними, несхожими один на одного культурами, націями і державами, але – людство виступає як єдине ціле.

Глобальні проблеми за своєю суттю стосуються всього людства: вони вимагають цілеспрямованих, узгоджених дій його об'єднання зусиль більшої частини населення планети; є об'єктивним чинником світового розвитку і не можуть бути проігноровані [1]. Тому, концепція глобалізації є в сучасних дослідженнях найбільш поширеним інструментом аналізу соціальних процесів, зокрема проблем безпеки сучасної системи освіти. В освіті, як в дзеркалі, відбиваються всі суперечності епохи глобалізації. Сьогодення ознаменувалося серйозними глобальними змінами, які значно вплинули на роль, функції і

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

способи функціонування освіти в усьому світі, зокрема і в Україні. Серед найбільш важливих змін слід назвати такі: зростання значимості знань як важливого чинника економічного зростання в глобальному контексті; інформаційну і комунікаційну революцію; появу глобального ринку праці; соціально-політичні трансформації глобального масштабу.

Сучасна система вищої освіти, яка повною мірою відповідає вимогам часу, є одним із найголовніших чинників зростання якості людського капіталу, генератором нових ідей, запорукою динамічного розвитку економіки і суспільства в цілому. Провідними тенденціями в освіті є такі: стрімкий екстенсивний та інтенсивний розвиток, тотальне охоплення всіх людей, збільшення тривалості навчання, зменшення віку початку освіти, перехід до освіти впродовж всього життя, розширення доступу до освітніх послуг й посилення контролю за їх якістю, випереджальне спрямування в освіту людських та матеріальних ресурсів.

Одним із важливих чинників, який сприяє успішному вирішенню питань глобалізації, є освіта, у завдання якого входить підготовка людини до роботи у нових організаційних структурах та широке розповсюдження інформаційних технологій, які змінюють організацію праці [2, с. 159-165]. Загально визнаним є той факт, що освіта дає необхідні знання та вміння, що сприяють формуванню наукового світогляду, розвитку здібностей, адаптації до змін форм діяльності. Освіта прискорює процес адаптації людини до соціальних умов, в яких переважає фактор невизначеності, активно сприяє коригуванню моральних якостей особистості.

Глобальна освіта виступає найбільш ефективним засобом позитивного розвитку процесів глобалізації, оскільки тільки освічене суспільство та освічене людство може критично і розумно протиставити позитивні процеси розвитку негативним та уникнути анархії і насильства. Саме глобальна освіта може забезпечити активну участь світової науки і громадськості в управлінні світом. Сьогодні проблеми освіти стають пріоритетними у всьому світі, оскільки вони

визначають майбутнє кожної країни окремо та планети у цілому. Перед нами постало стратегічне завдання виховання освіченої та відповідальної особистості, здатної забезпечити не тільки власну життєву творчість, але й розумну життєдіяльність інших людей.

Сучасний науковий світ визначає освіту як універсальну категорію, яка виступає об'єктом різних галузей знань. З одного боку, освіту розглядають як джерело знань, а з іншого – як "двигун" розвитку. Прийшов час, коли кожній людині необхідно отримати комплекс екологічних, економічних та юридичних знань у системі глобальної освіти та раціонально використовувати Інтернет як інструмент безперервної самоосвіти. У сучасний період змінюється і наше уявлення про саморозвиток людини. З процесом комп'ютеризації важливим стало вміння звертатися до відповідних баз даних, вміння працювати з терміналом. На зміну традиційним знанням приходять навички пошуку інформації. Глобальну освіту відкриває величезний світ інформації та дає великі можливості для успішної і компетентної діяльності на світовому рівні; дійсно, з його допомогою можна стати "людиною світу" – це реальність сучасної глобальної освіти, а перспективи його непередбачувані. Освіта є для індивіду і суспільства знаряддям позитивних змін, і тому якщо людина не здобуває освіти, її розвиток гальмується. Проте в яких би умовах не зростала людина, ці конкретні умови, досвід життя і роботи, які людина отримує в рамках цих умов, нададуть певну освітню дію на розвиток особи. Це, зрозуміло, матиме для життя людини як позитивні, так і негативні наслідки. Тому в контексті майбутнього світу сам досвід слід розглядати як головний освітній компонент загального розвитку індивіду.

Разом із прогресивними вченими із різних країн ми вважаємо, що глобальна освіта – це не просто сукупність безлічі національних освітніх просторів та систем, це особлива "мегасистема", де задаються та реалізуються цілі національної та світової освітньої політики, де функціонують специфічні

зв'язки, відносини між державами та їх освітніми системами, які направлені на всесвітнє розширення можливостей розвитку особистості.

Важливо відзначити, що глобальна освіта об'єднує різні освітні системи багатьох держав та релігій, які відрізняються не тільки за своїми філософськими, історичними, культурними і педагогічними традиціями, але і які по-різному декларують своє відношення до глобальної освіти та по-різному використовують його можливості у власних цілях.

В процесі глобалізації освіти учбова діяльність всіх без виключення соціальних і вікових груп населення стає основним засобом розвитку та відтворення [3, с. 92-95]. Завдання освітньої системи – повчальні, такі, які розвивають та виховують. Університет повинен сформувати своєрідну "імунну систему", яка забезпечує сприйняття чужих ідей з користю для себе. Завдання освіти полягає у тому, щоб не тільки зберігати і розвивати своє символічне середовище (культуру, світогляд, літературу, мистецтво й ідеологію), але і піддати її систему захисту штучним "вірусним інфекціям" для того, щоб він міг спілкуватися із іншими і не замикатися, а розширювати свої культурні межі. Існуюча система освіти повинна шикуватися як один із інструментів збереження ідентичності країни в епоху глобалізації, збереження її неповторної культури, традицій, цінностей, менталітету народу.

Очевидне одне – освіта і, насамперед, вища освіта знаходиться в епіцентрі глобалізації. Саме тут формується нове покоління професіоналів, які прийматимуть рішення за всіма ключовими питаннями політики, економіки, фінансів, ідеології, освіти і виховання, суспільних і природних наук, культури, інформації і комунікацій, іншими словами, тих, хто будуватиме суспільство майбутнього [4, с. 87-92]. Від них багато в чому залежатиме реальне запровадження у життя як позитивних сторін глобалізації, так і її негативних наслідків. Тому саме у сфері вищої освіти належить уважно вивчати явище глобалізації, його рушійні сили, його наслідки, та впливати на ці процеси. Глобалізація освіти означає процес все більшого пристосування навчання і

виховання до запитів глобальної ринкової економіки, яка намагається накласти відбиток на освіту. Зростання економіки від знань породжує ідею створення єдиної світової освітньої системи, що базується на єдиних освітніх стандартах.

Можна зробити висновок про те, що сучасна освіта стає основним інтегруючим чинником та умовою розвитку особистості й усієї світової спільноти, оскільки завдяки їй відбувається задоволення як індивідуальних, так і суспільних потреб. Отже, інтеграційні процеси в освітніх системах виконують функції по освоєнню світової культури. Сьогодні формується новий погляд на освіту як соціокультурну систему, сприяючу гуманізації і гармонізації відносин людини і природи, людини і суспільства. При цьому формуються нові філософсько-світоглядні підстави. Вченими висловлюється припущення про те, що зміни, які відбуваються у сучасному світі, у галузі освіти можна охарактеризувати як соціокультурну інтеграцію, яка припускає прогресивну еволюцію всієї світової спільноти. Активне проведення нових філософсько-світоглядних ідей у життя, наповнення їх сенсом, додавання їм соціально значущих характеристик і напрямів, а також методичне включення ціннісних імперативів у свідомість людини – це завдання, перш за все, самоосвіти.

Література:

1. Лавриненко Л.М. Проблеми взаємодії трансформаційних процесів в умовах євроінтеграції / VIII науково-практична Інтернет-конференція «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції» – Науково-дослідний інститут фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України – 1-15 грудня 2016 року, м. Ірпінь – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/246/>

2. Лавриненко Л.М. Інтелектуальна складова інноваційного зростання // Наукові дослідження розвитку світової економіки: пропозиції, теорії збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук / Наукова організація «Перспектива». – У 2-х частинах. – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Ч. 1. – С.159-165.

3. Біліченко С.П. Інвестиції в людський капітал: аналіз віддачі / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: «Економічна політика в контексті міжнародного співробітництва» – 22-23 серпня 2014 р. м.Дніпропетровськ. – С.92-95.

4. Лавриненко Л.М. Сучасні проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої професійної освіти // Регіональна економіка та управління: науково-практичний журнал – 1 (04) лютий 2015 року. – Запоріжжя, 2015. – С. 87-92.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Лех Д.В., аспірант

Лойко В.В., д.е.н., професор

Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»

Поява та еволюція понять «безпека» і «фінансова безпека» обумовлені об'єктивними чинниками суспільно-економічного розвитку. Сучасні умови глобалізації світової економіки та євроінтеграційний напрям розвитку України роблять актуальними дослідження щодо забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва і, зокрема, фінансової безпеки. Фінансова безпека є самостійним об'єктом управління на мікро- та макроекономічному рівнях і може бути визначена наступним чином: фінансова безпека суб'єкту підприємництва як економічної системи – це кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру.

Система забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва має на меті захист від різних загроз. В нормативно-законодавчих актах України, які стосуються питань національної безпеки, немає чіткого критерію, за допомогою якого можна було б класифікувати загрози як реальні чи потенційні та немає

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

єдиного чіткого визначення на законодавчому рівні досить вживаних понять «небезпека» та «загроза». У наукових працях вчені, які досліджували питання загроз, надаються різні визначення цього поняття в залежності від того, яка була мета дослідження. Результати узагальнення наукових підходів до поняття «загроза» наведено в табл.1. Аналіз авторських визначень поняття «загроза» надає можливість зробити наступні висновки. Загроза розглядається авторами як «явище або чинник» [1-5], «елемент системи економічної безпеки» [6], «сукупність умов або факторів» [7,8], «можлива небезпека» [9], «можливість заподіяння шкоди» [10], «можливість виникнення явища» [11], «реальні чи потенційно можливі дії» [12,13], «сукупність умов та чинників» [14].

Таблиця 1

Результати узагальнення існуючих підходів до визначення терміну «загроза» українськими та зарубіжними авторами (складено авторами)

Характеристика підходу до терміну «загроза»	Автори
Загрози – наявні та потенційно можливі явища і чинники...	Закон України «Про основи національної безпеки України» [1], Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [2], А.Б. Качинський [3], В. Маршалл [4], Дж. Фіксел [5]
Загроза – елемент системи економічної безпеки...	П.В. Круш, В.І. Подвігіна, Б.М. Сердюк [6, с. 609]
Загроза - це сукупність умов і факторів....	Варналій З. С. [7, с.109], Т. Г. Васильців [8, с.26]
Загроза – можлива небезпека..	Вікіпедія [9]
Загроза – можливість заподіяння шкоди...	В.І. Мунтіян [10]
Загроза - ймовірність виникнення явища	Д. Варнес [11]
Загроза – це реально чи потенційно можливі дії...	Т. Б Кузенко [12, с. 18], Мігус І.П. [13]
Загроза – сукупність умов і чинників.....	І.І. Дідович [14]

За проведеним аналізом визначення поняття «загроза» можна сформулювати сутність цього поняття наступним чином, що загрозами економічній безпеці промислового підприємства слід вважати наявні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію економічних

інтересів підприємства і створюють небезпеку для господарської діяльності та життєзабезпечення колективу підприємства [15]. Дії потребують реагування, тому доцільно поняття «загроза» розглядати з динамічної точки зору.

Потенційні чи наявні загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва вимагають певних дій від керівництва щодо їх усунення або запобігання. Заходи щодо усунення загроз потребують коштів, тому необхідно оцінити загрози з точки зору ймовірності їх настання та розміру збитків, які факт їх настання може завдати суб'єкту підприємництва.

В науковій літературі загрози поділяють на внутрішні та зовнішні. Цей поділ доцільно проводити з точки зору управлінського впливу з боку суб'єкту господарювання. До суб'єктів зовнішніх загроз фінансовій безпеці суб'єкту підприємництва можна віднести: конкурентів; недобросовісних клієнтів та партнерів суб'єкту підприємництва; колишніх працівників підприємства; спецслужби іноземних держав, пов'язані з ними особи і організації, метою діяльності яких є здобування економічної інформації; окремі недобросовісні працівники державних установ, правоохоронних органів та органів влади; особи та організації, що займаються рейдерською діяльністю; органи контролю та нагляду; засоби масової інформації. Із зростанням ступеня відкритості вітчизняної економіки зростає ризик зовнішнього промислового шпигунства, що потребує від підприємств докладання додаткових зусиль та коштів для захисту інформації. Питання захисту інтелектуальної власності також є одним із актуальних питань. Потрібно враховувати різницю у нормативно-правових актах України та країн Європейського Союзу щодо регулювання питань захисту інтелектуальної власності. Особливий вид загроз для діяльності суб'єктів підприємництва може утворюватися через певну політичну ситуацію як в країні, так і в окремих її регіонах. Здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність суб'єкти підприємництва можуть відчувати загрози через: націоналізацію або конфіскацію активів або блокування рахунків вітчизняного суб'єкту підприємництва, які знаходяться на іноземній території; вітчизняного

суб'єкта підприємництва; зміни валютних курсів; квотування експорту і імпорту; накладання ембарго на експорт і імпорт.

Ще одним із видів загроз, які мають тенденцію до значного поширення є загрози, пов'язані із нанесенням збитків суб'єктам підприємництва через комп'ютерні мережі. Найбільш поширеними є загрози пов'язані із незаконним використанням інформації пластикових платіжних засобів та комп'ютерної банківської інформації. Досить динамічно розвиваються загрози пов'язані з підробкою пластикових платіжних засобів, розкраданням коштів суб'єктів підприємництва з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Суб'єктами внутрішніх загроз фінансовій безпеці суб'єкту підприємництва є його працівники. Доцільно проводити певні заходи безпеки щодо унеможливлення певних злочинних дій з боку працівників підприємства, які можуть завдати матеріальної шкоди: розкрадання або пошкодження майна підприємства; розповсюдження негативної інформації, яка може нашкодити іміджу підприємства; посягання на інтелектуальну власність підприємства; викрадення документів або носіїв інформаційних засобів; проведення неправдивих переговорів із потенційними клієнтами або замовниками. При формуванні системи економічної і, зокрема, фінансової безпеки на підприємстві, потрібно передбачати розробку та проведення певних заходів щодо роботи із персоналом. Це і розробка системи матеріального та нематеріального заохочення працівників підприємства і укладання договорів із працівниками щодо нерозголошення комерційної таємниці, і розробка Положення щодо порядку реєстрації інтелектуальної власності та інші заходи. Заходи щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єкту підприємництва сприяють зміцненню фінансового стану та запобіганню фінансової кризи на підприємстві. Фінансова криза підприємства є однією з найбільш серйозних форм порушення його фінансової рівноваги. Ризики у своїй сукупності утворюють кризове середовище суб'єктів підприємництва двох рівнів. Найбільш типові критичні ризики суб'єктів підприємництва. Внутрішні:

дефіцит оборотного капіталу; низький рівень технології організації виробництва; власні помилки; нестача фінансових ресурсів; зниження ефективності діяльності; неефективний менеджмент. Зовнішні: економічні; політичні; демографічні; зміни в законодавстві; ринкові. Для кожного підприємства набір критичних ризиків є унікальним.

Здійснення постійного моніторингу за загрозами та критичними ризиками, забезпечення ефективної діяльності суб'єкта підприємництва можуть забезпечити рівноважний фінансово-економічний стан та фінансову безпеку підприємства. В умовах євроінтеграції України у вітчизняних суб'єктів підприємництва виникає необхідність приділити більше уваги зовнішнім загрозам та критичним ризикам, як можливого джерела дестабілізації економічної безпеки.

Література:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України № 964 – IV від 10.06.2003 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=97980.
3. Качинський, А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А.Б. Качинський. – К : НІСД, 2001. – 312 с.
4. Маршалл В. Основные опасности химических производств. - М.: Мир, 1989. - 672 с.
5. Fiksel J. Quantitative risk analysis for toxic chemicals in the environment // J. of hazard materials. - 1987. - 10, № 2-3. - P. 227-240.
6. Круш, П.В. Економіка підприємства: Навчальний посібник/ За ред. П.В. Круша, В.І. Подвігіної, Б.М. Сердюка. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2007. – 780 с.
7. Економічна безпека: навч. посіб. за ред. Варналій З. С. — К.: Знання, 2009. – 647 с.

8. Васильців, Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
9. Загроза. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [uk.wikipedia.org/wiki/ Загроза](http://uk.wikipedia.org/wiki/Загроза).
10. Мунтіян, В.І. Основи теорії інформаціогенної моделі економіки. – К. : КИИЦ, 2004. – 368 с.
11. Varnes D. Landslide hazards zonation, a review of principles and practice. - 1984. UNESCO. 63 - p.
12. Кузенко, Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. — К., 2004.
13. Мігус, І.П. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мігус, С.М. Лаптев // Ефективна економіка. – 2011.- № 12. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/
14. Дідович, І.І. Формування економічної безпеки держави та регіону / І.І. Дідович, І.Я. Фабін // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11- С. 152 -158.
15. Лойко В.В. Загрози економічній безпеці промислового підприємства: сутність та класифікація // Ефективна економіка. – 2015. - № 10 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/

ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЧАСТИНІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

*Лір В.Е., провідний науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

*Биконя О.С., молодший науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Приєднання України до Енергетичного Співтовариства передбачає впровадження змін у законодавство у таких сферах як: газовий ринок; електроенергетика; нафта та видобуток вуглеводнів; охорона навколишнього середовища; конкуренція, антимонопольна діяльність; відновлювальні джерела енергії; енергоефективність; статистика. Відтак для газового ринку необхідно впровадити три директиви та два регламенти, а для електроенергетики дві директиви та три регламенти в рамках Третього енергетичного пакету. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає продовження співробітництва в сфері енергетики та енергоефективності. Даний документ слугує основою широкомасштабного наближення вітчизняного законодавства до норм і правил Європейського Союзу. Даний факт свідчить про початок формування якісно нової правової основи для співпраці в енергетичному секторі.

Верифікація процесу європейської інтеграції України в енергетичній сфері показує, що наша країна поділяє та сприймає європейські принципи, цілі та критерії сталого розвитку енергетики, проте не застосовує європейські методи реалізації поставлених завдань. Зокрема в частині прозорості заходів політики, досягнення консенсусу усіх стейкхолдерів, механізмів планування та прогнозування (сучасних систем підтримки прийняття рішень та управління ризиками, енергетичного форсайту, технологічних платформ), відповідальності за прострочення виконання планів та неефективне управління, слабкої

координації між органами державної влади (дублювання функцій), суспільної активації енергетичної політики (залучення громадськості), тощо.

В ході аналізу виконання Угоди про асоціацію були виявлені як позитивні зрушення, так і ті фактори, які заважають ефективно виконувати зобов'язання та адаптувати національне законодавство до законодавства ЄС. Серед основних проблемних моментів, що в майбутньому можуть негативно позначитись на результатах виконання Угоди про асоціацію, слід виділити наступні:

1) Оскільки текст Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС узгоджувався в 2012 році, то деякі директиви, які зазначені в Угоді про асоціацію, на сьогодні вже втратили чинність та були замінені іншими. Це викликає певні непорозуміння щодо того, який саме документ слід імплементувати. У зв'язку з цим має бути проведена двостороння процедура погодження вже нових актів, які необхідно імплементувати із офіційним закріпленням переліку всіх нормативних документів по кожній сфері.

2) При розробці проекту нормативно-правового акту для виконання зобов'язань, що випливають з Угоди про асоціацію, головний розробник має погодити текст такого проекту та після такої процедури подати його до парламенту. Однак, при потраплянні проекту нормативно-правового акту до парламенту відбувається штучне затягування та відкладання його прийняття, навіть якщо строк виконання зобов'язання вже минув.

У цілому можна відзначити, що найбільший прогрес в адаптації законодавства України до норм ЄС та їх імплементации на практиці відбувся у секторі газу, тоді як зміни у секторах електроенергетики та енергоефективності є фрагментарними і значно відстають від графіку, визначеного зобов'язаннями України перед Енергетичним Співтовариством.

Так, національне законодавство, що регулює ринок газу, майже адаптоване до вимог Третього Енергетичного пакету ЄС після прийняття та вступу в дію рамкового Закону України «Про ринок природного газу» та прийняття переважної більшості «вторинного» законодавства, яке є необхідним

для проведення реальної реформи газового сектору в Україні. Також варто відзначити, що зміни у нормативно-правовому полі, яке регулює роботу газового ринку, ініціювали перші кроки з імплементації нових норм у практику роботи ринку газу, зокрема щодо реформи ціноутворення, організації реверсу газу з ЄС за європейськими правилами та започаткування розділення вертикально-інтегрованих монополій у сегментах транспортування, постачання та дистрибуції природного газу.

Водночас про повну імплементацію європейських норм можна буде говорити лише після прийняття законодавства, що регулюватиме право власності у сегменті газорозподільчих мереж, створення незалежного регулятора на ринку та завершення розділення НАК «Нафтогаз».

Регулювання ринку електроенергії досі відбувається за старою моделлю ринку, яка допускає значні викривлення ринкового механізму і несумісна з рамковим законодавством ЄС. Наразі процес переходу ринку електроенергії в Україні на правила Третього Енергопакету ЄС «застряг» на етапі ухвалення рамкового проекту закону «Про ринок електричної енергії України», який має привести українське законодавство у відповідність до останніх норм ЄС, і фактично відтерміновує дату початку реформи вітчизняного ринку електроенергії (зокрема, прийняття важливого «вторинного» законодавства, наприклад, Кодексу електричних мереж).

Адаптація законодавства до норм ЄС у сфері енергоефективності почалася у зворотному порядку: була прийнята низка законодавчих актів «вторинного» законодавства на фоні відсутності базового рамкового законодавства. Так, один з таких законопроектів «Про енергоефективність» – досі не може вийти зі стадії розробки у Кабінеті Міністрів, а інший – «Про енергетичну ефективність будівель» – більше року перебуває на розгляді у Верховній Раді і зараз повернутий назад до уряду на доопрацювання. Слід відзначити, що Уряд і Парламент зробили ряд важливих кроків для запуску процесу енергомодернізації у секторі житлових будинків, розробивши і

прийнявши законодавство, що регулює організацію ринку енергосервісу та порядок проведення енергоефективних заходів з боку ОСББ, а також прийняли кілька технічних стандартів з питань енергоаудиту та енергоменеджменту.

Узгодження між показниками видобутку, імпорту, експорту, перетворення та споживання енергоресурсів здійснюється у формі енергетичного балансу, що є основним джерелом інформації для визначення обсягів і напрямів енергетичних потоків держави. Важливою передумовою результативності політики енергоефективності держави є вирішення проблеми узгодження процесів формування, моніторингу та прогнозування енергетичного балансу країни відповідно до стратегічних орієнтирів і програм соціально-економічного розвитку. Енергетичний баланс країни є необхідним інформаційним джерелом для оперативного управління та стратегічного планування розвитку паливно-енергетичного комплексу, а також регулювання ринків енергоресурсів у напрямі досягнення енергоефективного розвитку. Дотримання принципів прозорості, достовірності та співставності обліку паливно-енергетичних ресурсів є важливим напрямом євроінтеграції України.

На теперішній час функцію складання зведеного енергетичного балансу держави виконує лише Державна служба статистики України, яка публікує енергобаланс за формою МЕА, однак первинну інформацію отримує від міністерств та відомств, які наразі вже не мають адміністративного управління над більшістю приватизованих підприємств відповідної галузі або виду економічної діяльності. Разом з тим організація системи моніторингу показників енергетичного балансу України покладена на Держенергоефективності яке, на жаль, не має відповідної юридичної, методологічної, організаційно-технічної бази, а також фінансового та кадрового забезпечення для організації збору достовірної інформації в режимі реального часу та формування на цій основі енергетичного балансу країни, а також моніторингу динаміки його показників. Фактично, Держенергоефективності виконує функції реалізації державної політики енергоефективності (заходів з

енергоефективності), у той час як у розвинутих країнах світу національні енергетичні агенції акумулюють усю інформаційну базу щодо руху енергетичних потоків у державі та готують тематичні аналітичні матеріали щодо енергетичної політики держави, у тому числі і на предмет її відповідності критеріям сталого розвитку.

За таких обставин НКРЕКП виконує свої функції практично «всліпу» не маючи базового рівня цін, а відтак змушений відштовхуватися від інформації самих постачальників. Не дивно, що у такій ситуації перманентне зростання тарифів різко підвищує активність громадських організацій стосовно забезпечення реалізації своїх конституційних прав про доступ до життєво важливої інформації. Перекриття неплатоспроможного попиту субсидіями, які до того ж нараховуються виходячи зі завищених порівняно з фактичними обсягами споживання нормативів, лише відтерміновує вирішення проблеми дисбалансу енергетичних та фінансових потоків. Мільярдні обсяги субсидій, які врешті решт консервують енерговитратність економіки, доцільніше було б спрямувати на оновлення енергетичної інфраструктури та реалізацію заходів з енергоефективності.

Таким чином, можна передбачити, що ЄС буде значно ретельніше розглядати можливості інтеграції України до європейської енергосистеми через низку факторів. По-перше, Україна сама є великим центром споживання енергоресурсів, причому в осяжній перспективі структура та індустріальна спрямованість матеріального виробництва суттєво не зміниться. По-друге, структура енергосистеми України не збалансована у можливостях регулювання графіку навантажень, а генерація не відповідає європейським параметрам якості електроенергії. По-третє, а ні Україна, а ні ЄС не матимуть найближчим часом у достатніх обсягах вільних інвестиційних ресурсів для радикальної зміни структури, технологічного рівня та ресурсної бази енергетичної інфраструктури України. Слід сподіватися, що співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері дозволить якнайшвидше гармонізувати інституційні,

технологічні та організаційно-фінансові засоби реалізації спільної енергетичної політики сталого розвитку, як ключового вектору інтеграції Україна-ЄС.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В ДЕРЖАВІ

*Микитенко В. В., д.е.н., проф., головний науковий співробітник
відділу комплексної оцінки та управління природними ресурсами
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

У контексті вирішення проблем щодо формування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні слід підтвердити про те, що враховуючи визначальний методологічний доробок, деталізований у [1], вважаємо за необхідне здійснити перебудову, в межах загальної системи управління природокористуванням, наступних шести структур управління (і, відповідно, з розробленням відповідних системоутворюючих важелів та регуляторів): 1) територіально-господарської; 2) галузевої; 3) організаційної; 4) корпоративної; 5) фінансової; 6) комунікаційної.

Зазначене дозволяє ідентифікувати найбільш пріоритетні задля підвищення результативності управління природними ресурсами України (на сучасному етапі розвитку національного господарства й національної економічної системи) важелі та регулятори. Тому, пропонується здійснити розроблення та обґрунтування архітектури системи механізмів управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних процесів у складі: а) фінансово-економічного механізму євроінтеграційного децентралізованого управління природними активами; б) організаційно-економічного механізму реалізації алгоритму трансформації структури управління природними ресурсами в Україні. А, в межах останнього – створити адекватний реальним процесам прикладний інструментарій із оригінальною мультирівневою системою відносних показників, моделей структурного типу, специфічною управлінською технологією та методичним підходом до оцінки і прогнозування

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

результативності та ефективності управління природними ресурсами держави за результатами запровадження нового формату регіональної карти України (восьми територіальних господарських округів – тобто, ТГО, розбудову яких описано й обґрунтовано у науковій праці [2]).

Однак, підвередимо і про те, що виконання зазначеного завдання в межах загальної системи державного й регіонального управління, передбачає обов'язкове врахування міжнародного досвіду щодо розроблення й опрацювання, згідно побудованої дослідникам і структурно-логічної схеми [3], цільових етапів формування системи механізмів управління природними ресурсами держави в умовах євроінтеграційних процесів (рис. 1). Оскільки, їхня формалізація буде відбуватися в ресурсних обмеженнях та при постійному нарощенні суспільно-політичних, економічних, екологічних та військових загроз і ризиків українському державотворенню.

У відповідності до концепту, репрезентованого на рис. 1, вважаємо за доцільне підвередити про те, що на авторське переконання, відбуватися у замкненому циклі за п'ятьма етапами із поступовим підвищенням вимог до результативності управління природними ресурсами в державі (послідовність розбудови структурно-логічної схеми обґрунтовано, деталізовано і репрезентовано дослідником у попередній науковій праці [4]).

Звідси, засвідчимо, що за **першим етапом** виконання науково-прикладних завдань щодо формування системи механізмів слід визначити умови забезпечення результативності управління природними ресурсами та вимоги до вимірів результативності й ефективності функціонування вказаного комплексу системоутворюючих регуляторів. **За другим етапом** – вважаємо за необхідне визначити конститутивно-ключові об'єкти локалізації зусиль (і, відповідно, специфічний склад механізмів) задля його формування.

За цим, **третій етап** вирішення проблеми вимагатиме від розробників ідентифікацію змісту і сутності фінансово-економічного й організаційно-економічного підмеханізмів із: а) обґрунтування принципів їхньої побудови; б)

комплексування обмеженого переліку важелів і регуляторів дії цих підмеханізмів; в) визначення масштабів залучення різних за природою ресурсів реалізації дії останніх; г) формулювання рівнів реалізації дії підмеханізмів в контексті досягнення достатнього рівня їхньої результативності.

Четвертий етап, відповідно, обумовлює потребу у виконанні організаційно-економічних, техніко-технологічних, системно-універсальних завдань щодо удосконалення сучасних структур управління, перелік яких визнано нагальним. А, саме: 1) територіально-господарської; 2) галузевої; 3) організаційної; 4) корпоративної; 5) фінансової; 6) комунікаційної. І, підвередимо, що лише їхня реалізація уможливить, у подальшому, досягнення цілей за п'ятим етапом формування системи механізмів – тобто, раціоналізацію пріоритетних на сучасному етапі розвитку національного господарства напрямів реструктуризації системи управління природними ресурсами.

Відтак, за п'ятим етапом передбачається здійснити:

оптимізацію галузевої структури управління розвитком національного господарства в ресурсних обмеженнях у контексті нарощення потужностей високотехнологічних видів економічної діяльності;

раціоналізацію інституціональних рівнів управління, виконаної за урахування економічної функції мінімізації витрат на реформування;

забезпечення фінансової результативності функціонування та достатнього рівня ефективності управління процесами використання й освоєння природними ресурсами в Україні;

досягнення високого рівня ефективності управління природними ресурсами за рахунок запровадження у практику удосконаленого інформаційно-методичного забезпечення, сформованого за використання оригінального прикладного інструментарію, обґрунтованого на засадах реалізації мульти-рівневої системи відносних показників і комплексу моделей структурного типу;

формування стратегічного набору управління природними ресурсами держави в умовах євроінтеграційних процесів за урахуванням нового формату регіональної карти України (у складі з восьми територіальних господарських округів). Розроблення й обґрунтування набору стратегій, розбудова й формування комплексу заходів у контексті забезпечення високого рівня результативності управління природними ресурсами з урахуванням міжнародного досвіду реструктуризації відповідного типу системи управління.

Засвідчимо, що виконання державними і регіональними корелянтами приведенного вище переліку етапів формування системи механізмів повинно мати замкнену природу, позаяк, останній – п'ятий етап – обумовлюватиме потребу в уточненні змістовності першого етапу. Тобто, вимагатиме уточнення й корегування умов забезпечення результативності управління природними ресурсами в Україні та вимог до вимірів результативності й ефективності функціонування вказаного комплексу системоутворюючих регуляторів на сучасному етапі розвитку національного господарства.

Таким чином, автором розроблено й обґрунтовано теоретико-концептуальну структурно-логічну замкнену схему формування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні. Розбудову останньої здійснено за п'ятьма замкненими етапами, виконання яких спрямовано за визначними цільовими функціоналами результативності управління. реалізація п'яти етапів передбачає здійснення наступних завдань: визначення умов забезпечення результативності управління природними ресурсами та обґрунтування вимог до їхніх рівні; формулювання об'єктів локалізації зусиль із розбудови двох конститутивно-ключових механізмів (за третім і четвертим етапами: фінансово-економічного механізму євроінтеграційного децентралізованого управління природними активами та організаційно-економічного механізму реалізації алгоритму трансформації структури); удосконалення шести структур управління природними ресурсами (територіально-господарської, галузевої, організаційної, корпоративної,

фінансової, комунікаційної); формування стратегічного набору з управління природними ресурсами; уточнення й корегування умов забезпечення результативності управління та вимог до рівнів управління природними ресурсами в Україні в сучасних умовах реалізації євроінтеграційних процесів.

Література:

1. Економічна оцінка природного багатства України: Монографія [Текст] / за заг. ред. акад. НАН України, д.е.н., проф. Пиріжкова С. І.; академіка НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика. – Київ: ДУ «ІЕПСР НАН України», 2015. – 396 с.

2. Каскади регіональних соціально-економічних систем: формування та розвиток: Монографія [Текст] / О. М. Алимов, В. В. Микитенко, О. О. Демешок, І. В. Драган. – Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2016. – 278 с.

3. Микитенко В. В. Побудова структурно-логічної схеми вирішення проблем формування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Микитенко // Економіка, управління, інновації: Електронне наукове фахове видання. Серія: Економічні науки. – Житомир, вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2017. – № 1 (20). – Режим доступу: http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I&S21COLORTERMS=0&S21STR=EJ000036.

4. Микитенко В. В. Класифікація систем управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних процесів [Текст] / В. В. Микитенко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку (м. Київ, 24.03.2017 р.). – Київ: Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, 2017. – 336 с. [С. 47 – 52].

ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ГАЗОВИХ РИНКІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Мухін В.В., здобувач

Національний інститут стратегічних досліджень

Цілісне розуміння глобальної енергетичної безпеки, через стан безпечного використання, постачання, транспортування енергоресурсів, і боротьба з енергетичною бідністю визначається спільною зацікавленістю країн світу в надійному енергопостачанні, а також їх потребами у забезпеченні стійкого та прогнозованого розвитку. Багатобічні правила функціонування відкритих і ефективних енергетичних ринків забезпечують збалансованіші та ефективніші інструменти міжнародної співпраці, ніж ті, які породжуються двосторонніми угодами або ненормативними правовими засобами.

Еволюція Європейського континентального газового ринку, механізмів ціноутворення на ньому та його роль в забезпеченні енергетичної безпеки держави історично досліджується одночасно із розвитком ринку нафти. На початку міжнародної торгівлі нафтою її ціну по суті визначали великі вертикально інтегровані нафтові компанії. Починаючи з середини 1970-х рр. на зміну прийшла нова система торгівлі нафтою в рамках довгострокових контрактів за цінами реалізації, які встановлювалися ОПЕК. Під впливом ОПЕК два великі стрибки світових цін на нафту послужили стимулом до розвитку інститутів колективної енергетичної безпеки. За цим послідувало впровадження політики енергоефективності країн та механізму контролю попиту, здійснення інвестиції у розвиток видобутку, зберігання та транспортування нафти поза межами країн ОПЕК. Створений таким чином конкурентний тиск з боку продажу нафти значно знизив вплив ОПЕК на ринкову ціну та загальний обсяг пропозиції нафти. ОПЕК зберегло вплив на загальний обсяг пропозиції нафти в світі, але світовий ринковий механізм ціноутворення на біржах став не підвладним їхньому безпосередньому впливу.

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Країни виробники, транзитери та споживачі енергоресурсів зацікавлені в міжнародному діалозі та співробітництві. Питання енергетичної безпеки та економічної стійкості стають все більш важливими та терміновими, завдяки чому глобальний розвиток міжнародного співробітництва, прозорості і впровадження світових стандартів має потенціал та є взаємовигідним для учасників глобального ринку енергоресурсів. Міжнародні інститути, договори та організації відіграють важливу роль в енергетичній дипломатії.

Різниця в енергетичній щільності між нафтою та природним газом виявилась вирішальним чинником відставання при формуванні газових ринків, злиття регіональних ринків у глобальну та гнучку систему торгівлі газом. Історично природний газ використовувався у якості продукту заміщення нафти для стаціонарних об'єктів. Відкриття великих родовищ послужило стимулом до розвитку газових галузей країн, орієнтованих на імпорتنі постачання в регіональному масштабі. За цим прослідувала практика укладання довготривалих контрактів та формування цін на газ за принципом чистої експортної вартості «витрати плюс». З метою забезпечення економічної безпеки країн Європи було запроваджено політику формування цін на газ за принципом його ринкової вартості або вартості його заміщення альтернативними енергоносіями. Даний підхід запровадив в 60-х рр. минулого століття нову роль газу на енергетичних ринках та паритет в стратегіях ціноутворення. Передбачалось, що ціну експортованого країною газу визначатимуть конкуренція з альтернативними енергоносіями на цільовому ринку, конкуренція між внутрішніми джерелами поставок газу в регіоні та між експортними поставками газу з інших регіонів. Розроблена таким чином концепція чистих експортних цін (англ. net-back price) в рамках системи безпеки та регулювання довгострокових контрактів послужила прототипом для всіх експортних контрактів на постачання природного газу в країни Континентальної Європи. Країни забезпечили вплив на механізм формування цін на імпорتنий газ за допомогою конкурентного тиску, особливо при

наявності великої частки вітчизняного видобутку, шляхом диверсифікації поставок, наявністю конкуруючих проектів по імпорту, організацією колективних стратегічних запасів в регіоні, фактичною або можливою надлишковою пропозицією газу тощо.

Механізми формування ринкової ціни газу, високий рівень розвитку Європейського ринку послуг з транспортування та зберігання газу сприяють залученню всіх потенційних постачальників світу та розвитку конкуренції на континенті, незважаючи на обмежене число постачальників. В деяких випадках конкуренція за споживачів на Європейському континенті нівелюється історичною складовою – політичними домовленостями в обмін на низькі експортні ціни. Механізми постачання газу по пільговим цінам застосовувалися в обмін на умовні ціни послуг з транспортування та зберігання, у якості компенсації за участь у створенні транспортної інфраструктури енергоносіїв. Країни ЄС, які мають найбільшу кількість виключень з системо-утворюючого енергетичного законодавства, в останні роки здійснюють переплати за імпортований газ у порівнянні з іншими європейськими країнами.

На форму організації, розвитку та інтеграції континентальної торгівлі газом неминуче вплинули загрози економічній безпеці країн ЄС, які пов'язані з різницею якості природного газу в точках приєднання або точок імпорту: торгові бар'єри; витрати часу; негативний вплив диспропорцій в європейській системі транспортування газу. Знайдені базові механізми вирішення потенційних проблем континентального ринку газу гуртуються на балансуванні регіональних інтересів країн в європейській системі колективної економічної безпеки: єдина валюта; єдина армія; єдина транспортна система; єдина енергетична система; загальний міжрегіональний орган, який забезпечує компроміс між національними та загально-континентальними інтересами країн [1].

Для європейської системи передачі природного газу характерні суттєві відмінності в якості природного газу. Спочатку відкриття в Європі великих

родовищ природного газу діяли два класи мереж газопроводів: для низькокалорійних сортів газу власного видобутку (категорії «L»), і висококалорійних імпортованих сортів газу (категорії «H»). З метою спрощення імпорту і торгівлі, в країнах ЄС були запроваджені відповідні специфікації на природний газ зі значними національними (регіональними) відмінностями у вимогах до його теплотворної здатності та компонентного складу. В Нідерландах, Бельгії, Франції, Люксембурзі та частково на території Німеччини застосовують природний газ як категорії «H», так і категорії «L», але дані сорти газів поставляються в кожній з цих країн по розділеним мережам трубопроводів. В 2017 р. континентальну частину газового ринку Європи було розподілено на 35 балансових зон (англ. balancing zones) [2]. Кожна балансова зони Європи має розташовані на її кордонах взаємопов'язані точки (англ. interconnection points) Європейської мережі системних операторів передачі газу. В континентальній частині Європи розташовуються ключові центри торгівлі газом, які розміщено на базі вузлів газотранспортної мережі (англ. European gas trading hubs) або фізичних торгових точок (англ. European gas trading point) сконцентрованих у регіоні. З метою сприяння розвитку континентальної торгівлі природного газу та зміцненню співпраці між європейськими операторами системи його передачі, в 2015 р. запроваджено стандарт EN16726: 2015 «Gas infrastructure - Quality of gas - Group H». Стандарт EN16726 визначає вимоги до якості природного газу в загальноєвропейській системі його передачі. Також він встановлює параметри та їх обмеження для груп газів, що відносяться до категорії «H». В більшості європейських країн прийнято основною якісною характеристикою природного газу Індекс Воббе «англ. Wobbe Index - WI», який є функцією калорійності та відносної густини газу. Індекс Воббе використовується, як головний критерій взаємозамінності природних газів, який визначається учасниками європейського газового ринку в умовах договорів, специфікаціях якості, фізико-хімічних показниках та інші

характеристиках природного газу, що допускається до транспортування, зберігання або постачання.

Трансформаційні процеси створення повністю конкурентного Єдиного європейського ринку природного газу використовують комерційні можливості різних джерел надходження газу, потужності міжрегіонального транзиту та зберігання газу. Поява нових фізичних або торгових вузлів газотранспортної мережі ЄС, пошук суб'єктами ринку нових комерційних можливостей стимулюватимуть торгівлю газом та подальший розвиток торгових майданчиків. В середньостроковій перспективі механізм ціноутворення в довгострокових газових контрактах буде змушений враховувати ринкове ціноутворення на основі маркерів вузлів газотранспортної мережі ЄС, і баланс інтересів між безпекою попиту та безпекою поставок.

Виходячи з цього, сучасні процеси цілеспрямованої стандартизації ринкових правил та якості природного газу зорієнтовані на системне попередження проблем забезпечення безпеки та надійності передачі природного газу. Всебічне дослідження процесів створення в Україні єдиного з європейськими країнами ринку природного газу займає стратегічне місце. Комплексне забезпечення лібералізації, демонополізації та диверсифікації газового ринку, створення умов для надійної і безпечної роботи мереж передачі природного газу, які здатні задовольнити поточні та майбутні потреби України, вимагає послідовного виконання взаємопов'язаних завдань: розширення транскордонного доступу і заохочення транскордонної торгівлі; підвищення функціональної сумісності існуючих регіональних систем передачі газу; розвиток і запровадження загальноєвропейської законодавчої структури для підтримки ринку та безпеки постачання газу; сприяння технічній еволюції, ефективному управлінню та узгодженій роботі газових мереж та ринкової інфраструктури.

Література:

1. Impact analysis of a reference to the EN16726:2015 in the network code on Interoperability and Data Exchange. Електронний ресурс. – Доступний з: <http://www.entsog.eu/public/uploads/files/publications/INT%20Network%20Code/2016/INT1031_161122_EN16726_2015_impact_analysis_final_report.rev%202.pdf>
2. ENTSOG transparency platform: Professional Data Warehouse System. Електронний ресурс. – Доступний з: <<https://transparency.entsog.eu>>.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Нижній Т.В., аспірант

*кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету*

Науковий керівник: д.е.н., проф. Уманців Ю.М.

Нині інформатизація сучасного суспільства в Україні – це комплекс організаційних, правових, економічних та інших процесів, пов'язаних зі створенням, упровадженням, застосуванням і розвитком комп'ютерних систем для задоволення інформаційних потреб, інтересів людини, суспільства. Держави. У контексті розвитку глобального інформаційного суспільства, виконання державою її конституційних обов'язків, надання державно-управлінських послуг громадянам розширюється використання інформаційно-комунікаційних технологій представниками публічного сектору. При цьому найбільш ефективним засобом таких комунікацій у мережі Інтернет, є система електронного урядування.

В загальному сенсі електронне урядування постає як форма організації публічного управління, яка завдяки широкому застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності публічної адміністрації, наданню в дистанційному режимі комплексу адміністративних послуг для суспільства та бізнесу [1].

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Важливою складовою електронного урядування є електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою та з громадянами і суб'єктами господарювання.

Суть концепції електронного урядування електронного урядування полягає в додаванні до концепції електронного уряду такої юридичної категорії, як залучення громадськості, приватного сектору та неурядових організацій в процесі управління.

Останнім часом у провідних країнах світу реалізуються національні програми адаптації публічного управління до умов інформаційного суспільства, що передбачають упровадження системи електронного урядування як нової форми взаємодії влади і суспільства для підвищення якості державно-управлінських послуг. У контексті інтеграційних прагнень України особливого значення набувають запровадження європейських норм і стандартів реалізації державної інформаційної політики, використання вітчизняного та зарубіжного досвіду. Впровадження системи електронного урядування дозволяє владі коригувати адміністративні процеси у визначеному напрямку, удосконалювати організаційний, правовий, ресурсний механізми державного та управління.

Розвиток електронного урядування, є сучасною глобальною тенденцією, яка веде до істотних змін у суспільних відносинах, законодавстві та в економіці. Це вимагає низки соціально-політичних та нормативних рішень, що відповідають трансформаціям в усіх сферах життєдіяльності, зокрема, в процесах підготовки та прийняття рішень, в змісті та формах публічного управління, в уявленнях про права людини, національну та особисту безпеку, в оцінюванні стратегічних ресурсів. Нових форм набувають й критерії розвиненості та конкурентоспроможності країн, не кажучи про форми спілкування, праці тощо.

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства в Україні породжений процесами модернізації державного управління, державної служби,

впровадженням електронного урядування, збільшенням кількості управлінських рішень. Ці рішення супроводжуються різноманітними формами надання інформації. Наявність вчасної, змістовної, ґрунтовної інформації щодо всіх напрямів діяльності державних службовців, усіх сфер життя громадян, усіх галузей господарювання юридичних осіб, усіх видів функціонування міжнародної спільноти визначає ступінь розвитку інформаційного суспільства та успіх впровадження електронного урядування в Україні

Електронне урядування є передумовою налагодження активної взаємодії органів державної влади з громадянами та бізнесом. Якщо державне управління – це організаційний, регулюючий, контролюючий, координуючий вплив держави на життєдіяльність людей, то електронне урядування можна розуміти, як інтерактивний вплив громадян, юридичних осіб та державних службовців на процес прийняття управлінських рішень, з метою упорядкування їх взаємодії у напрямі розвитку інформаційного суспільства.

Для успішного розвитку інформаційного суспільства в цілому необхідне формування відкритого інформаційного простору, у якому представлені відомості про діяльність влади, політичні процеси, громадське життя [3].

В Україні вже зроблений крок щодо забезпечення інформаційної відкритості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, залучення громадськості до процесу розробки та прийняття державних рішень. На сьогодні, майже всі міністерства і відомства України мають свої інтернет-приймальні, звідки чиновники даватимуть відповіді на запитання громадян. На сайтах розміщується інформація про проекти рішень міністерства, новини, аналітичні дані щодо державної політики, результати і прогнози соціально-економічного розвитку України.

Ряд відомств, таких як ДПА, Казначейство, Нацбанк, Державна митна служба, Пенсійний фонд і навіть окремі структури різних органів влади вже створюють власні корпоративні мережі, але не завжди інформація цих сайтів є достатньо повною.

Взаємодія мешканців міст України із органами державної влади та органами місцевого самоврядування має відбуватися через використання новітніх інформаційних технологій. Сьогодні, існує така проблема, коли мешканці далеко не кожного міста України можуть похвалитись тим, що мають можливість звернутись до свого міського голови через мережу Інтернет і отримати від нього особисту відповідь.

Експерти вважають, що на виконання всіх вимог щодо впровадження електронного урядування в країні необхідно від двох до п'яти років. При цьому повна трансформація потребує постійних зусиль з розвитку електронного управління для забезпечення інтеграції планів з формування електронного урядування з переходом до цифрового суспільства [2].

Таким чином, модернізація державного управління та державної служби сьогодні значною мірою здійснюється за допомогою електронного урядування. На ефективність електронного урядування впливають різні чинники, у тому числі й сучасне реальне життя, складне, із суперечностями, динамічне і яке має прискорений характер, що посилює відповідальність державних службовців за прийняті управлінські рішення на всіх рівнях державного та публічного управління.

Електронне урядування є чинником трансформації у поточній діяльності органів влади для задоволення інформаційних потреб громадян, що є передумовою демократичності, відкритості і прозорості процесу прийняття державних управлінських рішень та основою розвитку інформаційного суспільства.

Література:

1. Барікова А.А. Електронна держава: нова ефективність урядування : монографія / А. А. Барікова. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 224 с.
2. Дубов Д.В. Основи електронного урядування. Навчальний посібник. / Д.В. Дубов, Дубова С.В - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - С. 96-98.

3. Передумови становлення інформаційного суспільства в Україні / за ред. О.С.Довгого. – К.:Азимут-Україна, 2008. – 288 с.

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕНЕРГЕТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС НАДНАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

*Саприкіна Т.А., молодший науковий співробітник
відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Інтеграційні процеси між країнами є однією з тенденцій сучасного розвитку. Інтеграція повинна бути результативною і призводити до нового рівня розвитку інтегруючих одиниць, особливо якщо це стосується розвитку стратегічно важливих галузей економіки окремих країн. Глобальний характер світової економіки і подальше посилення взаємовідносин країн диктують необхідність аналізу наслідків від участі в процесах інтеграції для національних ринків, зокрема ринку електроенергії. Співробітництво ЄС з Україною в сфері енергетики набуває дедалі вагомішого значення разом із посиленням уваги європейських країн до питань енергетичної безпеки. Зокрема, європейська енергетична інтеграція передбачає інституціональні зміни на ринку електроенергії України.

Аналізуючи співпрацю України та ЄС в електроенергетичній сфері, можна дійти висновку, що вона є активною і спрямована на формування єдиного енергетичного ринку та гармонізацію регуляторного середовища. Відповідно до взятих на себе зобов'язань від членства в Європейському Енергетичному співтоваристві, до найбільш вагомих віднесемо:

- адаптацію національного законодавства України у сфері паливно-енергетичного комплексу до енергетичного законодавства ЄС;
- перехід до техніко-технологічних стандартів ЄС щодо функціонування об'єднаної енергосистеми України. Відзначимо, що перехід до техніко-

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

технологічних стандартів ENTSO-E потребує істотної модернізації енергогенеруючих об'єктів та інфраструктури передачі електроенергії, яка може бути здійснена за умови залучення значних інвестицій;

- впровадження європейських екологічних норм у діяльності паливно-енергетичного комплексу України.

Нині ринок електроенергії України можна охарактеризувати як такий, де наявною є олігополія генеруючих компаній, що знижує значимість цінових сигналів при прийнятті інвестиційних рішень, а також створює ризик придушення конкуренції і додаткового спотворення цінових сигналів на ринку. Імплементация міжнародних зобов'язань на ринку електроенергії має здійснюватися з урахуванням національних імперативів та наслідків для національної економіки. Компоненти інституційного середовища істотно відрізняються між країнами, що взаємопов'язано із різними шляхами їхнього історичного розвитку, політикою та національною культурою [1, с. 6-9; 2]. Імплементация вимог Третього енергетичного пакету у національне законодавство щодо ринку електроенергії України загалом має позитивний ефект, адже спрямована на створення конкурентного середовища; більш ефективне використання ресурсів у виробництві, передачі та розподілі електроенергії; встановлення цін на електроенергію, що мають відбивати тенденції попиту, витрати та наявність природних ресурсів; зростання інвестиційної активності та інноваційного розвитку та ін. Основне питання полягає в тому, чи зможе Україна відстояти свої власні національні інтереси за умов європейської енергетичної інтеграції. Електроенергетика України все ще характеризується відносно високим виробничим та ресурсним потенціалом, має потужні міждержавні електричні зв'язки для транскордонної передачі електроенергії. Разом з тим, через низку причин, наявні виробничі та транспортні ресурси використовуються не оптимально, до того ж зазнають подальшого істотного фізичного зносу, що знижує економічну ефективність, екологічність виробництва та передачі електроенергії. Серед основних

тенденцій, що негативно впливають на розвиток ринку електроенергії України і які необхідно врахувати при інтеграції електроенергетичних мереж, слід виокремити: створення адміністративних бар'єрів входу на ринок для незалежних постачальників енергоресурсів; дискримінацію та відсутність вільного доступу до інфраструктури ринку; інформаційну непрозорість витрат енергетичних компаній, що спричиняє необґрунтоване зростання цін; неефективне антимонопольне регулювання і контроль на ринку.

Не дивлячись на те, що співпраця між Україною та Енергетичним співтовариством має сприяти створенню конкурентного вітчизняного енергетичного ринку, інтегрованого до європейського, за рахунок адаптації вітчизняного законодавства до енергетичних законодавчих вимог ЄС, необхідно враховувати і технологічну складову за рахунок імплементації міжнародних технічних стандартів і правил. Також, серед загроз внаслідок європейської енергетичної інтеграції доцільно виокремити зростання цін на електроенергію; ускладнення оперативного управління та забезпечення надійності функціонування енергосистеми за рахунок зростання кількості гравців ринку і породження відмінності критеріїв управління для системи в цілому, так і окремих її частин; виникнення суперечностей між комерційними інтересами електроенергетичних компаній та необхідністю забезпечення надійності енергосистеми України та ін.

Окрім того, в подальшому за умов інтеграції ринку електроенергії України та країн ЄС слід орієнтуватися на вихід на біржі південно-східної Європи, що пояснюється саме інфраструктурними особливостями товару. Слід враховувати, що виходячи на біржу, вітчизняний електроенергетичний ринок електроенергії має бути готовим до маневреності, адже аналізуючи ціни на провідних біржах Європи чітко прослідковується тенденція до їх різких змін – як на протязі дня, так і на протязі року в цілому [3]. Відсутність конкуренції між виробниками електроенергії на вітчизняному ринку в значній мірі знижує ефективність їхньої роботи через відсутність економічного стимулу для

зниження собівартості виробленого ними товару. В умовах використання біржової торгівлі як інструменту забезпечення лібералізації ринку електроенергії України, формуватимуться обґрунтовані цінові сигнали щодо напрямів інвестицій, наприклад, на будівництво нових генеруючих потужностей або заходи для усунення мережових обмежень.

Успішне функціонування вітчизняного ринку електроенергії потребує належного інституційного забезпечення, що має стимулювати формуванню сприятливого ділового клімату для розвитку конкурентних відносин між суб'єктами електроенергетичного сектору України. Відтак для ефективного розвитку ринку електроенергії України в контексті інтеграції електроенергетичних мереж державне регулювання має бути спрямоване на забезпечення виконання наступних завдань:

- виключення зловживання ринковою владою, що має сприяти удосконаленню цінової політики, зростанню привабливості довгострокових інвестиційних проектів за рахунок зростання прибутковості компаній;
- підтримка забезпечення і контролю стандартів якості наданих послуг;
- створення системи управління розвитком електроенергетичного сектору, зокрема через координацію та стимулювання інвестиційної діяльності в конкурентному середовищі;
- забезпечення на законодавчому рівні розвитку електроенергетичної біржі, що, в свою чергу, забезпечить запровадження ринкових відносин в операціях купівлі-продажу електроенергії, формування ціни на електроенергію за ринковими принципами, право самостійного вибору споживачем постачальника електроенергії.

Отже, процес реформування ринку електроенергії України має суперечливий характер і поки що залишається незавершеним, проте європейська енергетична інтеграція сприяє його трансформації в напрямі розвитку конкурентних відносин. Зокрема, співробітництво з європейським електроенергетичним ринком спрямоване на врегулювання питань щодо правил

захисту прав споживачів; надійності постачання електричної енергії; правил відкритості ринку; забезпечення доступу третіх сторін; правил регламентації правового статусу регулюючого органу.

Література:

1. Афанасьев В.Я. Об актуальных исследованиях и разработках проблем развития конкурентных отношений на электроэнергетических рынках / В.Я. Афанасьев, В.В. Кузьмин // Научный журнал «Вестник университета». – 2015. – № 11. – С. 5-16.

2. Nepal Rabindra. Caught between theory and practice: Government, market, and regulatory failure in electricity sector reforms / Rabindra Nepal, Tooraj Jamasb // Economic Analysis and Policy. – 2015. – № 46. – P. 16-24.

3. Swora M. Liquidity and Transparency of the Wholesale Electricity Market: The Duty to Trade on a Power Exchange // Mariusz Swora, Jacek Kaminski. – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://erranet.org/wp-content/uploads/2016/03/Swora-Kaminski_Liquidity-and-Transparency-of-the-Wholesale-Electricity-Market.pdf.

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

*Серебренніков Б. С., к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки
КПІ ім. І. Сікорського*

Модель взаємовідносин між учасниками ринку електроенергії України, яка склалася у середині 90-х рр. минулого століття і триває досі, призводить до вичерпання ресурсу та неминучої деградації сектору. Сучасні форс-мажорні обставини в економіці та енергетиці України проявили вразливі точки сектору в контексті надійності енергопостачання та значно загострили перманентні технічні, організаційні й економічні його проблеми.

Через низку причин, передусім ринково-економічного та фінансового характеру, наявні генеруючі потужності та електроенергетична інфраструктура

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

використовуються не оптимально, зазнають подальшого істотного фізичного зносу. Це спричиняє зниження економічної ефективності виробництва, передачі та споживання електроенергії, надійності електропостачання, екологічності сектору. Через зарегульованість та непрозорість ринку електроенергії низькою є інвестиційна активність, яка не забезпечує не лише інноваційний розвиток сектору, а й просте відтворення основних засобів (свідченням чого є аварії на Вуглегірській, Луганській ТЕС та ін.). Також погіршує інвестиційний клімат відсутність чіткого бачення шляхів і наслідків трансформації ринку електроенергії у відповідності до міжнародних зобов'язань України (Третього енергетичного пакету в рамках Договору про заснування Енергетичного співтовариства, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС). Існуючі на ринку електроенергії витратна модель ціноутворення та істотні цінові диспропорції між генеруючими компаніями, групами споживачів не створюють економічних стимулів для підвищення енергетичної ефективності виробництва й споживання електроенергії, породжують зростання ланцюгової заборгованості та трансакційних витрат на ринку.

Наведені проблеми свідчать, що *ринок електроенергії України є неефективним, оскільки не виконує повною мірою своїх функцій (посередницької, регулюючої, стимулюючої, інформаційної)*. Проявами низької ефективності ринку є: монополізованість та неможливість вибору постачальника споживачами; відсутність ринково-економічних стимулів для інноваційного розвитку енергокомпаній та оптимізації операційних витрат; несприятливий інвестиційний клімат у секторі; низький рівень екологічності виробництва та надійності енергопостачання. Такий стан, головним чином спричинений, невідповідністю ринків енергоресурсів України сучасним вимогам: 1) відкритість, 2) прозорість, 3) конкурентність, 4) адаптивність.

Разом з тим треба констатувати, що якщо раніше поточна модель відносин та регулювання ринку влаштовувала окремих його агентів (населення, деякі генеруючі компанії та владні установи), які отримували преференції і

були зацікавлені в її збереженні, то сучасні умови функціонування електроенергетики й ринку електроенергії не влаштовують повною мірою всі основні сторони відносин: виробників, споживачів, державу. Надзвичайно висока зарегульованість економічної діяльності енергокомпаній у сферах ціноутворення, інвестування та торгівлі обумовлює їхнє бажання і готовність підтримати та прискорити реформи у напрямі лібералізації та забезпечення прозорості ринку, що зокрема передбачено Директивами 2009/72/ЄС про загальні правила функціонування внутрішнього ринку електроенергії, 2005/89/ЄС про забезпечення надійності енергопостачання споживачів та безпеки інвестування в об'єкти електроенергетики та Регламентом 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії. Тому ситуація, що склалася, відкриває "вікно можливостей" для якісного реформування ринку, яке полягає у поєднанні готовності всіх учасників ринку електроенергії до реформи та зовнішньої політичної і економічної її підтримки з боку ЄС.

Ефективність функціонування ринку електроенергії залежить від якості його інституційного забезпечення та ефективності регулювання, що пов'язано з існуванням на ньому природних монополій в сфері транспортування (передача та розподілення) та олігопольної або монопольної структури на оптовому і роздрібних регіональних ринках. Зокрема модель організації, конкурентна й технологічна структури ринку електроенергії, ступінь, форми і методи регулювання визначають передумови його ефективності. Це пояснюється суперечностями економічних інтересів окремих учасників ринку між собою або корпоративних та національних інтересів і політик, виникненням небажаних диспропорцій чи дисбалансів на електроенергетичних ринках, що обумовлює необхідність зовнішнього регулюючого впливу.

Досвід розвинених країн світу, зокрема ЄС, доводить, що лібералізовані, але й, водночас, інституційно сильні енергетичні ринки є більш ефективні у порівнянні з тими, яким притаманний високий рівень державного регулювання.

В результаті лібералізації та міжнародної інтеграції ринків електроенергії, як правило, спостерігається низка таких довгострокових ефектів:

- зниження середньої ринкової ціни на енергоресурси за рахунок посилення конкуренції та конвергенція цін на регіональних ринках через активізацію міжнародної торгівлі;
- скорочення потреби в капітальних інвестиціях у резервні генеруючі та транспортні потужності через можливість надання транскордонних послуг з резервування потужностей, технологічного обміну електроенергією між енергосистемами країн;
- підвищення якості та надійності енергопостачання споживачів;
- підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів;
- зменшення екологічних екстерналій.

Разом з тим до *загроз здійснення несистемної та хаотичної лібералізації ринку електроенергії* варто віднести:

- зростання цін на електроенергію, викликане дерегуляцією ціноутворення (ефект "цінової пружини" від хронічно занижених цін для населення, відпускної ціни для атомної генерації тощо);
- застосування дискримінаційного ціноутворення та умов торгівлі збоку вертикально-інтегрованих компаній по відношенню до енергопостачальників та кінцевих споживачів;
- концентрація ринкової влади шляхом укріплення кількох крупних компаній або компанії – національного лідера, концентрації виробництва й постачання енергоресурсів, тобто формування олігополістичного ринку з проявами монополії, що створюватиме передумови для виникнення картелю та обмеження конкуренції;
- дестабілізація умов для довгострокового капітального інвестування енергокомпаніями в основні засоби;
- ускладнення оперативного управління та забезпечення надійності

функціонування енергосистеми.

З урахуванням вище наведеного, пріоритетними завданнями трансформації ринку електроенергії України в контексті забезпечення його економічності, екологічності та надійності мають бути:

1. Створення умов для підвищення *конкурентності та ліквідності ринку* (6-8 енергокомпаній з часткою ринку більше 5%):

- завершення приватизації генеруючих та розподільчих компаній;
- розділення функцій виробництва, транспортування та постачання електроенергії;
- відкритість та недискримінаційність доступу третіх сторін до інфраструктури та системи торгівлі електроенергією (розробка Кодексу електричних мереж України, що визначатиме умови та правила доступу національних та іноземних суб'єктів ринку до мереж, підключення нових генеруючих потужностей, особливо з використанням ВДЕ, та споживачів (з урахуванням Регламенту ЄС 714/2009));
- можливість вибору та простота зміни енергопостачальника споживачами;
- створення умов для розвитку біржової торгівлі електроенергією.

2. Забезпечення *прозорості правил, методик та процесів ринку*:

- публічність та однозначність умов доступу до електроенергетичної інфраструктури та торгівлі;
- конкурентне та недискримінаційне ціноутворення, що ґрунтується на економічно обґрунтованих витратах і забезпечує нормальний рівень рентабельності для інноваційно-інвестиційного розвитку енергокомпаній;
- розробка, затвердження і публікація всіх методик, які використовує НКРЕКП для регулювання ціноутворення, передусім для обмеження граничної ціни системи в оптовому ринку електроенергії;
- стимулююче ціноутворення для природних монополій в електроенергетиці.

3. Використання переваг інтеграційних процесів:

– активізація міжнародної торгівлі електроенергією та надання транскордонних системних послуг (резервування генеруючих потужностей, транзит електроенергії, технологічний обмін електроенергією для підтримки надійності енергосистем) з країнами ЄС;

– інвестиції та довгострокове кредитування на вигідних умовах для реалізації проектів модернізації, інтелектуалізації генеруючих потужностей та електричних мереж, будівництва нових електроенергетичних об'єктів, необхідних для забезпечення надійності функціонування ОЕС України;

– технічна допомога ЄС щодо реформування ринку електроенергії.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Штань М.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів,
обліку та фундаментальних економічних дисциплін,
Національної академії управління*

На сучасному етапі внутрішній ринок стає одним з найбільш яскравих індикаторів розвитку національної економіки. Розвиток внутрішнього ринку обумовлює взаємозв'язок виробництва та споживання. Макроекономічні процеси є агрегованим результатом функціонування суб'єктів господарювання на основі їхніх індивідуальних зусиль [1, с. 11].

Торговельна частина Угоди про асоціацію між ЄС та Україною знайшла своє відображення у створенні Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, застосування якої розпочалося з січня 2016 р. Стратегічною метою цього важливого документа є створення передумов для модернізації української економіки на основі нарощування обсягів торгівлі з Європейським Союзом та іншими країнами, а також удосконалення механізму регулювання економіки з використанням найкращих європейських практик [2, с. 6-7].

Конкуренентоспроможність національної економіки значною мірою обумовлюється сприятливими чинниками для максимально повного використання творчого потенціалу суспільства. Ця обставина створює для країни можливість масштабно використовувати у національних інтересах інтелектуальний потенціал. Завдяки цьому розвинені країни отримують переваги, які менш розвиненим державам неможливо компенсувати іншими засобами, окрім розвитку свого інтелектуального потенціалу.

З огляду на необхідність досягнення стратегічних інтересів обмеження імпортозалежності внутрішнього ринку, триразова девальвація валютного курсу тимчасово вивела з внутрішнього ринку більшість імпортерів, для яких зниження виручки за два роки становило в середньому 52%. За підсумками 2014-2015 рр. національні виробники вперше за багато років продемонстрували можливість повного потенційного покриття попиту на внутрішньому ринку.

В Україні зроблено перші кроки до усунення дефіцитної моделі внутрішнього ринку, адже тривалий час національні виробники не могли забезпечити всі його потреби. Однак конкурентний розподіл на внутрішньому ринку між національними виробниками та імпортерами дотепер не відображає принципових змін. До позитивних тенденцій слід віднести збільшення фактичної частки вітчизняних виробників на внутрішньому ринку до 65 % у 2014–2015 рр. (проти 62 % у 2011–2012 рр.).

Водночас має місце збереження високого рівня імпортозалежності внутрішнього ринку у видах економічної діяльності з високим рівнем доданої вартості. Володіючи високим запасом потенційного покриття, національні виробники утримують домінуючі позиції на внутрішньому ринку у сегментах сільськогосподарської продукції (частка імпортерів становить 6%), харчової промисловості (імпортери забезпечують 19% потреб відповідної продукції) та металургії [3, с. 14].

Конкуренентне середовище із досить значними показниками імпортозалежності на внутрішньому ринку сформовано у сегментах добувної

промисловості (імпортери забезпечують 51% потреб) та деревопереробної промисловості, оскільки через дефіцит технологій вітчизняні виробники не можуть реалізовувати потенційні можливості. Найбільш імпортозалежним внутрішній ринок України є у видах економічної діяльності з високим рівнем доданої вартості.

Причому небезпечним є те, що в Україні відсутні виробничі та технологічні можливості протистояти імпортерам за більшістю товарної номенклатури. Так, зокрема, внутрішній попит на товари хімічної промисловості вітчизняними виробниками забезпечується лише на 38%. Вітчизняна фармацевтична промисловість (частка на внутрішньому ринку 36%) та нафтопереробна промисловість (36%) навіть за умов використання всіх доступних потужностей здатні забезпечувати внутрішній попит лише трохи більше ніж на третину [3, с. 16-17].

Проведений аналіз дає змогу дійти висновку про те, що за багатьма товарними позиціями Україна є повністю залежною від імпортерів. Найвищий рівень імпортозалежності на внутрішньому ринку склався щодо продукції машинобудування, оскільки 95% попиту контролюється імпортерами. З огляду на специфіку цих видів економічної діяльності, стратегічною загрозою виступає можливість застосування проти України інструментів торговельного шантажу.

Триває збереження високої експортної орієнтованості вітчизняних виробників в умовах недостатньої реалізації потенціалу на внутрішньому ринку. Традиційна для українських виробників експортна орієнтованість із року в рік виступає ключовою загрозою національній економічній безпеці. Низька зацікавленість вітчизняних виробників задовольняти попит на внутрішньому ринку вивільняє величезну нішу для імпортової експансії. Зокрема, це стосується вітчизняного машинобудування, виручка якого на 92 % формується за рахунок експорту, як результат частка на внутрішньому ринку становить усього 5%.

Висока експортна орієнтованість відзначається також у металургії (75% виручки формується експортом) та деревообробній промисловості (внутрішній ринок забезпечує 35% надходжень). Решта видів економічної діяльності формують понад 50% виручки за рахунок внутрішнього ринку. Низьким рівнем експортної орієнтованості відзначається нафтопереробна та фармацевтична промисловість [3, с. 18].

При цьому залишається гостра невідповідність експортної орієнтованості окремих видів діяльності їхнім конкурентним позиціям на внутрішньому ринку. Якщо відносно помірною орієнтація на експорт продукції сільськогосподарства (28 % виручки формує експорт) та харчової промисловості (42%) забезпечено міцними позиціями на внутрішньому ринку, то хімічна, добувна та деревообробна промисловість мають вкрай низькі частки на внутрішньому ринку [2, с. 13-14].

Перспективи відновлення та подальшого розвитку внутрішнього ринку України залежатимуть від можливостей держави провадити послідовну та системну політику макроекономічної стабілізації. За інших обставин імпортери здатні значно швидше адаптуватись до новітніх умов функціонування на внутрішньому ринку [4, с. 114-115].

Скоротивши у 2015 р. виручку на 65%, протягом двох років вітчизняне машинобудування знизило виручку на внутрішньому ринку на 89%. Скорочення платоспроможності споживачів та накопичення відкладеного попиту також позначились на результатах діяльності сільгоспвиробників (-42 % у 2014-2015 рр.) та харчової промисловості (-54 % у 2014-2015 рр.) [2, с. 14-15].

Для України характерною є сировинна спрямованість українського експорту та водночас імпорт товарів з високим ступенем обробки. Для подолання цієї ситуації необхідною є низка заходів політичного, економічного та інституційного спрямування. Надійне функціонування та збалансований розвиток внутрішнього ринку на основі потенціалу національного виробництва

та платоспроможного попиту спроможні закласти стійке підґрунтя на виходу української на траєкторію стійкого економічного зростання.

Література:

1. Вожняк М.Г. Соціально-економічний розвиток України в умовах сучасних глобальних викликів / М.Г. Вожняк // Міжнародна економічна політика. – 2016. – №1. – с. 113-119. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ierjournal.com/journals/24/2016_1_Wozniak.pdf
2. Мельник Т. Потенціал ринку ЄС для українських експортерів / Т. Мельник, К. Пугачевська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2017. – №2. – с. 5-18.
3. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії: аналіт. доп. / Я. Б. Базилюк, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцковський та ін. – К. : НІСД, 2017. – 84 с.
4. Заблоцький М.Б. Регулювання балансу національних витрат та національного доходу / М.Б. Заблоцький // Регіональна економіка. – 2017. – №1. – с. 113-119.

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Снігова О.Ю., к.е.н., доц., старший науковий співробітник
відділу економічного зростання та структурних змін в економіці
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Дослідженню чинників економічного зростання регіонів присвячена значна кількість наукових розробок вітчизняних та закордонних дослідників. Їх систематизований перелік доцільно досліджувати в межах еволюцій теорій регіонального зростання через призму зміни їх ролі і місця в системі державного регулювання процесів економічного зростання.

Серед теорій регіонального зростання вирізняють три основні групи. Перша – *неокласичні теорії*, які ґрунтуються на виробничій функції

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

регіонального розвитку, тобто обсяг потенційно можливого економічного зростання в регіоні визначається та обумовлюється факторами виробництва - таких як капітал (основний і фінансовий), праця, земля і технічні знання (Х. Зіберт, Дж. Борте). Відповідно до цього підходу при **окресленні детермінант економічного зростання** регіональної системи основна увага зосереджується на факторах, що зміцнюють її виробничий потенціал, а параметри регіонального зростання визначаються кількістю і якістю природних ресурсів, загальною чисельністю і кваліфікацією трудових ресурсів, запасами капіталу і рівнем технології, а також комбінаціями поєднання цих ресурсів та ступенем їх узгодженого, цілеспрямованого використання у різних сферах економічної діяльності, що ґрунтується на суспільному поділі праці.

З точки зору забезпечення зростання національних економік в неокласичних моделях економічного зростання регіональних систем домінуюче місце посідає ідея вирівнювання міжрегіональних відмінностей шляхом переміщення капіталу з високорозвинених районів із зниженою прибутковістю інвестицій в менш розвинені, такі, що відрізняються більшою прибутковістю капіталовкладень.

До другої групи віднесено *теорії кумулятивного зростання*, які ґрунтуються на положеннях неокейнсіанських, інституціональних, економіко-географічних моделей та теорії регіональної агломерації. Вони пов'язані з виявленням впливу на розвиток регіонів ефектів агломерації, «полюсів зростання» та «осей розвитку», а також дифузії нововведень (Г. Мюрдаль, Ф. Перру, П. Потье, Х. Ричардсон, Ж.-Р. Будвіль, Дж. Фрідман, Т. Хегерstrand, М. Кондратьєв,).

Загальнонаціональний ефект економічного зростання досягається на підставі підвищення ефективності стимулювання економічного розвитку найбільш відсталих в економічному відношенні регіонів за рахунок розширення структури «полюсів зростання» та «осей розвитку» і полегшення на цій підставі розповсюдження інновацій. Згідно з цим підходом згасання ефекту нововведень

з часом без будь-яких оновлюючих дій призводить перетворення колись передових територій в депресивний старопромисловий район (Х. Герш). В той же час ураховується виникнення нових центрів інновацій при зміні великих циклів господарської кон'юнктури (М. Кондрат'єв і Й. Шумпетером) обумовлює виникнення нових центрів інновацій.

Але проблематичність досягнення на практиці тривкого ефекту економічного зростання при визначенні серед регіональних детермінант цього процесу тих чи інших чинників, закладених як домінуючих в регіональних теоріях економічного зростання, стала поштовхом для створення **«нової теорії регіонального росту»**. Ключовим положенням цієї теорії стала відмова від визнання провідної ролі в регіональному розвитку накопичення капіталу (К. Кріген-Боден, Х. Зіберт, Е. Боде та інш.). В «новій теорії регіонального зростання» детермінантою визнається технічний прогрес та інтенсивність інновацій в регіоні. В цих умовах провідна роль відводиться накопиченню людського капіталу та формуванню потенціалу саморозвитку регіонів.

«Нова теорія регіонального зростання» ґрунтується на розумінні неможливості вирівнювання міжрегіональних диспропорцій економічного зростання по причині природної неоднорідності та нерівності регіонів за обсягами та темпами накопичення основного, фінансового, природного, людського, інноваційного інш. видів капіталу. В той же час визнається певний потенціал згладжування диспропорційності економічного зростання завдяки процесу дифузії інновацій на підставі інституційного розвитку та визнання інститутів як одного з видів інфраструктури.

Виникнення та розвиток **теорії державного регулювання регіонального зростання** (або регіональної господарської політики) пов'язаний зі збільшенням необхідності впливати на регіональне піднесення на підставах вибору цілей, завдань, об'єктів, методів та глибини державного регулювання економічним розвитком регіонів (А. Льош, С. Денісон, Є. Гувера, Т. Хегерстранда). В працях основоположників зосереджено погляди на державне

регулювання регіонального розвитку від «м'якого» впливу держави для пом'якшення впливу стихійних ринкових сил і незначного коригування розвитку територій шляхом прискорення природних процесів стимулювання міграції робочої сили, інвестиційних потоків та вирівнювання регіональних можливостей до «інтенсивного» регулювання, яке забезпечується впливом на географію промислових інвестицій та має на меті зниження міжрегіональних розбіжностей у соціально-економічному розвитку.

Аналіз еволюції теоретичних досліджень щодо економічного зростання регіональних систем дозволив встановити, що основний зміст теорій економічного зростання більшою мірою базується на формулюванні переліку чинників економічного зростання, встановленні ступеню їх поєднання та співвідношення (в залежності від типів економічного зростання), а також на визначенні джерел економічного зростання, регулювання яких дозволяє здійснювати розширене відтворення, перелік та пріоритетність яких змінюються з часом. Теоретичні узагальнення з проблем регіонального зростання серед **чинників економічного зростання регіональних систем**, під якими розуміються явища, процеси, умови регіонального розвитку, дозволяють визначити наступні: географія розташування; виробничі сили регіону та чинники, що впливають на їх локалізацію, розвиток, підвищення кількості та якості ресурсів, що задіяні в господарчому обігу (ціни на виробничі ресурси, можливості отримання кредитів, ступінь оподаткування тощо); обсяг та якість основного, природного, фінансового, людського інш. видів капіталу; потенціал знань та технологій, науково-технічний, інвестиційний, експортний, еколого-економічний, транзитний потенціал та потенціал транскордонного співробітництва; ступінь розвиненості інфраструктури; вартість та готовність впровадження інновацій; споживчий сегмент, обсяги ринків збуту продукції «базових» галузей економіки регіону; характеристики та ступінь монополізації ринків; бізнес-сегмент, підприємницькі здібності; інституційні чинники, що впливають на розвиток регіонів, нормативно-правова врегульованість

проблеми; форми організації економіки, рівень та якість управління, соціальний клімат тощо.

В цілому, дослідження детермінант розвитку регіональних систем стосуються переважним чином визначення головних чинників або регіонального розвитку, або локального зростання. Саме ці аспекти знайшли місце в наукових працях Басюк О., Білика Р., Романюка С., Стукало Н. та Деркач М. та інш. Мова йде не про визначення детермінант економічного зростання національної економіки на підставах урахування регіональних особливостей розвитку країни, а безпосередньо про встановлення найвпливовіших чинників забезпечення місцевого зростання.

Певним чином потреба у визначенні детермінант економічного зростання з урахуванням регіонального аспекту реалізується в працях Петкової Л., Сімків Л., які розглядають регіональну політику як умову та один з економічних важелів економічного зростання нової якості. Проте в дослідженнях регіональна політика не виступає в якості детермінанти, а лише спрямована на прискорення дії чинників економічного зростання в регіонах.

Проте фактично існуюча значна міжрегіональна асиметрія в потенціалах економічного зростання - наявності, ступені поєднання та використання, а також у переважанні тих, чи інших чинниках, які визначають можливості економічного зростання, дозволяє *регіональну політику визначати тим домінуючим чинником*, який спроможний впливати на економічні процеси та обумовлювати певний конкретний заданий (визначений) результат на регіональному та загальнодержавному рівнях, оскільки на неї покладається завдання щодо створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів. Таким чином, саме регіональна політика визначає передумови для зростання економіки в перспективі з урахуванням регіональної асиметрії і є однією з найвпливовіших національних детермінант економічного зростання.

Невизначеність та недослідженість регіональної політики в системі національних детермінант економічного зростання негативно впливає на якість державного впливу на процес як на загальнодержавному рівні, так і на рівні регіонів. Проте це впливає не лише з невизначеності серед детермінант економічного зростання регіональної політики, але й з недосконалої інституційного середовища, що в цілому знижує якість нормативно-правової врегульованості проблеми. В цьому контексті практично неврахованими залишаються два найважливіших аспекти - вплив на економічне зростання міжрегіональної диференціації в розподілі виробничих сил регіонів та можливість використання природних регіональних відмінностей як детермінант економічного зростання. До того ж, виходячи з посилення співпраці України з ЄС в сфері регіональної політики, що відбувається на засадах впровадження Угоди про Асоціацію, державна регіональна політика стає ефективним каналом поширення впливу глобальних детермінант економічного зростання, що знайшли місце при побудові європейської моделі «нової регіональної політики».

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

*Яковенко І.В., к.е.н., доц., доцент кафедри управління
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Головним чинником запропонованих змін до системи фінансування охорони здоров'я є перехід від діючої на протязі останніх років розподільчої системи фінансування через субвенції місцевим бюджетам із державного бюджету до системи закупівель медичних послуг. Це потребує внесення змін до законів, зокрема Бюджетного кодексу щодо відміни медичної субвенції. При цьому такий механізм планується розпочати «запускати» із кінця 2017 р. на первинці, 31 січня 2019р він має охопити всю медицину, а з 1 січня 2021 р. медична субвенція буде «похована як клас».

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Але чи не буде помилковим повна відмова від субвенцій регіонам.

Приймаючи таке рішення, треба зважити, що потрібні певні гарантії для жителів громад щодо надання медичної допомоги, зокрема уразливим категоріям населення, дітям, при виникненні епідемій або інших надзвичайних ситуацій. В ході реалізації нової реформи ми обов'язково стикнемося із масовою проблемою на місцях - що має робити місцева влада, якщо в силу дії нових механізмів медичні заклади, які знаходяться на утриманні громад, не отримують бюджетного фінансування, якщо новий орган не закупить у них медичні послуги. Закривати такі заклади не можна – забороняє Конституція. Утримувати – не має на це коштів у місцевих бюджетах. Можемо згадати подібну ситуацію із профтехосвітою в 2016 р. Але масштаби в медичній сфері перевершують масштаби у профосвіті.

За рахунок субвенцій зараз фактично забезпечується такий напрям як медико – соціальна допомога, яка в основному стосується людей похилого віку, які періодично «лягають» до районного або міського стаціонару для проведення планового лікування підтримуючого типу. У цієї категорії як правило не має коштів на співоплату. Нові підходи фактично відрізають ці категорії від медичного обслуговування, залишаючи тільки соціальний догляд. В той же час заклади соціальної сфери фактично позбавлені можливості надання навіть елементарної медичної допомоги – щеплення, крапельниці, масажі, не кажучи вже про оперативне втручання та призначення ліків, оскільки таку допомогу можуть надавати тільки медичні заклади.

У пропонованих законопроектах загалом не прослідковується зв'язок між соціальною та медичною сферами. У цьому напрямі відсутні пропозиції як організаційного регулювання, так і щодо оптимізації фінансових потоків, адже законодавство не дозволяє об'єднувати бюджетні кошти, що виділяються окремо для медичного обслуговування та для надання соціальних послуг. В той же час світова практика свідчить про ефективність функціонування закладів медико – соціального профілю, так звані центри сестринської допомоги та

лікарні соціального догляду. Щоб не отримати різкого загострення соціальної напруги, треба шукати законодавчі рішення щодо створення нової організаційно – правової моделі соціально – медичної допомоги і не відмовлятися від бюджетного фінансування такої допомоги на рівні районних лікарень, в першу чергу через механізм субвенцій.

Не зовсім зрозумілим є як буде вирішуватись фінансування такого важливого блоку як діагностика. Для людини, яка відчула сильну недугу найголовніше – встановлення вірного діагнозу. Адже від цього залежатиме яке лікування в подальшому, а звідси і які кошти необхідні для фінансування такого лікування. Саме діагностика є найбільшою проблемою нашої медицини. Система діагностики розкидана по всіх рівнях, всюди «заковтує» гроші, а в підсумку неефективна. Коли хворий приходить на первинний рівень в поліклініку, то йому як правило прописують зробити аналізи, ЕКГ, рентген. Все це по новій фінансовій схемі має гарантовано фінансуватись за рахунок первинної допомоги. Але на первинному рівні якість лабораторій не завжди висока, а головне немає фахівців, які б дали грамотний висновок по цим дослідженням. В результаті пацієнта направляють у лікарню. Там в приймальню покої знову рентгени, аналізи, кардіограми. Все це в умовах потоку, черги і, не завжди якісно. В новій схемі така діагностика на вторинному рівні може і не потрапити під гарантоване фінансування, буде робитися в більшій чи меншій мірі за рахунок пацієнта (співоплата). Людину кладуть в стаціонар, в процесі перебування в якому знову діагностика, частково за власний рахунок. Якщо захворювання є тяжким, то попереду нова лікарня вищого третинного рівня, де знову будуть діагностичні процедури частково за бюджетний, а частково за свій рахунок.

В результаті реальна ситуація коли є чотири етапи діагностики і кожен потребує немалих коштів як державних, так власних від пацієнту. Нова реформа має передбачати наявність ланки, яка зразу після звернення хворого проводить діагностику, встановлює діагноз, а вже далі як той диспетчер

направляє рух хворого або в лікарню інтенсивного лікування (операція, інтенсивна терапія), або для проходження курсу на рівні сестринської допомоги на дому чи у денному стаціонарі, або до планового лікування в стаціонарі. Фінансуватись діагностичні дослідження мають один раз, гарантовано за бюджетні кошти і саме по цій процедурі найбільш ефективним є виділення субвенцій для спеціально створених на рівні районів або міст діагностично-консультаційних центрів з обладнанням високого рівня та кваліфікованими кадрами. У такому центрі людина повинна проходити інтенсивне дослідження протягом 2-3 днів, а система подальшого фінансування має залежати від висновків такого центру. Центр повинен виступити своєрідним фондоутримувачем і фондорозпорядником, що дасть можливість впровадження першої стадії страхової медицини. Адже встановлення діагнозу – це фіксація страхового випадку, в залежності від чого будуть встановлені розміри страхових сум і страхового відшкодування.

Переходячи до страхування, слід зазначити, що в термінології проектів законодавчих актів система бюджетного фінансування отримала назву солідарного медичного страхування. Справа не у термінологічному ноу – хау МОЗу, а у тому, що не треба ховати бюджетне фінансування за ширмою страхування. В багатьох країнах, де функціонує успішна медицина, справжнє обов'язкове страхування не підміняє і не скасовує бюджетне фінансування. Обидва джерела доповнюють один одного, оскільки бюджетного фінансування як правило не вистачає. Тому виникає необхідність задіяти інші джерела, головні з яких страхування та оплата послуг. Послуги оплачує хворий, залишаючись сам на сам із своїми фінансовими проблемами. Перевагою медичного страхування є те, що внески вносять всі, а оплата йде тільки за хворих - тобто багатий за бідного, здоровий за хворого. При цьому на відміну від бюджетного фінансування гроші не направляються у вигляді бюджетних асигнувань медичним установам, а йде оплата тільки по настанню страхових випадків. Тим самим медичне страхування дозволяє вирішити проблему плати

за конкретно надані послуги, а не за ліжка, будівлі і штат.

Бюджетне фінансування створює фундамент базових гарантій функціонування медичної системи - завжди є протоплена лікарня з медиком, що отримав зарплату. Але конкретна реальна потреба в коштах для кожного медичного закладу не може бути обмежена тільки базовим фінансуванням. Успішне медичне обслуговування потребує додаткового фінансування під кожен конкретний випадок із кожним конкретним пацієнтом. Під конкретне захворювання пацієнта треба конкретні ліки, конкретний режим використання обладнання і, нарешті, додаткові стимули для медичного персоналу. Саме це і має забезпечити медичне страхування, коли гроші виділяються після настання страхового випадку, а саме конкретну хворобу і конкретний план її лікування.

Починати обов'язкове медичне страхування треба із складних високозатратних хвороб, в першу чергу там, де потрібні оперативні втручання та складне лікування. Тим самим буде реальна допомога людям, у яких зараз просто не має грошей, коли приходять страшні хвороби.

Револьюційною нормою в зазначених проектах є введення співоплати, коли громадяни повинні самостійно оплачувати частину вартості лікування. Запланований «штурм» застарілих поступлатів Конституції України, яка гарантує безкоштовність в державних і комунальних закладах. Більше того, подані варіанти законопроектів вводять співоплату в перелік обов'язків того, хто прийшов лікуватись. Тобто ти не маєш право не платити раз прийшов до лікарні. Якщо грошей не має, то чого ти сюди прийшов.

Не хочеться повторювати те, що уже неодноразово звучало у висновках від різних експертів. Питання щодо співоплати треба спочатку вирішувати в правовому полі, інакше положення про співоплату при першому ж зверненні до Конституційного суду буде визнано незаконним.

Введення співоплати породить ще одну проблему. Кожна лікарня отримає досить великий потік грошей і фактично перетвориться в справжню комерційну структуру. Без наявності досвіду фінансового менеджменту, вміння

розраховувати витрати та доходи та при спокусі використати цей досить потужний потік для збагачення, заклади можуть опинитись у стані фінансового хаосу, неплатоспроможності. У слід за цим дуже швидко почнуться масові перевірки КРУ та прокуратури.

Співоплата найболячіше ударить по малозахищеним категоріям громадян похилого та передпохилого віку. Адже вона у більшості випадків торкнеться планових лікувань хронічних хвороб, які мають тенденцію до зростання із віком. У більшості випадків це періодичне планове лікування в районних та міських лікарнях.

Враховуючи проблемність співоплати, незрозуміло чому у тих, хто сьогодні відповідає за реформу, не має бажання скористатися шляхом, підказаним Конституційним судом в 2002 році. Тоді Суд у своєму вердикті сказав: «... порядок надання медичних послуг, які виходять за рамки медичної допомоги, на платній основі в державних і комунальних медичних установах і перелік таких послуг мають бути визначені законом». Тобто, якщо визначити перелік платних медичних послуг в цьому законі, то відразу ж з'явиться легітимна основа для зниження бюджетного навантаження. До такого переліку може увійти допомога, яка надається без направлення лікаря, соціально - побутові послуги (т.зв. готель), консультації спеціально запрошених хворим фахівцями, діагностика, лікування, реабілітація, яка не передбачена протоколами і стандартами і ряд інших. Включення таких послуг в проект закону, що зараз виноситься на обговорення, дозволить абсолютно легально вивести ряд медичних послуг з бюджетного фінансування. Пропонований же шлях співоплати призведе до антипіару і посрамленого скасування.

Перехід на фінансування закупівель по укладеним договорам замість медичної субвенції може бути прийнята як законодавча ідея. В той же час діюче законодавство не заважає реалізовувати цю ідею хоч зараз, поступово зменшуючи обсяги субвенцій. Для цього треба створити потужну нормативну базу. \

Потрібна методика визначення орієнтовно по кожному виду захворювань скільки планується їх випадків на наступний рік в межах певного регіону – громада, район, госпітальний округ. Далі щоб встановити скільки грошей має бути витрачено на закупівлю тої чи іншої послуги у цьому госпітальному окрузі, потрібна методика розрахунку тарифів. ще не має. Далі виникне питання у кого із медзакладів і скільки закупати. В кожному із районів госпітального округу є своя лікарня. Крім того, є міські та сільські лікарні. Як встановити яка лікарня скільки операцій апендициту в рамках визначеної потреби у цих операціях повинна зробити. Адже від цього буде залежати скільки кожна із них конкретно отримає грошей. Для цього потрібні методики визначення спроможності кожного закладу. Це важко буде зробити, бо будувались за типовими радянськими проектами і штати лікарів у них також типові. В цій ситуації вчасно «знайдуться» приватні лікарні із кращим обладнанням та кадрами, яким перепаде лєвова частка державного фінансування. От і буде грузинський варіант медреформи в українських шароварах.

Окреме місце у реформаторському пакеті займає первинна медична допомога, з якої планують уже в цьому році розпочати задумані перетворення. Тут пропонується фінансування по капітаційному нормативу (кошти в розрахунку на одну прикріплену до лікаря людину). У такому механізмі важливе значення має питання хто повинен бути отримувачем коштів і фондорозпорядником -сімейний лікар чи заклад, де він працює.

Якщо гроші будуть поступати лікарю, то він повинен далі розраховуватись за утримання апарату медичного закладу, в якому працює, виділяти кошти на закупівлі матеріальних ресурсів, заплату молодшого персоналу та немедичних працівників. Механізму такого перерозподілу поки що не має. Анонсовані зміни до Бюджетного кодексу недостатні, щоб спрямувати бюджетний потік на сімейного лікаря, у них все одно головним отримувачем лишається заклад.

Якщо ж гроші будуть поступати на рахунок закладу, то тоді цей заклад сам буде ділити кошти, розраховані по нормативу від кількості пацієнтів, які прикріпилися до лікарів цього закладу. Тут є ризик негативного адміністративного втручання, коли керівництво закладу буде надавати перевагу загалом – адміністративним витратам і від «гроші ходять» нічого може не лишитись.

Таким чином запропонована схема фінансування потребує серйозного вдосконалення та перегляду ряду позицій. Завдання полягає в тому, щоб вийти із новим продуманим механізмом на бюджет 2019 року.

СЕКЦІЯ 2

Проблеми фінансово-кредитної системи та її роль в розвитку національної економіки

РОЛЬ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

*Жежерун Ю. В., к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Черкаського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

На сьогодні не можна дати однозначну оцінку ролі банків з іноземним капіталом в забезпеченні стабільності вітчизняного банківського сектору. Діяльність банків з іноземним капіталом має як позитивний вплив на розширення ресурсного потенціалу банків та розвиток конкурентного середовища, так і негативний вплив на безпеку фінансової системи. Тому актуальною залишається проблема дослідження ролі банків з іноземним капіталом та їх впливу на розвиток банківського сектору України для забезпечення стабільності.

Більшість науковців досліджує вплив іноземного капіталу на розвиток банківського сектору з точки зору доцільності його присутності. На наш погляд, дане питання потрібно розглядати з точки зору забезпечення стабільності банківського сектору.

Банком з іноземним капіталом, згідно зі ст. 2. Закону України «Про банки і банківську діяльність», є банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [1]. Станом на 01.01.2014 р. Україні функціонувало 180 банків, з них 49 з іноземним капіталом, в т.ч. 19 зі 100% іноземним капіталом. За останні роки кількість зареєстрованих банків зменшилась майже вдвічі та станом на 01.01.2017 р. становила 96 банків, в т.ч. 38 банків з іноземним капіталом, серед яких 17 банків зі 100% іноземним. Іноземний капітал представлений 10 країнами, серед яких найбільшу частку займають Росія, Кіпр, Угорщина, Німеччина, Туреччина.

Поряд із кількісним зменшенням банків з іноземним капіталом, досить істотним є їх вплив на розвиток вітчизняного банківського сектору, оскільки

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

вони концентрують 51% статутного капіталу та 36% активів.

В подальшому можливе скорочення їх частки внаслідок виходу банків з російським капіталом з вітчизняного фінансового ринку. Оскільки, 15.03.2017 р. НБУ було запропоновано застосування санкцій щодо банків з російським капіталом, що передбачає заборону на здійснення будь-яких фінансових операцій цих банків на користь пов'язаних з ними осіб, зокрема, материнських структур. Вводиться заборона на: пряме та опосередковане здійснення будь-яких активних операцій (надання міжбанківських кредитів, депозитів, субординованого боргу, придбання цінних паперів, розміщення коштів на коррахунках тощо); виплату дивідендів, процентів, повернення міжбанківських кредитів/депозитів, коштів із коррахунків, субординованого боргу; розподіл прибутку; розподіл капіталу [2].

Основною причиною, яка зумовлює привабливість для іноземних інвесторів вітчизняного ринку банківських послуг є перспектива отримання надприбутків за рахунок різниці процентних ставок за залученими ресурсами в країні реєстрації та за розміщеними ресурсами в Україні.

Входження іноземних банків в банківську систему України, спричинене глобалізацією та інтеграцією, є об'єктивно необхідним процесом, що сприяє припливу капіталу, пожвавленню ринкової конкуренції, поліпшенню банківського обслуговування. Водночас цей процес не позбавлений певних ризиків, наприклад, загрози втрати вітчизняними банками власних позицій на валютному ринку України [3].

Деякі науковці вважають, що саме завдяки банкам з іноземним капіталом вітчизняній фінансовій системі вдалося втриматися у період фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр., оскільки такі банки мали доступ до ресурсів материнських компаній, підтримати капіталізацію яких допомогли національні уряди та фінансові організації.

Слід зазначити, що до числа найбільш стабільних банків України входять або банки з іноземним капіталом, або державні банки. При цьому під

стабільністю банку будемо розуміти здатність протистояти негативним факторам зовнішнього та внутрішнього середовища протягом тривалого періоду часу. Так, упродовж 2014–2016 рр. жодного банку з іноземним капіталом або державного банку не було визнано неплатоспроможним. Станом на 01.01.2017 р. найбільш надійними були: ПАТ «Креді Агріколь Банк» (Credit Agricole, Франція), АТ «Райффайзен банк Аваль» (Raiffeisen Bank, Австрія), АТ «Ощадбанк» (державний), ПАТ «Кредобанк» (PKO Bank Polska, Польща), АТ «УкрСиббанк» (BNP Paribas Group, Франція), ПАТ «Сітібанк Україна» (Citigroup, США), АТ «ПроКредит Банк» (ProCredit Bank, Німеччина), АБ «Укргазбанк» (державний), АТ «Укрексімбанк» (державний), АТ «ОТП Банк» (OTP Bank, Угорщина), ПАТ «ІНГ Банк Україна» (ING Groep, Нідерланди), ПАТ КБ «Правекс-банк» (Intesa Sanpaolo, Італія), ПАТ «ПУМБ» (СКМ Фінанс, Україна), ПАТ «Укрсоцбанк» (ABN Holdings, Люксембург, Росія), ПАТ «Альфа-Банк» (ABN Holdings, Люксембург, Росія).

Два банки із зазначених було визнано системно важливими, тобто діяльність яких впливає на стабільність банківського сектору: АТ «Ощадбанк» – 16,7% активів банківського сектору, АТ «Укрексімбанк» – 12,7%.

Реформування вітчизняного банківського сектору НБУ передбачає нарощення частки іноземного капіталу в банківському секторі до 50%. Варто зазначити, що деякі економісти вважають рівень цього показника в межах 30–50% є загрозовим для безпеки банківської системи. Зростання присутності в Україні банків з іноземним капіталом може послабити позиції ще недостатньо розвиненого банківського сектору України та спричинити загрозу монополізації фінансових послуг, мати вирішальний вплив на характер та пріоритети економічного розвитку.

Висока залежність вітчизняної фінансової системи від світової робить банківський сектор країни особливо чутливим до коливань валютних курсів і обумовлює додаткові ризики у випадку стрімкого відтоку іноземного капіталу. Однак, причинами девальвації національної валюти упродовж 01.01.2014–

01.01.2017 рр. стали не банки з іноземним капіталом, а політична та економічна нестабільність в країні, тиск зовнішніх боргів, скорочення золотовалютних резервів. Офіційний курс гривні до долара США знизився у 3,4 рази.

В умовах загострення політичного та економічного протистояння з Росією загрозливою є вагома частка її капіталу в банківському секторі України, що потребує запровадження заходів, покликаних захистити національні інтереси та сприяти підтриманню стабільності не лише банківського сектору, а й всієї фінансової системи в довгостроковій перспективі. Можна запропонувати наступні заходи: заборонити відкриття філій банків з офшорних зон і надавати дозвіл на здійснення діяльності лише банкам з високим рейтингом надійності; виконання філіями всіх економічних нормативів, встановлених НБУ; щорічне здійснення аудиторської перевірки; законодавче врегулювання використання прибутків банками з іноземним капіталом та процесу їх ліквідації.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page3>.

2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.

3. Дзюблюк О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків / О. Дзюблюк, О. Владимир // Вісник Національного банку України. – №5. – 2014. – С. 26–33.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕКТОРУ ФІНАНСОВИХ КОРПОРАЦІЙ УКРАЇНИ

*Москвіна О. Д., молодший науковий співробітник
відділу економічного зростання та структурних змін в економіці
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

В умовах світової глобалізації посилюється вплив фінансового сектору на реальний сектор економіки, а фінансові кризи набувають глобального характеру.

Перехід України від планової до ринкової економіки суттєво збільшив внесок фінансових корпорацій до економіки країни. Трансформація механізму господарювання обумовила прискорений розвиток банківських та страхових послуг.

Загальною тенденцією зміни у виробництві України, яка спостерігалася з моменту набуття нею незалежності і до 2013 року, було зростання частки виробництва послуг, які забезпечують ринкову інфраструктуру, серед яких найвищими темпами зростали фінансові послуги, що демонструють показники національних рахунків України [1]. Зокрема, у виробництві валовій доданій вартості частка фінансових корпорацій країни зросла з 0,6% у 1990 році до 5,1% у 2005 році, що можна вважати обґрунтованим для ринкової економіки через відповідність рівневі країн ЄС (5,3% у 2015 році). Проте, внесок фінансових корпорацій зростав і надалі, сягнувши максимального значення 7,8% у 2008 році. Ця тенденція була перекреслена світовою фінансовою кризою, після якої їхній внесок України почав неухильно скорочуватися і у 2016 році склав лише 3,0%, що істотно нижче за країни ЄС.

Варто також відзначити випереджаюче зростання цін на фінансові послуги. З 2000 до 2010 року дефлятор валової доданой вартості фінансових послуг зріс у 8,8 рази, тоді як у виробництві товарів – лише у 3,6 рази. У подальшому ця тенденція докорінно змінилася. У період 2010–2016 років ціни

у виробництві товарів збільшилися у 2,7 рази, а на фінансові послуги – лише у 1,5 рази.

Отже, останніми роками відбувся злам попередньої тривалої тенденції до випереджаючого зростання фінансових послуг та були подолані структурні і цінові диспропорції, які призводили до перерозподілу валової доданої вартості зі сфери товарного виробництва на користь сфери фінансових послуг.

Періодичні кризові явищами в економіці обумовили значні коливання у складі інституційного сектору фінансових корпорацій. Відносно стабільну тенденцію до зростання частки валової доданої вартості мав Національний банк України, внесок якого у формування доданої вартості сектору фінансових корпорацій зріс з 1,9% у 2008 році до 3,7% у 2014 році, проте вже 2015 року скоротився до 3,2%, що було обумовлено консолідацією державних видатків в період кризи. Внесок інших депозитних корпорацій (комерційних банків) у період 2005-2009 років зріс з 49% до 79% доданої вартості фінансових корпорацій (за рахунок скорочення практично удвічі у цьому році внеску інших фінансових посередників та страхових корпорацій), надалі знизився майже на чверть, знов зріс у 2014 році і повернувся до 59% у 2015 році. Страхові корпорації знаходилися у протифазі. Якщо у 2005 році їхня частка становила 26% доданої вартості фінансових корпорацій, то у кризові 2009 і 2014 роки вона скорочувалася до 9% та 18% відповідно, проте згодом відновлювалася і у 2015 році склала 25% доданої вартості цього інституційного сектора.

Таким чином, фінансові корпорації України, насамперед банки, виявилися надто вразливими до волатильності на фінансових ринках. Причинами цього були великі масштаби зовнішніх запозичень, надмірне кредитування та недостатній контроль з боку регулятора. Після короткого періоду відновлення економіки, починаючи з 2013 року, функціонування фінансової системи було порушене зовнішніми чинниками, погіршенням внутрішніх макроекономічних умов, діяльністю фіскального сектора та

скороченням інвестування. Негативний вплив об'єктивних чинників був суттєво поглиблений політикою банків, спрямованою на виведення активів шляхом кредитування ними пов'язаних осіб.

Одним із основних чинників сучасної кризи банківського сектора стала валютна криза, пік якої припав на початок 2015 року. Штучне утримання завищеного курсу у 2014 році, як і під час попередніх криз 1998-1999 років та 2008-2009 років, спровокувало різке скорочення валютних резервів і, врешті, різку (більш ніж удвічі) девальвацію гривні до 24,5 грн за долар США.

Через девальвацію істотно зросли зовнішній борг України та витрати на його обслуговування, збільшилися потреби у зовнішніх запозиченнях для поповнення неефективно витрачених раніше золотовалютних резервів.

Для банківської сфери основними наслідками валютної кризи стали знецінення доларової оцінки активів більшості комерційних банків при збереженні доларової оцінки пасивів, які, як вже зазначалося, формувалися переважно за рахунок зовнішніх запозичень. Внаслідок цього суттєво погіршилися баланси банків, а відношення банківського капіталу до активів скоротилося з 15,1% у 2013 році до 8,0% – у 2015 році. При цьому Національним банком були майже удвічі (з 5,8% у 2014 році до 11,7% у 2015 році) підвищені резервні вимоги до банків та до розміру мінімального капіталу. Різко збільшилися (з 12,9% у 2013 році до 30,45% у 2016 році) "погані борги" банківської системи.

Внаслідок так званого "розчищення" банківської системи, проведеного Національним банком, починаючи з 2014 року, припинило роботу 77 комерційних банків, де були розміщені депозити на суму понад 163 млрд. грн. Подібне масове закриття банків, вимагало істотних витрат на погашення їхньої заборгованості перед вкладниками. Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було компенсовано лише 80 млрд.грн., а понад 60 млрд. грн. надійшли з Державного бюджету. Крім того, як зазначено у Меморандумі про економічну та фінансову політику з МВФ [2, с. 6], для вирішення нагальної потреби в

капіталі, що виникла в результаті збитків за позиками, пов'язаними з колишніми власниками банку, лише Приватбанк було рекапіталізовано шляхом випуску державних облігацій в розмірі 117 млрд. грн. Для порівняння, валова додана вартість усіх фінансових корпорацій у 2016 році склала 60,8 млрд. грн, тобто кошти, спрямовані на порятунок лише одного банку дорівнювали результату дворічної діяльності усієї фінансової системи України.

Через неповну компенсацію вкладники позбулися значних сум заощаджень та черговий раз втратили довіру до банківської системи. Як наслідок, депозити фізичних осіб, які у 2013 році складали майже 30% ВВП, за два наступні роки скоротилися до 20%, а основним засобом заощадження населення стала готівкова іноземна валюта, сума якої оцінково становить близько 80 млрд. доларів США, тобто є близькою до валового зовнішнього боргу України. Зростання відсоткових ставок істотно скоротило попит на банківські кредити. Після піку, досягнутого у 2008-2009 роках, коли кредити удвічі перевищували депозити, а для домашніх господарств – у 1,3 рази, надані банками кредити скорочувалися швидше за залучені депозити і наразі обсяг кредитів лише в 1,2 рази перевищує депозити, а для домашніх господарств сума наданих банками кредитів зараз становить лише 37% від їхніх депозитів.

На думку фахівців Національного банку України протягом 2016 року відбулося зниження системних ризиків фінансового сектору. Цьому сприяло помірне повернення вкладів домогосподарств та збільшення залишків коштів підприємств на рахунках внаслідок пожвавлення економічної активності, визнанню реальної якості активів та виконання програм докапіталізації практично усіма великими банками [3, с. 1-10].

Ключовим завданням банківського сектору на 2017 рік має бути відновлення кредитування виробничої сфери, насамперед галузей, орієнтованих на внутрішній попит, а також малого бізнесу. Цьому сприятиме очікуване зниження вартості кредитних ресурсів, що збільшить попит на фінансові послуги та, врешті, призведе до прибутковості банківської діяльності після

трьох років збитків. Негативним чинником залишається високий рівень негативно класифікованих кредитів.

Проведений аналіз дозволяє зробити такі основні висновки щодо причин кризового стану інституційного сектору фінансових корпорацій та його впливу на економіку України.

Кризовий стан фінансових корпорацій України протягом останнього десятиріччя, обумовлений їхнім структурним розбалансуванням через великі масштаби зовнішніх запозичень, відсутністю належного регулювання та ефективного нагляду за банківською діяльністю, що мало наслідком появу значної кількості установ, які замість класичного фінансового посередництва здійснювали функції фінансування пов'язаних бізнесів. Валютна криза початку 2015 року призвела до подальшого погіршення балансів банків, нарощування "поганих боргів" банківської системи та різкого скорочення їхньої кількості.

Значні витрати Державного бюджету на компенсацію заборгованості перед вкладниками та рекапіталізацію окремих банків, а також некомпенсовані втрати вкладників ліквідованих банків, загальна сума яких перевищила обсяг валової доданої вартості усієї фінансової системи України за декілька років, свідчать про економічну неефективність діяльності фінансової системи України.

Література:

1. Національні рахунки України за 2015 рік : статистичний збірник / [за ред. І. М. Нікітіна]. – Київ: Державна служба статистики України. – 2017.– 186 с.
2. Повідомлення Міністерства фінансів щодо публікації тексту Меморандуму про економічну та фінансову політику з МВФ. – Київ: Міністерство фінансів України. – 2017. – С. 6.
3. Огляд банківського сектору. – Київ: Національний банк України.–

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Нестерчук Т. А., студентка Університету ДФС України
Мазуренко Ю. О., студентка Університету ДФС України*

На сучасному етапі розвитку України страховий ринок виступає у ролі соціально значимої сфери у фінансовій системі. Стратегічною метою страхування виступає задоволення потреби споживачів у страховому захисті за допомогою страхових організацій, які акумулюють та ефективно використовують фінансові ресурси. В той же час, зібрані кошти виступають у ролі важливого механізму залучення інвестицій в різні сфери економіки країни. У країнах з розвинутою ринковою економікою, до даного питання відносяться досить серйозно. Тому висвітлення актуальних проблем функціонування та з'ясування загроз, що постають перед ринком страхових послуг України є необхідним для його подальшого ефективного розвитку.

Дослідженню особливостей функціонування та розвитку страхового ринку присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Гаманкова О.О., Залєтов О.М., Осадець С.С., Пікус Р. В., Тлуста Г.Ю., Приказюк Н.В. та інші. Розглядаючи сучасний стан страхового ринку України, необхідно відмітити, що він займає далеко не передове місце на світовій арені. Навіть враховуючи світові тенденції до економічного спаду та кризові явища, Україна все одно залишається країною з малорозвиненим ринком страхування.

Серед основних причин виникнення зовнішніх загроз фінансовій безпеці ринку страхових послуг є:

- стрімкий розвиток процесу глобалізації (транснаціоналізації фінансово-економічних зв'язків, інтернаціоналізації світового ринку страхових послуг);
- високий ступінь концентрації фінансових ресурсів на міжнародних страхових ринках та інтеграції в сфері перестраховування;

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

- зростаюча автономізація субдержавних суб'єктів, що мають значну фінансову владу, вплив на господарські комплекси і страхові галузі окремих країн;
- високий ступінь мобільності і взаємозв'язку страхових фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій;
- взаємопроникнення внутрішньої та зовнішньої політики держав, які дедалі більше залежать від світових страхових фінансів [1];
- посилення конкуренції і конфліктів між державами в сфері страхування;
- надмірна залежність національних страхових галузей (особливо у сфері перестраховування) від іноземного капіталу, що робить фінансову безпеку страхової діяльності особливо уразливою;
- глобальне нарощування нестійкості страхового складника світової фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, нездатність сучасних фінансових інститутів (зокрема міжнародних) ефективно їх контролювати [2].

Для оцінювання рівня фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку було проведено розрахунок індикаторів його фінансової безпеки [3] за допомогою методики розрахунку рівня економічної безпеки України на основі даних Державного комітету статистики України та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Основні індикатори та порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки страхового ринку України наведено в табл. 1.

Говорячи про страховий ринок України як частину світового ринку, необхідно відмітити рівень його розвитку. Одним з таких показників, який відображає частку зібраних страхових премій у ВВП країни, є рівень проникнення страхування. Так, починаючи з 2014 року даний показник показує низхідну динаміку і зменшився протягом трьох років на 0,2%.

Таблиця 1

**Основні індикатори та порогові значення індикаторів стану
фінансової безпеки страхового ринку України**

№ з/п	Індикатор, одиниця виміру	Роки			Порогове значення
		2014	2015	2016	
1.	Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	1,9	1,7	1,5	8-12
2.	Показник "щільності страхування" (страхові премії на одну особу), дол. США	78,9	76,2	65,4	не менше 140
3.	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	8,6	14,3	16,6	не менше 30
4.	Рівень страхових виплат, %	16,2	18,9	27,2	не менше 30
5.	Частка премій, що належать перестраховикам- нерезидентам, %	5,7	5,7	8,5	не більше 25

Джерело: Складено авторами на основі [4].

Наприклад, у Німеччині даний показник за підсумками 2016 року склав 6,84%, США – 8,06%, Великобританія – 11,53%, Китай – 3,00% [5]. Тому можна зробити висновок, що в цілому рівень проникнення страхування в Україні знаходиться на досить низькому рівні. Проте, відповідно до Комплексної програми розвитку фінансового сектору України планується поступове підвищення даного показника і на кінець 2020 року даний показник має складати 7 % [6].

Незважаючи на стрімке зростання страхового сектору економіки України, відповідно до міжнародних стандартів, він ще залишається слаборозвиненим, про що свідчить показник "щільності страхування". Так, страхові премії на одну особу в Україні у 2016 р. становили 65,4 дол. США, що є нижчим показником, ніж у високорозвинених державах – Японії, США, Данії та ін., де величина страхових премій на одну особу перевищує 2-3 тис. дол. США [7]. Як показали проведені розрахунки, показник "щільності страхування" в Україні у 2016 р. був менший за порогове значення більш ніж у 2 рази.

Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних

страхових премій мала тенденцію до зростання від 8,6 % у 2014 р. до 16,6 % у 2016 р. Хоча по даному показникові спостерігається тенденція до зростання, але все ж теоретично достатнього значення він не досягає. На наш погляд, така катастрофічна ситуація є наслідком невпевненості громадян України у майбутньому та втрати відчуття соціальної перспективи, що своєю чергою унеможливорює довготермінове планування життя.

Показник рівня страхових виплат за укладеними договорами страхування демонструє позитивну динаміку зростання: від 16,2 % у 2014 р. до 27,2 % у 2016 р., що є позитивним фактором. Водночас, з огляду на те, що на розвинених страхових ринках величина страхових виплат становить 70-90 % від зібраних премій, а в Україні – не досягає порогового значення 30 %, то рівень фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку за цим показником (незважаючи на його зростання) на сьогодні можна вважати незадовільним.

У 2016 р., порівняно з 2014 р., спостерігалось також зростання частки премій, що належать перестраховикам-нерезидентам від 5,7 % до 8,5 %. Однак цей показник (індикатор) майже в 4 рази менший за порогове значення, а тому рівень фінансової безпеки страхового ринку України за цим індикатором можна вважати досить високим [8].

Отже, проведене дослідження свідчить про низьку ефективність, а отже, і фінансову безпеку ринку страхових послуг в Україні. До цього часу чітко не визначені місце і роль страхового сектору в національній економіці, який, незважаючи на досить інтенсивне формування, досі не став головним та зручним механізмом забезпечення реального сектору економіки необхідними фінансовими ресурсами. Відтак державна політика у сфері страхування повинна бути спрямована на виконання низки завдань, передбачених Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, а саме: створення системи ідентифікації ризиків, проведення моніторингу та поточного аналізу ринку страхових послуг з метою забезпечення створення можливостей для вжиття запобіжних заходів до забезпечення фінансової

безпеки; посилення прозорості та відкритості у діяльності страхових компаній та органу, який здійснює державне регулювання і нагляд за такими установами; підвищення платоспроможності та фінансової стійкості страхових компаній; забезпечення належного захисту споживачів страхових послуг; запобігання використанню страхових компаній для непродуктивного виведення капіталу за кордон.

Література:

1. Кужелєв М.О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища / М.О. Кужелєв, М.О. Житар, // Збірник наукових праць учених та аспірантів «Економічний вісник університету», Переяслав-Хмельницький, 2016., № 29/1 – С. 287-294.

2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми за-безпечення) : монографія / О.І. Барановський. - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - 759 с.

3. Кужелєв М. О. Концептуальні основи формування механізму забезпечення фінансової безпеки корпорації / М. О. Кужелєв // Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности : сб. науч. тр. / [редкол. И. П. Булеев (отв. ред.) и др.]. – Донецк, 2010. – Вып. 3, Т. 3. – С. 83-91.

4. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.

5. Statistical Yearbook of German Insurance 2014 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.en.gCv.Ce/wp-content/uploads/2014/11/Statistical_Yearbook_2014.pdf](http://www.en.gCv.Ce/wp-content/uploads/2014/11/Statistical_Yearbook_2014.pdf)

6. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року (Постанова Правління Національного банку України від 18.06. 2015 року № 391) [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>

7. Джучі Р. Значення ринку страхування для економічного розвитку України: аналіз та рекомендації для економічної політики / Р. Джучі, Ф. Хекне // Страхова справа. – № 1. – С. 70 -75.

8. Житар М.О. Методичні аспекти управління ризиками страхових компаній / М.О. Житар // Аналітично-інформаційний журнал «Схід». – 2016. – Вип. 1(141). – С. 13-17.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ КОРОТКОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Письмак Т.В., студентка

Коледжу інформаційних технологій та землевпорядкування Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Костенко Г.І.

Голова комісії економічних дисциплін КІТЗ НАУ

Розмір власних оборотних коштів, що закріплені за підприємством, не є постійною величиною. Їх сума щорічно уточнюється у зв'язку із зміною обсягу виробництва, асортименту продукції, умов постачання і збуту. Окрім того, на підприємствах виникають проблеми з несвоєчасним надходженням коштів за відвантаженою продукцією, нагромадженням на складі нереалізованої готової продукції, несвоєчасним і неповним виконанням договірних зобов'язань постачальниками та через інші обставини, що спричиняють потребу в додаткових коштах. Покрити цю потребу лише власними джерелами стає практично неможливим. Тому формувати оборотні кошти лише за рахунок власних джерел нині економічно недоцільно, оскільки це знижує можливості підприємства щодо фінансування власних витрат і збільшує ризик виникнення фінансової нестабільності підприємства. У такому разі підприємство вимушене звертатися до залучення фінансових ресурсів у вигляді кредитів. [5, с. 53].

В сучасних економічних реаліях більшим попитом користуються короткострокові кредити, які спрямовані на поповнення оборотного капіталу. Актуальність короткострокових кредитів обумовлена тим що, короткострокове кредитування є одним із найбільш розповсюджених на підприємствах. Короткостроковий банківський кредит для підприємств є обов'язковою умовою забезпечення безперебійної операційної діяльності, важливим джерелом ресурсів для фінансування поповнення оборотних коштів та забезпечення безперебійності реалізації продукції [4, с. 35]. (рис. 1).

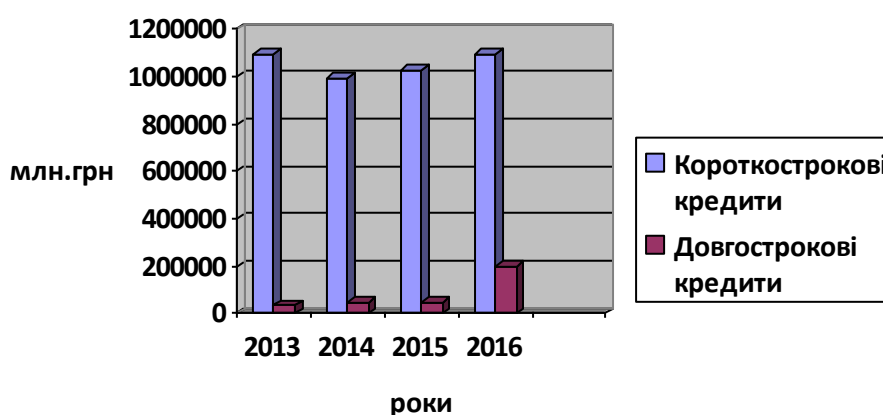

Рис. 1. Обсяги кредитів наданих банківськими установами у 2013-2016 рр.

Як бачимо у 2016 році відбулося незначне поживлення у сфері кредитування бізнесу. Хоча експерти вважають, що кредитування, все ж, було млявим і нерівномірним попри те, що банки мали чималу ліквідність. У цілому кредитний портфель банків скоротився, але завдяки масштабній реструктуризації гривневі кредити підприємствам зросли, а валютні – прискорили зниження [2].

Серед основних причин скорочення кредитного портфеля банків є те, що на ринку зберігається слабкий платоспроможний попит на кредитування з боку реального сектора, оскільки багато компаній призупинили інвестиційні програми у зв'язку з дорогими кредитними ресурсами.

З короткостроковим кредитуванням підприємств пов'язані ризики – як для того хто дає кошти (ризик кредитора, або кредитний ризик), так і для того, хто бере кредит (ризик дебітора). Ризик дебітора полягає в тому, що, взявши кошти, дебітор не матиме можливості вчасно повернути їх з відсотками, що може призвести до найтяжчих наслідків для підприємця, навіть до банкрутства фірми. Ризик дебітора в більшості залежить від строків, на які береться кредит.

Порівняно із довгостроковим кредитуванням, короткостроковий кредит легше отримати, він надається швидше (вивчення дебітора потребує менше часу), оформлюється простіше, розходи на обслуговування боргу порівняно невеликі. Крім того, дії дебітора менше обмежуються, санкції за порушення умов кредитного договору м'якші. І все ж, не дивлячись на ці очевидні переваги, ризик короткострокового кредитування вище, ніж довгострокового [1].

Основним недоліком короткострокового кредитування є підвищена процентна ставка. Банк вимушено підвищує процентні ставки, щоб зменшити ризик при неповерненні боргів позичальниками. Тому, процентні виплати по короткострокових кредитах не менші, ніж при довгостроковому кредитуванні, а іноді навіть вище [4] (рис.2).

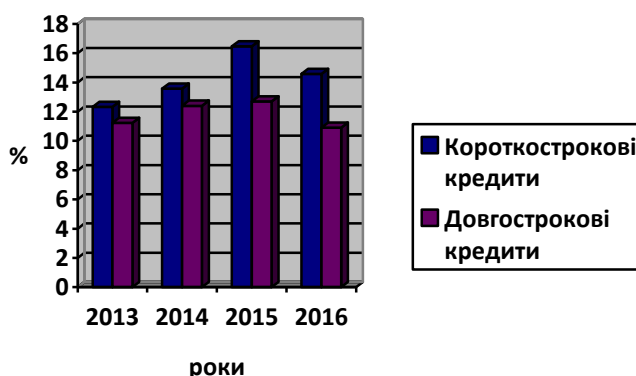

Рис. 2. Процентні ставки за кредитами у 2013-2016 рр.

За оцінками експертів кредитні ставки в 2017 році істотно не зміняться. У першому півріччі 2017 року спостерігається тенденція до незначного зниження кредитних ставок, але загалом вони мало зміняться. Це зумовлено, по-перше, надлишком ліквідності в банківській системі, по-друге, очікуваним нарощуванням обсягів кредитування [3].

Вцілому переваги короткострокового кредитування підприємств над довгостроковим в умовах кризових явищ економіки очевидні. Адже короткостроковий кредит дає змогу підприємству швидко та на досить короткий період отримати грошові кошти на фінансування поточних потреб.

Література:

1. Аналітичний звіт “Опитування про умови кредитування” II квартал - 2016 р. - Випуск № 6.
2. Банківська система в 2017 році: прогнози НБУ [Електронний ресурс]/Режим доступу:<http://finbalance.com.ua/news/Bankivska-sistema-v-2017-rotsi-prohnozi-NBU>.
3. Депозитні та кредитні ставки в Україні можуть трохи знизитися в 2017р [Електронний ресурс] / Режимдоступу: <http://ua.int erfax.com.ua/news/general/395205.html>.
4. Проблеми короткострокового кредитування Тарасюк В., Мула Р. // Збірник ТІАВ. – 2011.
5. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. - 460 с.,іл.ISBN 966-574-010-5.

Секція 3

Інноваційно-інвестиційні засади забезпечення економічного зростання

ВІДВОРЮВАЛЬНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

*Артьомова Т.І., д.е.н.,доц.,головний науковий співробітник
відділу економічної теорії Державної установи «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку НАН України»*

Проблема економічного зростання є актуальною для України. Так, в результаті втрат, зумовлених трансформаційною кризою та наслідками глобальної фінансово-економічної кризи, наша країна досі не змогла відновити обсяги виробництва, досягнуті в кінці 1990-х років. З урахуванням нинішніх територіальних реалій обсяг сукупного суспільного продукту становить менше 80% від показників 1990 [1]. Тим часом, поживлення економічного зростання сьогодні є бажаною метою не тільки для України; з 1970-х років основною тенденцією для розвинених країн є так званий розвиток без зростання, при якому річні темпи приросту суспільного продукту знаходяться в діапазоні від 1,0% до 3,0%. При аналізі умов відновлення економічного зростання важливо враховувати закономірності і пропорції суспільного відтворення.

В цілому процес суспільного відтворення відображає складний взаємозв'язок відносин і потоків виробництва, розподілу, обміну та споживання. Так, збереження створеної в процесі виробництва вартості обумовлюється особливостями її реалізації, які, в свою чергу, детерміновані відносинами обігу сукупного капіталу. Втім, в процесі реалізації відбувається знецінення вартості капіталу в зв'язку з його товарно-грошовою трансформацією. Відносини обігу не здатні відновлюватися з самих себе, з необхідністю припускають наявність процесу виробництва; в той же час і процес виробництва сам по собі не здатний перейти в процес обігу. Традиційними межами реалізації виробленого продукту виступають, з одного боку, ринковий попит, що обумовлює його споживання; з іншого – існування еквівалента для всіх складових частин створеної вартості.

З урахуванням сказаного передумовами аналізу процесу суспільного відтворення є:

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

- виділення двох його підрозділів, пов'язаних з виробництвом засобів виробництва і предметів споживання,
- дослідження пропорцій відтворення і накопичення, обумовлених наявністю в складі сукупного продукту частин, відповідних витратам сировини і обладнання, необхідної їй додаткової праці,
- виокремлення співвідношення споживання і накопичення в структурі додаткової праці, так як ця пропорція створює можливості для капіталізації, а, отже, і для економічного зростання.

Особливе місце в процесі відтворення займає відтворення основного капіталу. Від обсягів застосовуваного постійного капіталу істотно залежать розміри і темпи приросту вартості річного продукту. Чим більше величина застосовуваного постійного капіталу, тим ширше можливості використання амортизаційного фонду для цілей капіталізації. З другої половини ХХ століття в розвинених країнах цей фактор стає ключовим для економічного розвитку. Про це свідчить зростання частки амортизаційних накопичень в капіталовкладеннях, випереджаюче їх збільшення по відношенню до ВВП і вартості основного капіталу.

Знос основного капіталу за допомогою трансформації в амортизаційний фонд стає частиною вільних грошових коштів, яка зберігає особливу якість. Згідно з цільовою функцією амортизаційних надходжень їх необхідно авансувати на відновлення основного капіталу, а при насиченні такої потреби – на потреби подальшої капіталізації.

У сучасній економіці амортизаційні відрахування перетворилися на ефективне й унікальне знаряддя інвестиційної діяльності, стали потужним стимулом розширення попиту і пропозиції, каталізатором розвитку науки та новітніх технологій. Частка таких коштів в інвестиціях більшості розвинених країн помітно потіснила прибуток и позикові кошти підприємств. Прогресивна амортизаційна політика стала одним з атрибутів «нової» економіки, а по суті – ключовим фактором неоіндустріалізації.

На думку фахівців, основні риси амортизаційної політики були сформовані в Англії в XVI столітті. Уже тоді висловлювалася думка стосовно того, що кінцевий обсяг амортизаційного фонду може перевищувати первісну вартість основних засобів, тобто передбачалися можливості прискореної амортизації. Але до кінця XIX ст. ні моральний знос, ні прискорена амортизація не знайшли свого застосування на практиці. Амортизаційні відрахування здійснювалися, виходячи з усталених фізичних термінів використання фондів [2, с.37].

На початку XX століття після введення в більшості країн податку на прибуток амортизаційна політика значно ускладнилася, стала атрибутом податкової політики. Так як амортизаційні відрахування належать до витрат господарюючого суб'єкта, вони об'єктивно підлягають звільненню від оподаткування. Але з прискоренням темпів оновлення основних фондів обсяги таких відрахувань швидко росли, як абсолютно, так і відносно витрат і прибутку.

Зростання амортизаційних відрахувань веде до збільшення витрат виробництва, зменшення прибутку, а, отже, обумовлює скорочення надходжень до бюджету держави. Скорочення амортизаційних відрахувань, навпаки, веде до зменшення витрат, збільшення прибутку і податкових надходжень до державного бюджету. На перший погляд, другий варіант амортизаційної політики є більш прийнятним для підприємців і держави. Втім, прискорена амортизація відкриває для виробників перспективи оновлення основних фондів, а разом з тим – підвищення якості товарів, продуктивності праці, більш високої оплати праці співробітників, а для держави – поповнення бюджету за рахунок розширення бази оподаткування.

При цьому в господарській системі виникає дилема: збирати більше податків або надавати економічним суб'єктам можливість швидше оновлювати основні фонди за рахунок власних коштів. У першому випадку небажаним результатом може стати уповільнення загальних темпів економічного розвитку,

в другому – перегрів економіки і її загальна криза. Остання ситуація спостерігалася в США в роки, що передували Великій депресії. У той час розміри амортизаційних відрахувань встановлювалися самими виробниками з наступним затвердженням заявлених термінів зносу податковим відомствам. Обсяги амортизації, як правило, завищувалися, що зумовило тенденцію скорочення споживчого попиту. Однак, навіть в найнижчій точці кризи поточні інвестиції підприємців на утримання і відновлення устаткування залишалися значними, і це зберігало оптимізм економічного відновлення.

Ключові зусилля антикризової політики США в цей період зосередилися на розширенні платоспроможного попиту; суспільство усвідомило, що стимулювання інвестиційної діяльності повинно поєднуватися з ефективним зростанням і розумним перерозподілом доходів. З початку 1930-х рр. в США амортизаційна політика набуває інституційного оформлення. Законодавчо було встановлено норми термінів експлуатації основних фондів по більш ніж 2700 найменувань машин, обладнання, майна, які сприяли скороченню обсягів амортизаційних відрахувань [2, с. 40].

В умовах вибору джерел інвестицій між амортизаційними накопиченнями, прибутком і позиковими коштами діє правило: продукція підприємця, в структурі інвестицій якого переважають власні (амортизаційні) накопичення, є більш конкурентоспроможною за ціною. Таке правило може бути застосовано і до окремих країн. Втім, політика прискореної амортизації передбачає наявність істотних субсидій для виробників. При цьому позикові кошти і прибуток втрачають інвестиційну привабливість для бізнесу. Тільки сильніший і додатковий стимул у вигляді інвестиційного податкового кредиту дозволив, зокрема, США в першій половині 1980-х рр. і в 1990-і рр. прискорити темпи інвестиційної активності.

Сьогодні без амортизаційних накопичень і інвестиційних податкових кредитів підприємницький корпоративний сектор в розвинених країнах не може здійснювати інвестиційну діяльність. Тим часом амортизаційні відрахування,

податкові кредити, як і соціальні витрати, фінансуються за рахунок податкових надходжень держави. Якщо останні скорочуються, зростає дефіцит бюджету. Крім того, коли держава з другої половини 1980-х рр. взяла на себе (через амортизаційну політику) витрати з інвестиційної діяльності, вільні кошти громадян та бізнесу стали швидко перетікати на фінансовий ринок.

Зростання курсів цінних паперів обумовлює тенденцію «надування» прибутків за рахунок скорочення амортизаційних накопичень і зниження інвестиційної активності. Сформована залежність між зростанням біржових індексів і падінням темпів зростання, як чистих інвестицій, так і амортизаційних відрахувань, дозволяє зробити висновок про формування нової циклічності ринкової економіки.

В цілому сьогодні амортизація не відображає вартість зносу основних фондів; її нараховані обсяги істотно відірвалися від вартісної величини такого зносу; межа між інвестиціями на відновлення і чистими інвестиціями стерлася. Амортизаційні відрахування стали заміщувати в інвестиційній діяльності прибуток після оподаткування, банківські кредити, інші джерела. Отже, на думку фахівців, слід відмовитися від вузького трактування амортизації як зносу основних фондів і розглядати її як цільове джерело для інвестиційної діяльності, розширеного відтворення і економічного зростання.

Література:

1. Валовий внутрішній продукт (1990-2015) // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Соколов М. Роль амортизации в накоплении // Экономист. – 2010. – № 7. – С. 36-57.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

*Білоус О.Ю., старший науковий співробітник
науково-дослідної частини Одеського національного економічного
університету*

Сучасна інноваційна політика вибудовується з урахуванням неоднорідності інноваційного ландшафту, необхідності диференційованого підходу до різних регіонів, що породжує нові вимоги до інформаційного забезпечення, формуючи запит на об'єктивну оцінку інноваційного розвитку регіонів. Разом з тим, у багатьох країнах спостерігається серйозний брак даних про інноваційні процеси на рівні регіонів. У тих країнах, де вже є дані, що описують прояви тих чи інших процесів на регіональному рівні, на перший план виходить завдання відбору найбільш надійних і валідних показників і формування з них збалансованих і стійких систем.

Однією з серйозних проблем, з якою стикаються органи державної влади, відповідальні за стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання та розробку регіональних інноваційних стратегій, є брак інформації про стан і динаміку інноваційних процесів у регіонах. Це не дозволяє адекватно оцінювати ефективність тих чи інших заходів інноваційної політики держави та диференціювати їх виходячи з існуючого регіонального контексту.

Усі підходи до оцінки інноваційного розвитку регіонів можна розділити на дві групи: якісні та кількісні. Основною рисою якісних методів є невикористання, або фрагментарне використання статистичних методів. Головну роль тут відіграють описи конкретних випадків (case-study) і аналіз існуючої літератури.

Незважаючи на те, що якісні підходи цілком виправдані в разі відсутності необхідних статистичних даних, і твердо займають свою нішу, в останнє десятиліття вони відійшли на другий план. Аналіз літератури однозначно

показує зростання популярності кількісного підходу. Поле дискусій поступово зміщується в бік підбору несуперечливих, надійних і валідних показників для кількісної оцінки інноваційних процесів у регіонах. Саме кількісні підходи претендують на те, щоб стати аналітичним забезпеченням науково-технічної та інноваційної політики. Таким чином, переважне використання офіційних статистичних даних є важливою особливістю існуючих зарубіжних досліджень з розвитку інновацій у регіонах.

Окрім того, для всіх систем показників оцінки інноваційного розвитку регіону характерне широке розуміння інновацій та визнання різноманітності факторів, які впливають на них. Такий підхід зумовив неможливість використання одного, або декількох валідних показників, навпаки, в аналіз включені велика кількість показників, у тому числі непрямих, що відображають накопичений науковий потенціал, освітній рівень, галузеву структуру економіки регіону. Це, в свою чергу, породжує проблеми коректного відбору цих показників і їх балансування в рамках єдиної системи.

В основі будь-якої системи показників інноваційного розвитку регіону повинна лежати статистика науково-технічного потенціалу регіону та інноваційної активності фірм. Проте практика свідчить, що використання цієї статистики є рідкістю. Парадоксально, але дана статистика або взагалі не формується в країні, або недоступна на рівні регіонів. Наприклад, статистика інноваційної активності фірм регулярно збирається лише в країнах Європейського Союзу, де кожні два роки проводиться загальноєвропейське інноваційне обстеження (Community Innovation Survey). Разом з тим, результати цього обстеження, в ряді випадків, недоступні на рівні регіонів. Більш того, навіть якщо такі дані в принципі присутні, то їх якість у порівнянні з іншими видами статистики невисока.

Іншою особливістю використання статистичних даних є значний часовий лаг між періодом, за який зібрана статистика, і періодом опублікування офіційних результатів. Наприклад, у рейтингу Regional Innovation Scoreboard

2006 використовується статистика за 2004 рік і навіть за 2002 рік. Більш того, поширена така вимушена міра, як використання показників, дані по яких відносяться до різних періодів; у деяких випадках таке відбувається в рамках одного показника, інформація по якому доступна по різних регіонах за різні періоди часу.

В силу обмеженості статистичних даних і, в більшості випадків, їх безальтернативності, автори, що досліджують інноваційні процеси в регіонах, змушені або використовувати практично будь-яку доступну профільну статистику, або підбирати та конструювати показники, які, хоча і не мають прямого відношення до інновацій, можуть побічно про них свідчити або на них впливати.

Складність концепції інновацій, відсутність достатніх статистичних даних, необхідність підбору непрямих показників призводить до того, що більшість дослідників відмовляються від конструювання інтегрального індексу і ранжування регіонів.

Ще однією важливою особливістю оцінки інновацій у регіонах є те, що їх результат представлений не стільки довідковою інформацією (як у статистичних збірниках), скільки аналітичним дослідженням. У деяких випадках результати аналізу «твердих» даних доповнюються якісними дослідженнями, наприклад, форсайт-дослідженнями.

Починаючи з 2006-2008 рр., в Україні раз на два роки (2008-2010, 2010-2012, 2012-2014 рр.) проводиться окреме обстеження інноваційної діяльності за міжнародною методологією, в рамках якого визначається сумарний індекс інновацій регіонів України. Сумарний індекс інновацій (СІІ) розраховується на основі методики, затвердженої наказом Держстату від 28.12.2015 №368, за результатами проведення державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності підприємств, яке здійснюється один раз на два роки за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств». Це

обстеження проводиться за спеціальною анкетною, що є аналогом анкети інноваційного обстеження ЄС – Community Innovation Survey [1].

У Таблиці 1 представлені базові показники, розраховані за даними державного статистичного спостереження за формою «Обстеження інноваційної діяльності підприємств», що використовуються для розрахунку СІ, згідно методики Держстату.

Таблиця 1

Базові показники, що використовуються для розрахунку СІ в Україні

№	Назва показника
1.	Частка підприємств, що займались упровадженням продуктивних інновацій, у загальній кількості обстежених підприємств
2.	Частка підприємств, що займались упровадженням процесових інновацій, у загальній кількості обстежених підприємств
3.	Частка підприємств, що займались упровадженням маркетингових інновацій, у загальній кількості обстежених підприємств
4.	Частка підприємств, що займались упровадженням організаційних інновацій, у загальній кількості обстежених підприємств
5.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що були задіяні у виконанні внутрішніх науково-дослідних розробок (НДР), у загальній кількості обстежених підприємств
6.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що були задіяні у виконанні зовнішніх НДР, у загальній кількості обстежених підприємств
7.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що придбали машини, обладнання та програмне забезпечення, у загальній кількості обстежених підприємств
8.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що займались придбанням зовнішніх знань, у загальній кількості обстежених підприємств
9.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що займались навчальною підготовкою для впровадження інноваційної діяльності, у загальній кількості обстежених підприємств
10.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що займались діяльністю щодо ринкового впровадження інновацій, у загальній кількості обстежених підприємств
11.	Частка підприємств з технологічними інноваціями, що займались промисловим проектуванням (дизайном), у загальній кількості обстежених підприємств
12.	Частка обсягу витрат на внутрішні НДР у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг)
13.	Частка обсягу витрат на зовнішні НДР у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг)
14.	Частка обсягу витрат на придбання обладнання та програмного забезпечення у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг)
15.	Частка обсягу витрат на придбання зовнішніх знань у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг)
16.	Частка підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнерів для інноваційної співпраці, у загальній кількості обстежених підприємств

№	Назва показника
17.	Частка підприємств із новими для ринку продуктами у загальній кількості обстежених підприємств
18.	Частка реалізованої продукції, що була новою для ринку, у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг)
19.	Частка реалізованої продукції, що була новою для підприємства, у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг)

Аналіз таблиці свідчить, що Державною службою статистики України розрахунок сумарного індексу інновацій регіонів здійснюється на основі вузького розуміння інновацій – в аналіз включені показники, що характеризують виключно результати інноваційної діяльності фірм. Поза увагою Держстату залишилися фактори розвитку науково-технічного, освітнього потенціалів регіонів, показники соціально-економічних умов здійснення інноваційної діяльності, якості регіональної інноваційної політики тощо. Доцільною є розробка методики оцінки інноваційного розвитку регіонів України, що передбачала б більш широкий погляд на інноваційну діяльність, та відповідала б методології оцінки інноваційного розвитку, яка відповідала б сучасним вимогам формування економіки та суспільства знань.

Література:

1. Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності, затверджені наказом Державної служби статистики України від 10.01.2013 р. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2013/03/metod.zip

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

***Венгер В.В., к.е.н., старший науковий співробітник**
відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Інноваційні технології як фактор впливу на економічне зростання металургійної галузі України є одним із найбільш важливих і водночас специфічних економічних ресурсів. Впливаючи на ефективність

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

металургійного виробництва через інші економічні ресурси, він дає змогу скоротити витрати і розширити їх відносну обмеженість.

Зважаючи на постійне прискорення науково-технічного прогресу, посилення процесів глобалізації й інтернаціоналізації металургійних ринків, саме інноваційність та креативність стають головними факторами успіху не лише окремих металургійних підприємств, а й металургійної галузі в цілому. Тобто, інноваційний розвиток є одним з визначальних факторів зростання ефективності діяльності металургійної галузі, покращення якості продукції, раціонального використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації.

Водночас розвиток інноваційних технологій не можливий без відповідних інвестицій. Інвестиції – це складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін і споживання, тобто вони є фундаментальною основою суспільного економічного відтворення [1, с.28].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що між темпами економічного зростання та наявністю інвестиційних ресурсів існує пряма залежність. Зазначену гіпотезу підтверджують отримані в процесі кореляційно-регресійного аналізу коефіцієнти кореляції та детермінації. Зокрема, доведено, що між обсягами інвестицій в основний капітал та економічним зростанням в металургійній галузі існує кореляційна залежність середньої сили, а коефіцієнт детермінації вказує на те, що економічне зростання в металургійній галузі на 45% залежить від інвестицій в основний капітал.

Більш детальний аналіз інвестиційної діяльності підприємств металургійної галузі України показав, що процес інвестування в реконструкцію та модернізацію основних виробничих фондів суттєво активізувався фактично після 2002 року (табл. 1). Проте цих інвестиційних ресурсів було явно недостатньо для проведення глибокої реструктуризації металургійної галузі і модернізації її застарілих виробничих потужностей. Так, за даними Державної

служби статистики України, якщо знос основних виробничих фондів підприємств металургійної галузі у 1996 р. становив 56,8%, то у 2005 р. цей показник становив уже 69,8%.

Таблиця 1

Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств металургійної галузі України у 1996–2015 рр.

Рік	Капітальні інвестиції, млн грн	Середній офіційний курс гривні щодо долара США, грн/дол. США	Капітальні інвестиції, млн дол. США	Питома вага інвестицій, дол. США/1 т сталі
1996	792	1,8295	432,9	19,4
1997	673	1,8617	361,5	14,1
1998	816	2,4495	333,1	13,7
1999	1035	4,1304	250,6	9,1
2000	1848	5,4402	339,7	10,7
2001	1422	5,3721	264,7	8,0
2002	1366	5,3266	256,4	7,5
2003	2032	5,3327	381,0	10,3
2004	3282	5,3192	617,0	15,9
2005	5575	5,1247	1087,9	28,2
2006	6971	5,0500	1380,4	33,8
2007	11234	5,0500	2224,6	52,0
2008	10503	5,2672	1994,0	53,5
2009	6683	7,7912	857,8	28,8
2010	6719	7,9356	846,7	25,3
2011	9810	7,9676	1231,2	34,9
2012	9282	7,9910	1161,6	35,3
2013	10898	7,9930	1363,4	41,7
2014	11833	11,8867	995,5	36,6
2015	12503	21,8450	572,4	24,9

Джерело: складено та розраховано автором за даними [2-4].

Не забезпечують економічного зростання металургійної галузі й інвестиції в НДДКР, про що свідчить їх помірна кореляційна залежність – лише 16%.

Про низький рівень опанування нових технологій підприємствами металургійної галузі України свідчать динаміка та напрями інвестиційної підтримки НДДКР (табл. 2).

Таблиця 2

Інноваційна активність підприємств металургійної галузі України у 1998–2014 рр.

Рік	Частка металургійних підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн грн	Дослідження і розробки*, млн грн	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, млн грн
1998	29,4	587,7	17,3	543,9
1999	29,8	317,8	18,8	263,6
2000	25,4	394,8	15,7	365,8
2001	22,4	278,9	13,0	260,7
2003	17,0	487,5	3,3	474,4
2004	15,3	745,1	12,9	725,8
2005	13,3	1577,8	12,2	1250,0
2006	12,9	1262,7	27,4	1146,2
2007	15,0	2762,6	23,0	2500,3
2008	14,1	3292,0	56,2	2122,3
2009	13,1	892,1	19,1	867,2
2010	14,4	298,3	21,1	260,3
2011	15,2	1334,8	25,6	988,0
2012	18,0	1076,3	20,0	752,0
2013	16,7	1091,2	91,3	739,7
2014	17,3	466,6	56,7	279,5

* З 2007 р. дослідження і розробки поділено на внутрішні і зовнішні.

Джерело: складено автором за [5].

Варто відзначити, що ефективність впровадження нових технологій в металургійній галузі України безпосередньо залежить від джерел їх фінансування (табл. 3).

Проаналізувавши дані таблиці 3 можна зробити висновок про те, що інноваційною складовою металургійної галузі більшою мірою переймаються самі підприємства. Так, зокрема, частка власних коштів, які були направлені на фінансування інноваційної діяльності у різні роки становила від 47,1% (у 2008 р.) до 99,6% (у 2005 р.).

Таблиця 3

Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств металургійної галузі України у 1998–2014 рр., млн грн

Рік	Загальна сума витрат	у тому числі за рахунок				
		власних	державного та місцевих бюджетів	вітчизняних інвесторів	іноземних інвесторів	інших джерел

1998	587,7	475,7	0,5	2,5	101,7	7,3
1999	317,8	157,2	82,8	5,4	71,4	1,0
2000	394,8	377,8	–	–	16,6	0,4
2001	278,9	256,7	21,9	–	–	0,3
2003	487,5	467,1	0,03	6,0	–	14,4
2004	745,1	720,9	0,03	0,6	11,6	12,0
2005	1577,8	1571,7	0,15	2,2	3,2	0,55
2006	1262,7	1225,6	5,8	–	23,2	8,1
2007	2762,6	1955,4	5,7	–	28,7	772,8
2008	3292,0	1549,3	6,9	–	0,2	1735,6
2009	892,1	834,0	10,6	0,04	0,2	47,3
2010	298,3	293,4	2,7	0,1	0,2	1,9
2011	1334,8	1306,0	0,4	5,3	0,03	23,1
2012	1076,3	1056,5	2,2	0,01	0,02	17,6
2013	1091,2	962,8	0,4	0,2	42,5	85,1
2014	466,6	436,5	4,0	0,04	14,2	11,9

Джерело: складено автором за [5].

Найбільші обсяги фінансування інноваційної діяльності підприємств металургійної галузі України з державного та місцевих бюджетів спостерігалось у 1999 р. – 82,8 млн грн (або понад 26,0% до загальної суми витрат).

За рахунок вітчизняних інвесторів найбільші обсяги фінансування інноваційної діяльності металургійних підприємств було здійснено у 2003 р. – 6,0 млн грн (або 1,2% до загальної суми витрат).

Найбільший обсяг іноземних інвестицій, які було направлено на фінансування інноваційної діяльності металургійних підприємств зафіксовано у 1998 р. – 101,7 млн грн (або 17,3% до загальних витрат).

За рахунок інших джерел, в основному кредитних коштів, найбільші обсяги інвестицій, направлених на фінансування інноваційної діяльності металургійних підприємств спостерігалися у 2008 р. – 1735,6 млн грн (або 52,7% до загальних обсягів фінансування).

Низький рівень вітчизняних інвестицій в інноваційну діяльність металургійних підприємств можна пояснити обмеженістю внутрішніх фінансових ресурсів. Водночас низький рівень іноземних інвесторів обумовлений високими фінансовими ризиками та відсутністю сприятливого інвестиційного клімату.

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Загалом існуюча структура джерел фінансування інноваційної діяльності, зокрема значне переважання в ній частки власних коштів металургійних підприємств, спричиняє залежність інвестиційної активності від їхньої прибутковості.

На наш погляд, з метою активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств металургійної галузі необхідно розробити та запровадити нову державну інноваційно-інвестиційну політику держави стосовно узгодження змін в усіх ланках національної інноваційної системи, спрямованих на кардинальне зростання її впливу не лише на економічне зростання, а й соціально-економічний розвиток країни в цілому шляхом створення відповідних привабливих умов і підвищення стійкості економіки до тиску зовнішніх умов, що спричинені глобалізацією і неолібералізацією економічного життя.

Література:

1. Венгер В.В. Інвестиції в основний капітал як фактор економічного зростання металургійної галузі України / В.В. Венгер // Науковий вісник ужгородського національного університету. – Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Ч.1. – Вип. 8. – С.27–31.

2. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності у 1996–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

3. Steel Statistics Yearbok 1996–2015. – WSA [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org>>.

4. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.bank.gov.ua>>.

5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 1999–2015 роки [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

ІННОВАЦІЇ: ПОНЯТТЯ, ЇХ СУТЬ ТА РОЗВИТОК

Воробйова Н. П., к.е.н., доц.,

*доцент кафедри публічного управління та гуманітарних наук
Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв*

Світова економічна думка інтерпретує термін «інновація» як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, втілений в нових продуктах та технологіях. Звичайно, з бігом часу змінюються реалії даного процесу. Проблематика нововведень раніше традиційно розроблялась в рамках економічних досліджень НТП. Термін «інновація» почав активно використовуватись майже з часів незалежної України як самостійно, так і для визначення цілого ряду суміжних понять «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» і т. д. При цьому сутність інновацій може бути визначена як:

- інвестиція в новацію;
- результат інтелектуальної діяльності, який є об'єктом цивільно-правових відносин, та містить ознаки новизни, тобто містить якості, практичне застосування з точки зору споживчої корисності та безпеки, економічної ефективності (конкурентоспроможності);
- повний процес від ідеї до готового продукту, який реалізується на ринку;
- процес, в якому винахід або ідея набуває економічного змісту;
- процес, який включає такі види діяльності, як дослідження, проектування, розробка та організація виробництва нового продукту, технології або системи;
- кінцевий результат творчої діяльності, який отримав втілення у вигляді нової чи удосконаленої продукції або технології, які практично застосовані та задовольняють певні потреби.

Треба зазначити, що сучасні теоретики та практики дотримуються понять «інновація», яке прийнято в документах «Інструкції Фраскаті» та «Інструкції

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Осло». Перший з них постійно корегується та вдосконалюється групою національних експертів по науці та інноваціям Організації економічного співробітництва та розвитку. Перший варіант цього документу являв собою рекомендації щодо збору, обробці та аналізу інформації про науку та інновації, був прийнятий в італійському місті Фраскати у 1963 році. Другий документ, який сприяв формуванню загального підходу до поняття інновація, був прийнятий в Осло у 1992 році і є методикою збору даних про технологічні інновації.

Треба зазначити, що з точки зору системного підходу інноваційний менеджмент - це система (від грец. - ціле, складене з частин) управління, що складається з двох підсистем: керуючої (суб'єкт управління) і керованої (об'єкт управління). Зв'язок суб'єкта й об'єкта управління здійснюється за допомогою передачі інформації, яка (процес поширення і передачі інформації) і являє собою процес управління

Суб'єктом управління в інноваційному менеджменті може бути один або група фахівців, які за допомогою різних прийомів і способів управлінського впливу організовують цілеспрямоване функціонування об'єкта управління. До суб'єктів інноваційного менеджменту можна віднести наступних фахівців: - керівники інноваційних програм і проектів; - керівники відділів, служб і підрозділів підприємства, що реалізують окремі стадії інноваційного процесу або здійснюють ті чи інші інноваційні зміни; - керівник підприємства в цілому, в разі якщо підприємство здійснює інноваційну діяльність.

Об'єктом управління в інноваційному менеджменті є інновації, інноваційний процес і економічні відносини між учасниками ринку інновацій (продуцентів, продавців і покупців). Пріоритетними цілями інноваційного менеджменту є: зростання і розвиток організації на базі активізації інноваційної діяльності; активне просування нових товарів і нових технологій на ринок; використання можливостей подальшої спеціалізації та диверсифікації

виробництва для активного зростання, економічного процвітання і експансії на нові ринки.

Досягнення пріоритетних цілей інноваційного менеджменту передбачає гармонізацію ендогенних і екзогенних аспектів в ході проведення інноваційної діяльності. Ендогенна гармонізація означає узгодження діяльності внутрішніх структурних підрозділів підприємства. Для забезпечення ендогенної гармонізації необхідно створити систему внутрішньофірмового управління організацією, яка передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) вироблення стратегії інноваційної діяльності;
- 2) визначення тематичних напрямків діяльності, формування інноваційних програм і визначення джерел фінансування;
- 3) побудова організаційної структури та структури управління інноваціями;
- 4) вибір, розстановка кадрів і забезпечення реалізації стратегії;
- 5) календарний розподіл робіт і контроль за їх виконанням;
- 6) створення інноваційної культури в рамках підприємства.

Екзогенна гармонізація являє собою узгодження інноваційної діяльності підприємства з елементами зовнішнього середовища. Можна виділити наступні завдання щодо забезпечення екзогенної гармонізації інноваційної діяльності:

- 1) вивчення інноваційного клімату в економіці;
- 2) відстеження та облік об'єктивних тенденцій розвитку НТП;
- 3) організація та проведення маркетингових досліджень;
- 4) облік екологічної ситуації та планування природоохоронних заходів;
- 5) оцінка і використання досвіду і досягнень конкурентів;
- 6) організація кооперації в проведенні інноваційних програм.

Підсумовуючи слід сказати, що вирішення наступних завдань сьогодні в Україні в частині патентування винаходів виглядає як 15 тисяч на рік, а в Японії близько 150 тисяч на рік, що безумовно визначає вектор спрямування

завдань по побудові вітчизняної інноваційної економіки з орієнтацією на передові країни світу.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ ЕКСПОРТУ ІТ-ПОСЛУГ З УКРАЇНИ

Литовченко В.А., студент НТУУ «КПІ» ім. І. Сікорського

*Серебренніков Б.С., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
НТУУ «КПІ» ім. І. Сікорського*

Ринок інформаційних технологій знаходиться в тісній залежності від інших ринків, зокрема ринку праці. Розробка наукоємних та інноваційних інформаційних технологій потребує, з одного боку, жорсткого контролю за витратами, а з іншого – залучення креативних людських ресурсів, здатних генерувати нові ідеї.

Україна має значний потенціал для експорту ІТ-послуг. Проте для повного використання експортного потенціалу необхідно забезпечити комфортні умови для бізнесу в сфері інформаційних технологій, аби уникнути відтоку спеціалістів за кордон.

У якості позитивних тенденцій щодо становлення та розвитку ринку ІТ-послуг в Україні можна назвати наступні:

- 1) Україна належить до групи провідних країн у сфері ІТ-послуг світу;
- 2) протягом останніх років спостерігається зростання сфери ІТ-послуг в Україні, особливо помітне зростання аутсорсингу;
- 3) наявність великої кількості висококваліфікованих спеціалістів, які можуть працювати у сфері ІТ.

Якщо галузь має високий потенціал, тоді чому вона ще на займає передові позиції Української економіки, а ринок ІТ-послуг в Україні розвивається досить повільно? Основними чинниками, які сповільнюють розвиток ринку ІТ-послуг в Україні, насамперед є:

1) відсутність врахування особливостей сфери ІТ-послуг українським законодавством;

2) низький рівень науково-технічного співробітництва;

3) низький імідж українських ІТ-компаній, що не дозволяє залучати іноземні інвестиції на необхідному рівні;

Зрозуміло, що співпраця у науково-технічному співробітництві вимагає значних витрат, а тому потрібно вирішити, хто має понести такі витрати. Для великих корпорацій такі витрати не є обтяжливими. Проте вони обтяжливі для малого та середнього бізнесу. А у розвинених країнах частка малого та середнього бізнесу в експортній діяльності може сягати 80-90%.

До речі, у країнах з традиційно високим рівнем науково-технологічного розвитку пріоритетне значення приділяється заходам прямої фінансової підтримки, що дозволяє державі визначати, який сектор економіки або які технології необхідно розвивати в першу чергу[1].

Таким чином, необхідно приділити увагу створенню і розвитку малих та середніх інноваційних компаній у сфері ІТ-послуг. Необхідна державна підтримка інноваційних процесів, яка має бути спрямована на:

- стимулювання інноваційних процесів;
- співпрацю університетів та приватних підприємств;
- вдосконалення інформаційних послуг;
- вдосконалення антимонопольного законодавства.

Взагалі, для досягнення поставлених завдань, ми пропонуємо інвестування бюджетних коштів у капітал венчурних фондів та інших спеціалізованих фінансових інститутів, які беруть участь у реалізації інноваційних проектів.

Також, у контексті цього питання, ми вважаємо доцільним створення технопарків, діяльність яких була б спрямована на розвиток сфери ІТ-послуг в Україні. Такі різновиди вільних економічних зон є поширеною у світі практикою підвищення рівня науково-технічного співробітництва у середині

країни, адже вони є центрами, які забезпечують сприятливі умови для науково-технічних інноваційних проектів.

Проте, для створення технопарків необхідно обрати їх географічне розташування. Зрозуміло, що таке розташування має відповідати існуючим ІТ-центрам в Україні.

Якщо подивитися на географічне розташування ІТ-компаній в Україні, то можна помітити, що вони сконцентровані компактно[2].

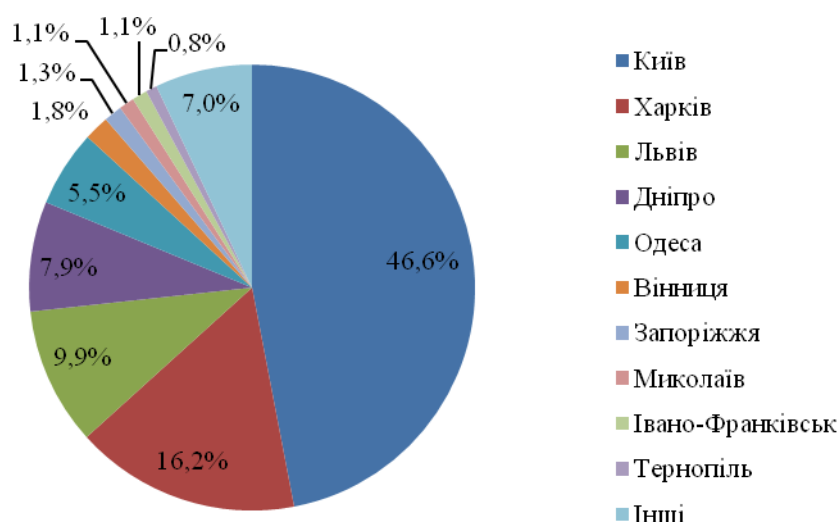

Рис. 1.1 Міста-центри концентрації ІТ-компаній

Більше половини ІТ-підприємств знаходиться у 4-х містах України: у Києві, Харкові, Львові та Дніпро. Тож зрозуміло, що технопарки для ІТ-компаній мають знаходитися саме у цих містах.

Тут необхідно відмітити, що не зважаючи на те, що з одного боку технопарки спрямовані на співробітництво у середині країни, вони можуть залучати більше коштів від інвесторів у тому числі і іноземних. Для цього необхідно створити та підтримувати імідж таких зон.

Звісно, існують й інші види розвитку науково-технічного співробітництва, проте, на нашу думку створення спеціалізованих технопарків буде достатнім для потужного розвитку науково-технічного співробітництва. А

у довгостроковій перспективі це допоможе загальному розвитку сфері ІТ-послуг. Створення іміджу завжди допомагає галузям як у операційній діяльності, так і у залученні інвестицій.

Функціонування українського ІТ-ринку може стати чинником позитивних змін у найближчій перспективі та дозволить нарощувати обсяги надання послуг як для внутрішнього ринку, так і для високотехнологічного експорту[3]. Тому дуже важливо не втратити можливість розвитку ІТ-послуг та використати наявний потенціал з максимальною вигодою для економіки України.

Література:

1. Харчук, С. А. Державне стимулювання інноваційної діяльності в країнах Європейського союзу [Текст] / С. А. Харчук, А. І. Корчевний // Шляхи активізації інноваційної діяльності в освіті, науці, економіці : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Вінниця, 12 квітня 2016 р.] : у 2-х т. / орг. ком. : А. І. Крисоватий, З.-М. В. Задорожний, Б. В. Погріщук [та ін.]. - Вінниця : ВННІЕ ТНЕУ, 2016. - Т. 1. - С. 76-78.
2. DOU: Спільнота програмістів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dou.ua/>.
3. Мешко Н. П. Перспективи розвитку сфери ІТ як провідної інноваційної галузі України / Н. П. Мешко, М. К. Костюченко. // Вісник Дніпропетровського університету. – 2015. – №4. – С. 71–77.

ВПЛИВ НТП НА ПОГЛИБЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СВІТУ

Лойко Є.М., студентка

*Грушко В.І., д.е.н., завідувач кафедри національної економіки та фінансів,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

Процес поглиблення науково-технічного прогресу так як і процеси глобалізації прискорилися в третьому тисячолітті. В сучасному світі завдяки розвинутої системі вільної торгівлі будь-яка країна світу має доступ до останніх

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

досягнень науки і техніки. Процеси глобалізації, які все більше розповсюджуються на інші країни, передбачають уніфікацію економічного, політичного, соціального і духовного життя мешканців різних країн. Ця тенденція є як перевагою так і недоліком: перевагою в тому, що всі країни мають рівний доступ до надбань науково-технічного прогресу, недоліком в тому, що поступово втрачається етнічні індивідуальності кожної країни.

Більшість науковців в своїх працях відмічають, що напрями дії глобалізаційних процесів є досить складними і суперечливими. З одного боку процеси глобалізації є прогресивними для розвитку людства. Вони поглиблюють спеціалізацію та кооперацію праці, стимулюють розвиток науково-технічного прогресу та розповсюдження його результатів за рахунок міжнародної конкуренції та поширення трансферу технологій у різних країнах світу. З іншого боку процеси глобалізації сприяють знищенню етнічних особливостей країн та народів і не вирішують проблем сучасності: бідності, ведення війн, погіршення екологічних умов.

Сучасні проблеми глобалізації пов'язані із переходом світового господарства від індустріальної до постіндустріальної стадії свого розвитку. Процеси глобалізації проявляються у зростаючій залежності країн світу внаслідок інтенсивних міжнародних переміщень товарів і послуг, потоків капіталів, швидкого поширення новітніх технологій. Втягнення у процеси глобалізації світового господарства значної кількості держав світу потребує об'єднання зусиль урядів цих держав та міжнародних організації з метою регулювання її розвитку у всесвітньому масштабі.

З розвитком людської цивілізації можуть виникати і вже виникають нові глобальні проблеми. До глобальних стали зараховувати проблему освоєння та використання ресурсів Світового океану, Космосу. Аналіз проблем глобалізації дає змогу відзначити, що вони тісно взаємопов'язані між собою. Так, енергетична та сировинна проблеми тісно пов'язані із екологічною, екологічна - з демографічною, демографічна - з продовольчою і т. д. Важливою ознакою як

існуючих, так і нових проблем розвитку людської цивілізації є їх глобальний характер, адже вони зачіпають життєво важливі інтереси всіх держав і народів світу, виступають потужним фактором посилення взаємозалежності та цілісності світу, надаючи йому нових інтеграційних рис.

Вплив науково-технічного прогресу на навколишнє середовища має і свої негативні наслідки, які стають вже глобальними проблемами для існування людства. Так, за 1 хв. на планеті знищують 20 га лісу, а щорічно площа лісів скорочується на 0,5%, що дорівнює зникненню лісів на всій території Норвегії. Відбувається зникнення природних річок, перетворення у пустелю родючих земель, створення штучних водойм, непомірне використання шкідливих хімічних добрив, забруднення атмосфери. Внаслідок цього вміст вуглекислого газу в повітрі щорічно зростає на 0,5%, а з 1960 по 2010 рр. його викиди в атмосферу зросли у п'ять разів. Майже 80% усіх захворювань людини пов'язані зі споживанням неякісної води [1].

Зазначені явища негативно впливають на тваринний і рослинний світ Землі. Прогнозується, що в найближчі 20 років може зникнути 1/5 всіх існуючих видів рослин і тварин. Значна загроза існуванню генофонду тваринного і рослинного світу існує в нашій державі внаслідок високого рівня розробленості земель. Площа природного фонду, де заборонено або обмежено господарську діяльність, в Україні становить лише 2 % території, тоді як у США - 7,8 %, Канаді - 4,5 %, Японії - 5,6 %, Норвегії - 12 %. Нині в Україні перед загрозою знищення перебуває 531 вид диких рослин і грибів, 380 диких тварин [2].

Україна включається в глобалізаційні процеси через участь у міжнародних світових проектах та розвиток міжнародних відносин. Основні ризики процесів глобалізації торкнулися і нашої країни: продукція вітчизняних виробників заміщується імпортною, прогресують процеси трудової міграції населення, втрачаються конкурентні позиції на міжнародних ринках. Наслідки

світових фінансових криз більшою мірою стали впливати і на фінансову систему нашої країни.

Необхідність пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем людства породжена тими реальними загрозами, які виникли перед світовим співтовариством. Їх небезпечний характер для подальшого існування людства та пошук шляхів розв'язання настановує на наступні висновки.

Науково-технічна революція призвела до небаченого розвитку засобів знищення людини, національного багатства, військової справи та гонки озброєнь. Протягом ХХ ст. світові воєнні витрати зросли більше ніж у 30 разів. Якщо в період між двома світовими війнами воєнні витрати людства становили від 20 до 22 млрд. дол. США щорічно, то нині ця сума перевищує 1 трлн. дол. Воєнно-виробнича діяльність, за підрахунками експертів ООН, використовує працю майже 50 млн. осіб, а у військових дослідженнях і створенні нової зброї зайнято від 400 до 500 тис. осіб. На ці витрати припадає 2/5 від усіх витрат на науку [3]. Економічний аспект гонки озброєнь полягає в її негативному впливі на величину національного багатства, рівень життя населення. Негативні соціально-економічні наслідки утримання сучасних збройних сил, забезпечення їх потреб проявляються у посиленні диспропорцій у структурі світової економіки, загострюють інші глобальні проблеми. Так, гонка озброєнь супроводжується щорічними витратами в сумі 800 млн. дол., які можна було б використати для розв'язання екологічної, продовольчої проблем, подолання відсталості країн, що розвиваються [4].

Розвиток науково-технічного прогресу значно впливає і на культуру всіх країн. НТП створюючи більш досконалі засоби праці вивільняє людині час. Цей час людина може витрати на себе, на свій розвиток, на самовдосконалення, освіту, хобі, на спілкування із рідними або друзями. Вивільнення часу людини – це позитивний вплив НТП. Але є і негативний вплив НТП на культуру. Досягнення науки і техніки впливають на духовний розвиток особистості, ставлять нові проблеми перед людством. Однією з таких проблем є уніфікація,

в результаті якої втрачається все розмаїття особистих, національних форм. Уніфікація маючи в основному позитивний результат має і деякі негативні наслідки серед яких основне місце займає художня бідність сучасних будинків, речей домашнього користування. В погоні за кількістю ми забули що кожна річ повинна нести в собі і частинку естетичної, духовної насолоди.

Науково-технічний прогрес завдяки великим відкриттям в біології, фізиці, хімії і багатьох інших науках, набагато розширив можливості інтенсивного використання природних ресурсів, необхідних для дальшого розвитку виробничих сил, задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства. Разом з тим вплив НТП нерідко ускладнює взаємовідносини людини з навколишнім природним середовищем, вносить досить значні і непередбачені зміни в екологічні системи, в регуляцію біосфери в цілому. Нерідко вони зв'язані з забрудненням повітряного басейну, морських акваторій і прісних водоймищ, порушення ґрунтового покриву і цінних ландшафтів, водяних і лісових ресурсів, зменшення кількості корисних видів тварин і рослин. Людство стоїть на порозі екологічної кризи, катастрофічно швидко виснажується й забруднюється природа; потрібні значно більші, ніж то було раніше, зусилля, ідеї та матеріальні засоби, щоб відвернути екологічну катастрофу. Збереження та відновлення навколишнього середовища – це глобальна проблема сучасного світу.

Говорити про те, що науково-технічний прогрес винен у всіх бідах сучасного світу було б невірним. Людство саме вирішує яким чином використовувати досягнення НТП: чи на користь людині та навколишньому середовищу, чи на біду. Наша небайдужість до вирішення глобальних проблем дозволить скористатися результатами НТП саме на користь людству та дозволити знайти рішення глобальних проблем, що вже виникли та запобігти виникненню нових глобальних проблем, які б загрожували існуванню самого людства у майбутньому.

Магістральним шляхом подолання глобальних проблем світового

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

господарства є міжнародне співробітництво між країнами світового співтовариства на основі нових підходів і практичних заходів, які враховували б цілісність світу, в якому розвивається сучасна цивілізація. Глобальні проблеми людства неможливо вирішити одномоментно зусиллям окремих країн. Тому потрібний єдиний міжнародний механізм їх розв'язання і регулювання, мобілізація ресурсів усіх країн світу, визначення міжнародних правових та економічних норм цього регулювання. Щодо останнього, то значна кількість політиків і експертів сходяться на тому, що існуюча політика регулювання процесів глобалізації та породжених ними проблем не відповідає вимогам нового політичного мислення. Вирішення глобальних проблем, які виникли під впливом НПТ можливо тільки при об'єднанні зусиль людей із багатьох країн світу, за умови розвитку прогресивного міжнародного співробітництва.

Література:

1. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. I. / Відповідальний редактор С. В. Мочерний. - К.: Академія / Тернопіль: Академія народного господарства. - С. 265, 266.

2. Національна економіка України у сучасних глобальних процесах: монографія/ [Федоренко В.Г., Лагутін Г.В., Могильний О. М., Воронкова Т.Є., Рижакова Г.М., Гнибіденко І.Ф., Бондарь О.А., Денисенко М.П., Лойко В.В., Скрипник М.І., Вдовенко Н.М., Федоренко С.В., Грищенко А.І., Колесник І.А., Бреус С.В., Матюха М.М., Гавриленко Т.В., Чаленко Н.В., Лойко Д.М., Золковер А.О., Вергун М.О., Федоренко М.С., Воронков І.В., Торжевський М.В., Рибальченко К.О., Нартюк О. В., Іващенко Т. Ю., Коновал Т.Ю., Кравченко А.М.]; за ред. В.Г. Федоренка, Г.В. Лагутіна, О. М. Могильного, Т.Є.Воронкової, Г.М. Рижакової – К. : ТОВ «ДКС центр», 2015.- 470 с.

3. Глобалізація сучасної економіки: монографія/ [Федоренко В.Г., Грищенко І.М., Воронкова Т.Є., Денисенко М.П., Лойко В.В., Патица Н.І., Палиця С.В., Федоренко С.В., Грищенко А.І., Янковець Т.М., Шацька З.Я.,

Лойко Д.М., Приходько Д.О., Пясківська М.С.]; за ред. В.Г. Федоренка, І.М. Грищенко, Т.Є.Воронкової – К.: ТОВ «ДКС центр», 2016. – 370 с.

4. Хель І. Индустрия 4.0: что такое четвертая промышленная революция? [Електронний ресурс . - Режим доступу: <http://hi-news.ru/business-analitics/industriya-4-0-chto-takoe-chetvertaya-promyshlennaya-revolyuciya.html>.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Михайлов М.Г., к.т.н., доц., докторант,
ННЦ „Інститут аграрної економіки”*

Внаслідок досить тривалої світової фінансової та економічної кризи більшість вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників стали неконкурентоспроможними. Аграрний сектор утратив виробничий потенціал, знизився рівень рентабельності виробництва та платоспроможності сільськогосподарських підприємств на відтворення матеріально-технічної бази, яка морально та фізично застаріла і не відповідає сучасним вимогам. Посилують проблему професійний консерватизм управлінського персоналу сільськогосподарських підприємств, неефективність економічної моделі господарювання. У зв'язку із цим виникає загроза продовольчій безпеці держави, поглиблюється демографічна криза в сільській місцевості, зростає рівень безробіття та бідності населення, спостерігається відтік людського капіталу.

Успішне функціонування підприємства можливе лише за умов систематичного і цілеспрямованого новаторства, націленого на пошук нових різноманітних можливостей, які надає середовище господарювання. Таке новаторство є змістом інноваційно-інвестиційної діяльності, а його результати вдосконалюють виробничо-господарські процеси, визначають напрями

стратегічного розвитку підприємства, які ґрунтуються на нових підходах до задоволення потреб ринку.

Розвиток аграрного виробництва потребує наявності та структурованої збалансованості матеріально-технічної бази, яка б відповідала світовим стандартам і сучасним вимогам щодо застосування новітніх технологій. Зростання рівня фондозабезпеченості сільського господарства, відповідність складу основних засобів кращим світовим зразкам, розвиток на інноваційній основі техніко-технологічного потенціалу сільськогосподарського виробництва є першочерговим стратегічним завданням. Отже, в умовах глобалізації національної економіки інноваційно-інвестиційний розвиток стає визначальним чинником досягнення економічного лідерства та важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності.

Основна проблема полягає в тому, що наявних обсягів інвестування недостатньо для забезпечення необхідної моделі відтворення галузевих основних засобів. Забезпеченість сільського господарства основними засобами не відповідає загальним потребам виробництва.

В цілому частка основних засобів сільського господарства в загальному фондовому балансі національної економіки зменшується як за статистичними даними так і за розрахованою нами переоціненою вартістю основних засобів. Фактична оснащеність сільського господарства України в розрахунку на одиницю площі значно відстає по цьому показнику від ряду інших країн. Так, вартість основних засобів на 100 га сільськогосподарських угідь в Україні менша порівняно з аналогічним показником у Росії в 2,1 раза, в Польщі – у 6,1 раза, у Великобританії – у 20,1 раза, [1, с. 8].

Глобалізація світової економіки та загроза продовольчої кризи вимагають продуктивного ведення сільського господарства та задоволення постійно зростаючого попиту на продукти харчування [2, с. 67]. Сучасний розвиток сільського господарства України має бути орієнтований на вироблення

стратегічних напрямів діяльності, які ґрунтуються на нововведеннях і мають інноваційний характер [3, с. 32].

Проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Ліпський Р.В. відзначає, що нині значна частина вітчизняних агропідприємств, особливо малих, неспроможна виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію, що ставить на порядок денний переорієнтацію традиційного господарювання на високоефективне інноваційне [4, с. 156].

Ільків Л.А. [5, с. 87], Гончаренко О.В. [6, с. 159] акцентують увагу на тому, що в системі економічного потенціалу аграрних підприємств важливе значення належить інноваційному потенціалу, який безпосередньо впливає на розширене відтворення, на якісну зміну матеріально-технічної бази, на вирішення цілої низки проблем соціально-економічного характеру.

Сучасна аграрна політика України спрямована на необхідність оздоровлення сільського господарства та суттєве нарощування обсягів виробництва. На результати діяльності та рівень конкурентоспроможності аграрного підприємства впливають різні природно-кліматичні, економічні, соціальні та інші особливості аграрної галузі, які потрібно враховувати при розробці інвестиційної політики. Інвестиційна стратегія – невід'ємна частина економічної стратегії суб'єкта господарювання в ринкових умовах, яка є генеральним планом функціонування підприємства щодо здійснення інвестиційної діяльності. Цей план включає питання, які пов'язані з послідовною розробкою стратегічних напрямів інвестиційної діяльності, забезпеченням джерелами інвестування, плануванням та ефективним їх використанням. При цьому ефективність обраної інвестиційної стратегії визначається ступенем відповідності бізнесових ідей, макро- та мікроумов ринку сільськогосподарської галузі. Інноваційно-інвестиційна діяльність активізує певні процеси в аграрному секторі, а саме: створення сучасної матеріально-технічної бази, здійснення соціальних перетворень на селі,

підвищення продуктивності виробництва аграрних формувань та рівня їх конкурентоспроможності, а також прискорення впровадження інновацій у вітчизняне агропромислове виробництво.

Успіх інноваційно-інвестиційної діяльності значною мірою визначається інвестиційним забезпеченням цього процесу, структурою і обсягом інвестицій. Інноваційно-інвестиційний процес у аграрній сфері національної економіки – це постійний, безперервний процес перетворення окремих технічних, технологічних, агрохімічних, біологічних та організаційно-економічних ідей на науковій основі з метою переходу аграрних підприємств на якісно новий рівень виробничого процесу.

Таким чином, інноваційно-інвестиційному розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств сприятимуть:

- виробництво наукомісткої інноваційної продукції для забезпечення відповідності запитам сільськогосподарського виробництва;
- розвиток інноваційної інфраструктури та інноваційного підприємництва;
- підтримка з боку держави розробки й впровадження підприємствами ефективних інновацій.

Література:

1. Захарчук О.В. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України: Посібник / [Лупенко Ю.О., Захарчук О.В., Вишневецька О.В. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та О.В. Захарчука. – К. : ННЦ ІАЕ, 2015. – 144 с.
2. Багорка М.О. Формування маркетингової стратегії розвитку екологічно спрямованих інновацій в аграрному виробництві / М.О. Багорка // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. – 2015. – № 1. – С. 65-68.

3. Гринчук Ю.С. Формування інноваційних стратегій управління використанням земельно-ресурсного потенціалу аграрного виробництва / Ю.С. Гринчук // Економіка та держава. – 2013. – № 7. – С. 31-33.

4. Ліпський Р.В. Інноваційні стратегії управління ресурсокористуванням аграрних підприємств / Р.В. Ліпський // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2012. – Вип. 11. – С. 154-157.

5. Ільків Л.А. Інноваційний потенціал аграрного підприємства: сутність та стратегія використання / Л.А. Ільків // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8. – С. 86-88.

6. Гончаренко О.В. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: інституційні передумови та стратегічні імперативи / О.В. Гончаренко // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. – т. 14, №1 (1). – С. 157-161.

ALTERNATIVE TRAINING AS OPPORTUNITY FOR THE BUSINESS ORGANIZATIONS

*Prof. Maria Kicheva Southwest University
"Neofit Rilski" Blagoevgrad
Bulgaria*

Abstract

Education should help people to understand better themselves and other people through a better understanding of the world around them. The acquisition of knowledge is a way of looking at global events and the transformation of everyone into citizen of this world. Everyone should adopt the principle of life-long learning, to multiply their knowledge, to develop their skills and qualifications and to adapt to the changing world.

Key words: training, training practices, business

Introduction

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Training and development helps to optimize the use of human resources, which helps additionally to the employee to achieve organizational and individual goals. The constant development and upgrading of the professional qualification of human resources, increase their ability to "produce" additional value and multiply the characteristics and qualities of human capital.

For example, it should take into consideration the organization and implementation of the programmes to define the needs and objectives of training and especially what are the possibilities of the organization for the application of modern methods and means of training. Many activities to access the effectiveness are carried out by designing and conducting the training. Such as: define the main methods and criteria for assessing effectiveness, conduct tests to acquire knowledge, questionnaires to assess the participants' satisfaction from the provided education.

In this sense it appears that assessing the effectiveness begins even before the practical conduct of the training programmes - at the stage of determining the needs and goals of training, which outlines the main objectives and criteria of the effectiveness of the training.

Importance acquires so called "informal learning" step towards its recognition is the development of framework programmes. [1] They define the conditions under which people with experience in a profession can get state exams and after their successful pass to receive a document certifying professional qualification. The Framework Programme regulate the conditions under which can be taught by an individual education plan, taking into account the experience and competencies of candidates. It could be organized classes in theory and practice. The framework programmes define the ways in which are designed the content of professional training of people who have participated in professional training or have a professional qualification in a similar or completely different profession. The main objective is to recognize the acquired competence.

Business representatives described as an important part of professional training forming of entrepreneurial spirit among students. Representatives of PTC

(Professional Training Centre) think that it should be included subjects such as human resource management, psychology and motivational courses. The emerged need of "work with people" is real and it should be considered in the design of the educational plans and programmes in order to form the competencies related to specific skills and attitudes. The business organizations need that training to prepare people adequate to the modern requirements. They must be communicative, hard working, organized, able to cope with specific problems. Another often shared opinion is that the teachers should teach theory, but professionals working in the field must be engaged in more practical training. This opinion is shared by representatives of professional training centers.

The lecturers must be the leading figures, but the participation of specialists with experience is required.

The legislation offers various forms for conducting professional training. For example, article 40 of Law for Professional Education and Training (LPET) [2] provides a possibility for people, who have acquired professional skills and exercising a profession to legalize acquired professional skills and get a nationally recognized certificate. Considerable efforts are needed towards the validation of acquired knowledge and skills and make this possibility real regulated by LPET.

LPET provides an opportunity for flexible learning, such as: training to acquire a profession by several short courses which are part of that profession; depending on the capabilities of the student; training according framework programme with an option to upgrade above a certain level of competence; informal learning; self-study and others.

Analysis of the problem

The increasing role and importance of the training activities and development lead to increase the number of methods used in this activity. The methods range from lectures to complex business lectures games. To simplify the presentation of the numerous methods used for training and development, they will be considered in terms of the qualities to which they are targeted.

- Technical skills - to develop the technical skills are mainly used three methods: job rotation, mentoring and courses.

- Humanities qualities - the importance of human qualities explains their inclusion in many programmes for training and development. It is very difficult to describe the methods used in real practice. Some of them include games of roles, evaluation of behavior and its modeling.

- Conceptual and diagnostic qualities. The development of conceptual and diagnostic qualities with training programs is achieved relatively difficult. These qualities are achieved mainly by the accumulation of experience and time. However, there are some methods that can facilitate the finding and development of these two important qualities:

- The business management games and group discussions may be useful also, which are used for evaluation. One of the most popular methods is the so-called "event analysis" (case). The analysis of the case proceed in the following way: the participant (in an internal or an external programme) must:

- (1) find the main problems and reasons, which cause them;
- (2) propose some actions to solve the problem;
- (3) choose the most appropriate solution.

- Group discussions help the participants not only to define their positions, but may contribute to develop such important human qualities, such as: respect for others' opinion, ability for teamwork and others.

The traditional methods of teaching are not the most preferred by both: the trainers and the trainees. The consequences from the monotonous methods in the learning process are known - loss of interest, lowering the motivation of students for active participation, deny of training.

The unconventional methods of training such as: development and generation of ideas (brainstorming, snowball, brain maps), selection of ideas (dissonance, aquarium, ball bearing, moderation), learning by imitation, method of four steps,

method of leading text, design method, are increasingly preferred in professional training. [1]

Education in training companies (ETC)

ETC is a model of a real company and as it is in reality is structured in departments: Human Resources, Secretary, Marketing, Sales, Controlling, Accounting, Logistics, etc. The trainees go through different departments and made specific work for each job - from supply, through provide the services to distribution. The trading and administrative work is performed in accordance with commercial practice and the legislation. In fact, the goods and services as well as necessary for payment money, actually do not exist. The information and documents necessary of the traders are exchanging by using modern technologies.

The advantage of ETC is the simulation: the decisions in real business which can lead to company loss in this case this can be trained. They are part of individual experience of the trainees and an important factor in the learning process. Purpose of training in ETC is interdisciplinary, problem-oriented teaching to achieve practical knowledge, which can be applied in every day activities in any company, as well as the links among the company. It happen through active methods of learning and in the center of the learning process is put the personality of the trainee. The process of learning is mainly a result of the actions of the trading partners, as this circumstance lead to a high degree of motivation from the trainees.

Stimulating of entrepreneurial thinking, discovering and understanding the economic relationships and interactions, master of key skills such as: the ability to work in a team; network thinking; language competence, the application of foreign language knowledge, form the mobility and flexibility in international labour and professional activity and constitute the basis for lifelong learning.

Education in ETC creates a new situation for teachers. They become consultants, trainers of the trainees. This put new requirements for their communication skills and skills for cooperation.

Modular training

The implementation of modular programmes for professional training appears in result of the need to update the school documentation in accordance with European standards and the introduction of new effective teaching methods which improve the quality of professional training. Thus the expectations for improvement of the opportunities for the labour market could be met.

The initial experience of carrying out a professional training based on modular training is accumulating in the system of professional education. The modular training is multiply based on the reported positive results in professional schools and institutions of continuing professional training. [1]

Like any other training and for the modular training, the first step is the preparation and approval of the curriculum. The package of training documentation consists of curriculum and training modules. It is developed fully in accordance with the objectives of the training. The curriculum provide an opportunity to reach the intended level of training - a part of the profession or to acquire the level of professional qualification. Training based on a modular principle offers opportunities for students to build each training module and any further level above the previous ones. Reaching the next level of qualification is done by building above the established knowledge and practical skills in the previous level.

Each module is a set of topics and tasks for learning and acquiring knowledge, skills and professional and personal competencies. The theoretical knowledge and practical skills necessary to perform a given activity are combined optimally in each module. [1]

Modular training is based on a credit system. Credit is a unit of acquired professional competence and equals in a certain number of hours: 72 hours of training at the training institution and about 80 hours of training on a particular job.

Another important point in the training, based on a modular principle, which is also regulated in the curriculum is the evaluation system. The system must also meet the professional competencies set out in state educational requirements for acquiring

qualification by professions. The acquired theoretical knowledge and practical skills in each module are assessed through the implementation of theoretical and / or practical tests (assignments).

For each module is developed a strictly regulated system of evaluation, which determine the number and type of tests and the participation in percents of each of them in the final assessment for the module.

The criteria of assessment are defined for each of the tests which are associated with training purposes. The lecturer develops tools for assessment in accordance with the set criteria. One of the main characteristics of the evaluation – objectivity is achieved by the use of established evaluation system in each module with the same requirements and criteria for all students. A major challenge in modular training is to regulate the functions, rights and obligations of trainees. While in the traditional system of professional training the trainer is the central figure, in modular training in the center of the learning process is the learner.

One of the most important tools by implementation of the ideas and organization of modular training is the training package. It is the main source of information for the trainee and means for his individual work in training and by self-training.

The training package is being developed by trainers. The content is structured and presented in a specific way, different from the structure of the textbook. There are already textbooks for organizing modular training, but the training packages and educational materials are not enough.

The modular training has proven advantages, but only if it is conducted in compliance with all methodical, personnel and material requirements to ensure quality. In this connection, it is necessary to refine and activate the system for external verification in the institutions, which apply modular programmes for professional training.

By advanced technical training facilities and highly qualified trainers, the trainees complete the relevant form of professional training. They become well prepared for independent work and competitive for the labour market.

Professional training based on modular principle is perspective and must be promoted. its application is in the training of people with years of experience as well as people with special educational needs.

The modular training allows for more effective involvement of the individual in the professional training in accordance with its capabilities, needs and attitudes, increases the chances of adaptation and realization of the labour market.

Training through Internet and the new technologies

The widespread access to the Internet is a revolution in the way how the organizations train their employees. There is more control over the learning process by the methods of e-learning. The lack of many programmes for e-learning suggests that organizations will benefit from a range of research-based principles to provide a good e-learning of the students.

E-learning as an applied area has an enormous potential impact over the continuing and distant education, over the qualification and lifelong learning, over the quality of life and competitiveness of individuals in a globalizing world. E-learning can play a major role in providing access to useful information in the incredible volume of data available today.

In this respect, lifelong learning could be seen through the prism of e-learning implement in virtual educational organizations. These organizations may be entirely virtual institutions as well as online expansion of existing educational institutions, educational fairs or online courses. [3] The organization invest more money in education than ever before in this rapidly changing world.

The improvement in technologies and research for training is an important progress in the development of educational technology. E-learning is a wide range of applications and processes such as web-based learning, computer-based learning, virtual classrooms and digital graphics. E-learning can provide information through a

variety of formats such as graphics, video and audio files, animations, models and visualization quite different than the traditional textbooks. [4]

E-learning allows training of geographically dispersed workforce as the learning can take place anytime, regardless of location. Training programmes can even be structured so that the students have the opportunity to cooperate by solving the tasks. Typically, the traditional training is held in so-called synchronous learning environment where students solve the current problems together in "real time". In contrast, e-learning can be designed so the students can follow individually structured training programmes, which usually are referred to a work in asynchronous learning environment [5].

In addition, the organizations establish practice to take advantage simultaneously of both training - electronic and traditional. The instructor leads them and includes training programmes, which are combination of classroom and computer-based training techniques. The students can interact in the classroom and to work on learning tasks at any time and in any place by methods of e-learning in these programmes.

These training programmes have the potential to improve the teaching quality by satisfying the needs of students, who perform better in the classroom or by the web-based learning techniques. [6]

Another benefit is that e-learning provides a unique opportunity for control by the students themselves.

The control of the training generally refers to the "mode of instruction in which one or few key functions and further decisions are delegated to the student." [7] In other words, students have the options which traditionally are assigned to instructor or the controlling programme. Many elements apart from the control are included from the design, including content control, sequence, pace, context within which to learn, method of presentation and delivery of content selection, incentives and tasks.

E-learning apply a technology that allows learners to choose a material that is more important to them and to move at their own pace through a flexible sequence of themes.

Some researches [8] have found that the effectiveness of e-learning as a whole is effective in training sessions from 45 to 60 minutes and in a condition that the training is conducted on topics directly connecting colleagues or the participants could exchange skills and knowledge for the working place.

Many changes must be done - personal and institutional in order to succeed the distant education. One of the reason for the low spread of e-learning in the country, along with the recognition of its advantages is the lack of well-trained specialists to participate directly in that process. Many distant courses are organized without meeting any requirements or related to the relevant regulations at the moment.

Summary

Human resources management become one of the most important issues in the contemporary social science in the time of global changes in the economy. Its importance has grown up in the recent years of the century, shaped its new role of importance. It has been outlined the need for its specific change in accordance with the increasing requirements toward the quality of the specific human resource and the new market conditions. The leading role of this resource is determined by its possibility to multiply knowledge and experience accumulated over the years and to create conditions to increase the effectiveness of all other resources.

In this aspect, the science and practice proved that the development and the existence of any organization depend on the qualities and competencies of its human resources.

References:

1. Baev, S., et al., Analysis of the continuing professional training in the country, Sofia, 2006., P.57
2. Law for professional Education and Training, renewed. State Newspaper, unit 68 from 30.07.1999, last change. N: 97 from 10.12.2010., Effective 10.12.2010.

3. http://www.lifelonglearning-bulgaria.org/bg/1114/77_98.pdf - Valkanova, V., "Psychological prerequisites for using e-learning in education"
4. Federico, P. (1999). "Hypermedia environments and adaptive instruction Computers in Human Behavior", 15, 653-692.
5. Selix, G. (2001). "Improving blended learning" [Electronic version]. E-learning, 2, 48
6. Goodridge, E. (2001, April 23). E-learning blends in with classrooms. Information Week, 834, 97.
7. Wydra, FT (1980). Learner controlled instruction. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications
8. Tobias, S., & Frase, LT (2000). Educational psychology and training S. Tobias & JD Fletcher (Eds.), Training & retraining: A hand-book for business, industry, government, and the military (pp. 3-24). New York: Macmillan Reference USA

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

*Никифороук О.І., д.е.н., старший науковий співробітник,
завідувач відділу розвитку виробничої інфраструктури,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

Гусев Ю.В., к.е.н., доц.

В Україні про державно-приватне партнерство (далі ДПП) говорять з моменту здобуття незалежності, втім тільки в 2010 році з'являється нормативне регулювання такого партнерства у вигляді рамкового закону. Варто зазначити, що здебільшого міжнародні рамкові документи щодо визначення, стандартів, умов застосування ДПП не мають обов'язкового характеру, а виступають значною мірою *орієнтовними* для національних державних органів і не визначають чітких заходів для вдосконалення законодавства та інституційної бази здійснення ДПП (за винятком обов'язкових вимог до держав-членів ЄС).

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Так, Зелена книга Європейської комісії щодо ДПП (дає досить широке визначення ДПП як різних «форм співпраці між органами державної влади та діловим співтовариством, метою якої є забезпечення фінансування, будівництва, реконструкції, управління та обслуговування інфраструктури чи надання послуг». Залишаючи непорушними дискреційні повноваження національних законодавчих та виконавчих органів щодо визначення конкретних моделей та умов співпраці, Зелена книга окреслює лише основні *рис* відносин ДПП, якими є:

- тривалість співпраці державного та приватного партнерів;
- фінансування проекту приватним партнером та компенсація витрат приватного партнера (у т.ч. за рахунок державних коштів);
- провідна роль у реалізації проекту (проекткування, завершення, впровадження, фінансування) надана приватному партнеру, тоді як дії державної сторони зосереджуються на забезпеченні нагляду за реалізацією проекту та досягненні відповідної мети (захист публічного інтересу, провадження цінової політики, тощо);
- розподіл ризиків між державним та приватним партнером, який не обов'язково передбачає перехід усіх чи більшості ризиків до приватного партнера (це питання врегульовується щодо кожного проекту в індивідуальному порядку).

У свою чергу, національні законодавства в країнах ЄС, та Східної Європи зокрема, яким визначається правовий режим здійснення ДПП на території цих держав, сформовано нормативно-правовими актами, які розроблені з урахуванням найкращих міжнародних практик, що спрямовані, насамперед, на впровадження найбільш стабільних, чітких, передбачуваних та гнучких умов для розвитку практики ДПП. Саме тому, у нашій статті ми намагатимемось виокремити ті напрацювання в практиці регулювання ДПП в країнах Східної Європи, які варто врахувати в Україні при вдосконаленні чинного

законодавства щодо впровадження механізмів державно-приватного партнерства в практичну площину.

На основі проведено дослідження серед міжнародних документів щодо стандартів режиму з максимальним захистом інтересів приватного та державного партнерів в розвинених країнах, варто виокремити наступні:

А) Документи міжнародних організацій, в т. ч. МФО

1. Керівництво для законодавчих органів щодо приватного фінансування проектів у сфері інфраструктури, розроблені Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), 2000.

2. Типові положення законодавства щодо інфраструктурних проектів, які фінансуються приватним коштом, розроблені Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), 2003.

3. Основні принципи сучасного закону про концесії, розроблені Європейським банком реконструкції та розвитку, 2005.

4. Основні елементи закону про Концесійні договори, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку, 1999-2000.

Б) Документи Європейського Союзу:

5. Тлумачне повідомлення Європейської Комісії щодо концесій в законодавстві Співтовариства, 29.04.2000.

6. Рекомендації Європейської Комісії щодо успішного державно-приватного партнерства, 2003.

7. Зелена книга щодо державно-приватних партнерства та законодавства Співтовариства у сфері державних контрактів та концесій, 30.04.2004.

8. Повідомлення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського соціально-економічного комітету та Комітету регіонів щодо державно-приватного партнерства та законодавства Співтовариства про державні закупівлі та концесії 15.11.2005.

9. Резолюція Європейського Парламенту щодо державно-приватного партнерства та законодавства Співтовариства про державні закупівлі та концесії, 2006.

10. Тлумачне Повідомлення Комісії щодо застосування законодавства Співтовариства про державні закупівлі та концесії до юридично-оформлених державно-приватних партнерств, 2008.

11. Директива 2014/23/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про укладання договорів концесії.

12. Директива 2014/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26 лютого 2014 року про державні закупівлі та скасування Директиви 2004/18/ЄС.

13. Директива 2014/25/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року щодо здійснення закупівель організаціями, що працюють у водогосподарському, енергетичному, транспортному секторах та секторі поштових послуг, яка скасовує Директиву 2004/17/ЄС.

Варто зазначити, що здебільшого документи, що наведені в групі А не мають обов'язкового характеру, а виступають значною мірою *орієнтовними, рамковими* для національних державних органів і не визначають чітких заходів для вдосконалення законодавства та інституційної бази здійснення ДПП.

Разом з тим, варто звернути увагу на те, що в групі Б, серед документів ЄС, можна виділити як тлумачні, роз'яснювальні документи щодо ДПП, так і спеціальні директиви наднаціонального характеру останніх років, а саме починаючи з 2014 року, що регулюють **державні контракти або концесії**.

Так, для уникнення правової невизначеності та створення рівних умов для доступу на ринки держав-членів ЄС різних приватних учасників було прийнято Директиву 2014/23/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про укладання договорів концесії. Варто зауважити, що державно-приватне партнерство за нормами ЄС може здійснюватися як у формі договору

на виконання державного замовлення та регулюватися Директивою 2014/24/ЄС, так і у формі концесії, врегульованої Директивою 2014/23/ЄС.

З метою успішного досягнення вищеназваних ознак на основі статті 3. Закону України Про державно-приватне партнерство (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 524) слід у процесі *здійснення державно-приватного партнерства дотримуватися наступних принципів:*

- узгодженості інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди;*
- успішності в досягненні порівняно вищої економічної ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера;*
- справедливості розподілу ризиків між державним та приватним партнерами, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства;*
- рівності перед законом державних та приватних партнерів та заборони будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів;*
- незмінності строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності, переданих приватному партнеру;*
- визначності як державними, так і приватними партнерами, прав і обов'язків, передбачених законодавством України та визначених умовами договору, укладеного у рамках державно-приватного партнерства;*
- конкурсності у визначені приватного партнера, крім випадків, встановлених законом.*

Дотримання вищеозначених принципів на шляху впровадження ДПП дозволяє сформулювати *основні вимоги до сучасного міжнародного нормативно-правового забезпечення ДПП, що дозволить врегулювати стосунки між партнерами.*

Стабільний та передбачуваний правовий режим концесії дасть можливість справедливої, прозорої та доступної системи процедур, за якими реалізуються проекти ДПП. При цьому має мати місце відповідність концесійного законодавства системі права та законодавства держави в цілому, що дозволить проводити як переговори стосовно концесійних договорів, так і реалізовувати право на оскарження в суді чи арбітражі.

Можливість надання державної підтримки та відповідних гарантій для окремих проектів ДПП передбачає наявність та доступність необхідних фінансових інструментів в країні, що є вельми актуальним для України.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ: ПОШУК НОВОЇ МОДЕЛІ

*Пустовойт О.В., к.е.н., провідний науковий співробітник
відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

У 2016 р. в Україні розпочалося довгоочікуване економічне зростання. Для того щоб дізнатися чи зможе воно в майбутньому перетворитися в стійкий та прискорений процес, необхідно виявити, а що ж слугувало його основним джерелом? До цього часу воно залишається нечітко визначеним для багатьох економістів та спеціалістів органів державного управління. Це обмежує їхні можливості реалістично оцінювати перспективи економічної динаміки України та породжує серед них зайвий як песимізм, так і оптимізм, які шкодять розробці адекватних заходів державної політики щодо розвитку економіки.

Зважаючи на актуальність наведених проблемних питань, окремі вітчизняні науковці розпочали досліджувати причини економічного зростання України у 2016 р. За підсумками дослідних робіт, наприклад, фахівці Інституту економічних досліджень та політичних консультацій доводять, що у 2016 р. в Україні зростання реального ВВП стало можливим завдяки розширенню внутрішнього попиту. Його позитивна динаміка в 2017 р. також забезпечить

приріст української економіки [1]. Спробуємо переконатися в науковій вивіреності цих висновків.

Зростання будь-якої ринкової економіки стає можливим за однієї з двох таких умов. Перша з них – це збільшення економічними агентами сукупних витрат, котрі зумовлюють зменшення запасів готової продукції на промислових та торговельних підприємствах та спонукають їх розширяти випуск товарів і надавати більше послуг. Друга умова – це зменшення витрат виробничих ресурсів на виготовлення одиниці товарної продукції, що дає змогу товаровиробникам отримувати додаткові доходи, котрі спрямовуються на підвищення заробітної плати найманого персоналу та прибутків і спричиняють в економіці зростання сукупних витрат. Останні, як уже зазначалося, зумовлюють зменшення товарних запасів на промислових і торговельних підприємствах та спонукають їх розширяти виробництво продукції.

За першої умови вагомими чинниками економічного зростання можуть стати ті, що спроможні змінити величину споживчих, інвестиційних і державних витрат в економіці. Наприклад, вони можуть зрости за рахунок раніше накопичених заощаджень домогосподарств, розширення пропозиції грошей (політика зниження резервної норми комерційних банків, ставки їх рефінансування Центральним банком з метою зменшення вартості кредитів) та внутрішніх державних запозичень щодо покриття дефіциту державного бюджету, котрий спрямовується на розширення інвестиційної діяльності в економіці та підвищення рівня соціального захисту населення.

За другої умови вагомими чинниками економічного зростання можуть бути ті, що визначають величину сукупної пропозиції товарів і послуг в національному господарстві. До числа таких чинників відносять: спадні ціни на внутрішні виробничі ресурси (праця, земля, капітал), імпортовану сировину; зростаючу продуктивність праці, що досягається за рахунок технічного вдосконалення засобів виробництва.

Для прискорення економічного зростання країни зазвичай використовують дві моделі. Найвідомішою серед них є модель *стимулювання сукупного попиту*. Вона передбачає спрощення в економіці умов для зростання сукупних витрат домогосподарств, підприємств і держави за рахунок запозичень на міжнародних ринках фінансових ресурсів. Ризики впровадження цієї моделі полягають у тому, що в її умовах національні товаровиробники постійно постають перед непростим вибором: утворений за рахунок запозичень надлишковий попит на внутрішньому ринку країни задовольнити шляхом додаткових обсягів власного виробництва або імпорту товарів і послуг? У першому випадку зростання економіки суттєво активізується, у другому – гальмується та з часом згасає.

Друга модель прискорення економічного зростання орієнтована на *стимулювання сукупної пропозиції*. Вона передбачає, що заходи держави із зменшення витрат на виготовлення одиниці товарної продукції доповнюються тими, що дають змогу додатково збільшувати ефективність товарного виробництва за рахунок виводу на ринок нових видів продукції. Ця модель використовується в розвинених країнах світу, де розширення виробництва відбувається у формі заміщення традиційних видів продукції інноваційними та якіснішими. Останні мають кращі споживчі властивості, вищу ринкову вартість, тому збільшення їх випуску неодмінно спричиняє зростання продуктивності праці. Саме вона, а не додаткові обсяги переробки природних ресурсів, стає основним джерелом збільшення заробітної плати, прибутків власників бізнесу, їх інвестицій у розширення випуску продукції та технологічне оновлення підприємств. Тепер спробуємо дослідити, які фактори зумовили економічне зростання України в 2016 р.

У 2016 р. в Україні реальний ВВП збільшився на 2,3 % порівняно з попереднім роком. Розрахунки свідчать, що майже три чверті внеску в його приріст зробили галузі реального сектора економіки: сільське господарство – 0,72 %, переробна промисловість – 0,43 %, будівництво – 0,32 %. Увесь інший приріст ВВП

забезпечила сфера послуг за рахунок підприємств торгівлі, транспорту, телекомунікацій, із здійснення операцій з нерухомим майном. Основною загальною причиною зростання цих галузей стала дешева робоча сила. Розрахунки показують, якщо у передкризовому 2013 р. індекс реальної середньомісячної заробітної плати становив 134,9 %, то у 2015 р. – лише 100,7 % порівняно з 1990 р. В Україні такий рівень реальної середньомісячної заробітної плати останній раз спостерігався в 2010 р.

Проте у 2016 р., крім спадних цін на фактор „праця”, в українській економіці діяли й інші чинники економічного зростання. Зокрема, значний приріст випуску продукції сільського господарства частина експертів пояснює сприятливими кліматичними умовами, що забезпечили зростання врожайності зернових культур. Водночас збільшення виробництва в будівельній галузі можна пояснити суттєвим зниженням цін на землю під забудову. Наприклад, у 2014–2015 рр. в Київській області середня ціна сотки землі під забудову зменшилася з 3164 до 1889 дол. США, тобто майже в 1,7 р. Така економічна тенденція в Україні дала змогу потенційним майбутнім забудовникам вивільнити частину коштів від купівлі землі та спрямовувати їх на зведення житла. У результаті цього попит на будівельні роботи збільшився, що дало поштовх для стрімкого зростання галузей з виробництва будівельних матеріалів. Усі наведені факти свідчать, що в 2016 р. причиною економічного зростання України були чинники, що визначали величину *сукупної пропозиції* товарів і послуг в національному господарстві.

Після відновлення в країні економічного зростання перед органами державної влади постає ключове запитання: у який спосіб його перетворити на стійке та прискорене. З цієї точки зору цікавим в історії України є період 2000–2004 рр., під час якого прискорення зростання товарного виробництва здійснювалося в межах моделі орієнтованої на *стимулювання сукупної пропозиції*. Вона була започаткована інституційними реформами 1997–1999 рр., що дали змогу збільшити ефективність товарного виробництва за рахунок

виводу на український внутрішній ринок нових видів продукції, котрі за параметрами ціна-якість перевищували імпортні аналоги. Так, у 2000–2004 рр. частка вітчизняних споживчих товарів в обсязі внутрішнього ринку збільшилась з 33,5 до 38,1 %, а імпортних – з 10,2 до 12,5 %. Із цього випливає, що темпи приросту пропозиції вітчизняної продукції в 2 рази перевищували темпи приросту імпортної. У результаті зазначених реформ в Україні був започаткований інституційний цикл економічного зростання перебіг якого відбувався впродовж 1997–2015 рр. [2, с. 246–284].

Після 2004 р. в Україні, внаслідок поступового вичерпання потенціалу реформ, економічна ситуація кардинально змінилася. Як показують розрахунки, за виключення кризового 2009 р., в 2005–2013 рр. обсяги споживання продукції на внутрішньому ринку щорічно в середньому зростали на 8,1 %. Водночас вітчизняне товарне виробництво щорічно в середньому зростало лише на 3,2 %, тобто більш ніж у два з половиною рази повільніше. Це означало, що в 2005–2013 рр. в Україні модель прискорення зростання економіки була змінена. Розширення виробництва в ній відбувалося за рахунок зовнішніх запозичень, які прискорювали зростання сукупного попиту на внутрішньому ринку. Проте нова модель виявилася не зовсім ефективною. Розрахункові дані свідчать, що кожний запозичений 1 дол. США, котрий надходив в економіку і збільшував у ній сукупний попит, стимулював приріст товарного виробництва лише на 0,4 дол. США і на 0,6 дол. США розширяв зовнішній борг України, який з часом автоматично зростав на величину кредитної ставки позичальника. Унаслідок цього в 2013 р. валовий зовнішній борг України досяг 142,07 млрд дол. США і становив 77,5 % порівняно з ВВП. На його обслуговування та повернення Україна мала витратити 65,85 млрд дол. США, що унеможлилювало її подальше прискорене економічне зростання через виникнення загрози дефолту для країни. У 2016 р., внаслідок девальвації гривні, валовий зовнішній борг збільшився до 131,0 % порівняно з ВВП.

Враховуючи наведені факти можна стверджувати, що зростання економіки, котре розпочалося в 2016 р., зможе перерости в стійке та прискорене лише за умови здійснення в Україні реформ, що спричинять швидкі структурні зміни в сукупному попиті та сукупній пропозиції на користь вітчизняної інноваційної та якісно кращої продукції [2, с. 342–351]. Це дасть змогу запровадити модель прискорення економічного зростання орієнтовану на стимулювання приросту пропозиції вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та започаткувати в Україні новий інституційний економічний цикл.

Література:

1. Бетлій О. Макроекономічний прогноз України - За прогнозом поступове відновлення відбуватиметься і у 2018 році [Електронний ресурс] / Олександра Бетлій, Віталій Кравчук // Макроекономічний прогноз України. – 2016. – № 11–12 (110). – Доступний з : http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/forecast?pid=5445.

2. Пустовойт О. Інституційна природа економічних циклів. Досвід України: монографія / Олег Пустовойт; НАН України, ДУ „Ін-т екон. та прогнозів. НАН України”. – К., 2016. – 388 с.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HUMAN RESOURCES THROUGH TRAINING AND EDUCATION

*Associate Prof. Stoyan Kirov “College of Tourism
Blagoevgrad” Bulgaria*

Abstract:

The basis of the global index is the concept for sustainable development of human resources. According to this concept every person needs an equal degree of good income, good health and good education. These three indicators are interrelated. The income is perceived to be the leading one, but it is obvious the income is not enough to achieve sustainable and harmonious development of the human being.

Human development depends on the level of education and the possibility of keeping a long and healthy life also.

Keywords: human resources, education, development, lifelong learning

Introduction

Governments, social partners and international institutions have big responsibility for the development of human capital. New tendencies such as globalization and technological innovations have transformed the development and management of human resources. The phenomenon of high-tech communications and Internet changed radically the prerequisites for success. [1]

The future development in Europe in the light of economic growth requires the development and improvement of knowledge and skills to a new level. Knowledge, skills and competences of the human resources appear as a commodity which price will grow increasingly. The modern economy is increasingly based on the development of high technology and this determines the need for workforce with relevant skills and knowledge. In this sense, investments in human resources are the most promising investments. [2]

One of the challenges facing the management of XXI century is the new understanding of human resource in the company as human capital. Traditionally, in economic terms, capital is regarded as a category associated with the acquisition as a result of investment of tangible, intangible and financial assets which over the time bring stream of incomes.

The Investment is a process of putting in means with the aim in future period to be returned with an increased amount or benefit for the investor. For example, when a company invests money by buying the means of production, the company expects to increase its profit. When the company invests in the quality of the human resources, the objective again is the same - providing more growth, but at this time through investment in people. There is an investment character in the creation of professional skills and abilities of people to work, their development and use in the labour process.

The initial human capital is formed when a person (alone or with his parents) invest in himself, pay for education and acquire a profession or specialty. When that person starts work this investment pays off over the time in the form of higher salary or ability to work at a position which brings him bigger satisfaction. From this perspective it can be stated that education, human resources development and lifelong training is important both for companies and for the people which make them mobile and adaptable.

Sustainability of human capital development depends on many factors. The most important are: the access to education and professional training and its quality; employment opportunities and career development; effective health system; respect for cultural rights and pluralism. These factors influence over social and professional development of the individual, his cultural identity, health status and physical condition, personal value orientation and the characteristics of social security. All these affect aggregate on the economic prosperity of society as a whole. The main objective in the sustainable development of human resources is to provide a higher quality of working life and enough income for a gradually improving standard of living. Sustainable development includes two important components. First, the development of management that deals with the question "what managers and specialists will be necessary to the organization in future, in order to achieve its objectives in the changing environment."

The aim of this study is to clarify theoretically the nature and importance of training and education for sustainable development of human resources for each organization.

Analysis of the problem

It is very important the improvement of knowledge, skills and attitudes of employees. Training is often used in parallel with the term human resources development. It is difficult to detect the dividing line between education and development and the relation between them is extremely strong. On this occasion,

some authors [3] use these two terms in parallel, which sounds very convincing in the time of the contemporary changes in the organizations.

Training and development include multilateral objectives and content. Training is an activity to improve the performance of the employee for his occupied position at the moment. It includes usually acquiring technical skills, communication skills and is performed both for managers and for non managers.

On the issues about the nature of learning there are different ideas, requirements, features in theoretical and applied aspects. The common in them is: [4]

- Training should be systematic (continuous) process.
- Training change knowledge, skills and attitudes to work.
- Training improves the working results.
- The training is closely related to the work position
- Motivation is a prerequisite for learning and the result of it.

Its ultimate objective is connected with the interest of the organization to increase the efficiency of use of the main factors of production and improvement of the parameters of organizational performance. Human resources are considered as a strategic resource, allowing investments which increase the potential of companies and enterprises.

The problem of education as a tool for many-sided socialization of the individual is a subject of study by almost all sociologists in the past. [5] Emile Durkheim sees it as the main form through which are transmitted the values of the above mentioned culture. According to Neil Smelser it is a formal process, based on which the society transmits the values, habits and knowledge from one person or a group to others. According Michael Armstrong "Training fills the gap between what a person can do and what that person should be able to do. His first goal is to provide the opportunity people to achieve an acceptable level of work as soon as possible. Then at this base the training provides expand of the skills and knowledge necessary to improve the current work or development of the potential for the future." [5] Those definitions are correct and interesting. In terms of human resource management in the

company Michael Armstrong's definition define the process the best as there is no other institution to fill the gap of the preparation of the employee than the company. If the employee does not do that, he will not be able to perform his work successfully which will lead to losses. The mission is to be determined the form, the place and terms of training and to happen immediately.

Second, the interest of the company is not limited to training, which will provide only implementation of obligations of the employee, but to improve it also.

Third, training should create a reserve of knowledge and skills to meet future needs. Only by simultaneously solution of these three tasks it will perform fully its social function.

Human resources' training is a process in which the trainees acquire new knowledge and new skills for their professions, but also enrich their positive attitude towards the profession, toward the company, toward the workplace and the tasks it performs. Education when it is considered as relatively independent subsystem it interacts with all other subsystems of the social reality, with the society as a whole and especially with its social structure. This interaction has a positive impact over the subsystems such as: economy; culture; science; politics, etc. This applies to institutions that implement it also. Regardless of the different statements about the nature of the training, the majority of the authors consider it as a systematic process, which is done by initiative of the organization and leads to better performance of employees at the working place.

The differences between the desired and actual level of performance of the employees at the working place may become targets of the organization by two conditions: [5]

- They must be identified as important enough so to deserve the attention of the organization;
- They must be determined by the training.

The training targets are formulated based on the analysis. Without these targets can not take place the relation "needs of training - training programs".

The employees have interest to affirm professionally at working place due to constant changes in the organization and through training they increase their value. These reasons determine the needs of training in the organization.

People are interested to promote professionally due to constant changes in the organization and the training will increase their price. These are some of the reasons which determine training needs of the organization.

One of the tendencies in company training is the diversifying and enriching the forms and methods of training.

There is a sustainable tendency in Europe of increase of training inside the company and quite often training without leaving the working place. More than half of the surveyed organizations report an increase in internal training in some countries. This applies to as well to Northern Europe countries (Ireland, Denmark, the Western provinces, the Netherlands, Sweden, United Kingdom) as part of the Southern countries (Turkey, Cyprus, Spain and Italy). There is a fast growth in computer training, as most dynamic is reported in Turkey (63% of companies), Cyprus (58%) and Greece (57%). Open training programmes become increasingly popular in United Kingdom, Ireland and France.

The participation of managers in internal training increases in the recent years. It is focus more toward to specific work environment. It is looking for more and more close link between individual development and organizational changes, which are considered as interdependent and synergistic developing processes.

It is observed the effect of training in most of the European countries, although variations by countries are big. In Spain The proportion of organizations that appreciate this efficiency is highest - 83% in Spain, followed by France with 82% and the United Kingdom with 81%. The effect of training is assess low is in Denmark - 31% and in Norway - 36%. [6] For this purpose they use a variety of approaches: formal evaluation immediately after training, testing, formal assessment several months after the training, informal assessment by the supervisor, an informal assessment by the trainer and others.

Need for Lifelong Learning

It is already clear for many employees that the dynamic of jobs drastically changed nowadays. They believed that the qualifications, skills and experience with which they contributed to the organizations will be in their favour for many years to come. But their experience shows them otherwise.

The fast pace of technological and entrepreneurial changes have led many skills considered important in the past, experience quickly their peak of demand and became anachronism. Many people will find out in future that despite the shortage of working power, which seems to them a good reason to secure their jobs, their skills and experience to be outdated and no longer in demand. The "hot" professions "cool down" almost as fast as the changes occur in the life cycle of a product. The cycle of a skill that lasted three years before, it lasts just nine months now. The Profession "Webmaster" quite in demand not long ago was replaced with suitable software that everyone may create a website alone with cheap and accessible programme. The demand for such jobs decreases.

The webmasters and other high - tech specialists understand that as fast a possibility disappears, as quickly it is likely to appear another possibility. There is a big demand of specialists working with JAVA and project managers nowadays. If the former webmasters can improve their skills appropriately, they will find that their ability to adapt toward the technological changes will increases their price at the labour market - both in the short and in the long term. Each sector has its own speed of "shrinkage". There is a constantly working mechanism for enhancement the capabilities, which underline the importance for the employee to retrain. It is essential in today's rapidly evolving business environment, the employees to take the initiative to maintain and improve the level of their skills in order to remain "hot" job applicants

Maintenance and upgrading of skills [7]

Most studies show that the average person will change his jobs at least seven times in his life. Individuals should regularly revise their professional interests and

identify additional or alternative potential career paths in case that their current professional functions outdate. To help their employees in this respect, the leading companies have even provided them with an opportunity for access to individual tools for career management. Those individuals, who restrict their own ability to adapt to the changing requirements at the workplace will find out that their opportunities for future development shrink significantly. Continuous development of skills and training as well as lifelong learning are at the forefront nowadays.

While this supply should be a joint responsibility of governments and employers, from the employees depends to grasp every available opportunity which is available for preparation, training or retraining. The employers provide access to training materials nowadays, but no longer send employees in their corporate preparatory centers for several weeks to practice the work itself. The preparation is offered at night, at the weekends or at lunchtime and employees ignore it. Individuals can take advantage of training opportunities if they are directly tied to a scholarship, but most of them do not do it, but should. The employees will help themselves and the community as a whole, if they remain active at the labour market and they are ready to work – no matter whether full or part-time employment.

Various tendencies are already leading to a big shortage of employees in different parts of the world, and these tendencies will get worse in the next decade and beyond. Employers must decide how to relieve the problems caused by this shortage and to plan how to meet the challenges they will face when these tendencies become stronger.

Detailed and integrated practices for human resources management will not only help the organizations to overcome the shortage of employees, but will also provide these financial results which will be met with the approval of the shareholders and the owners.

There will be a period of painful efforts linked with the permanent shortage of employees, until the employers begin to look at this problem seriously and become part of strategic thinking. It will be quite irresponsible and easy to delay the solution

of that problem and leave it to the next generation. The winners will be these employers who find in this world of huge demand and limited supply the best ways to meet and solve the problem with the shortage of employees and find the most appropriate skills suitable for the constant changing work environment.

The individuals in working age from developing and emerging markets are looking for work elsewhere. This "leak of employees" restrain the countries to have the necessary human resources, in order to maintain their development and to invest in future opportunities. Many students leave the countries to study abroad and often they do not return, which lead to a further reduction in the number of potential employees. Some of the countries welcome such migration, but others do not accept it. And vice versa - demographic immobility can also cause shortage of employees. Some students in China leave to study abroad, but others already graduated do not want to leave the country towns, where they studied. Thus they can not be approached by most of the multinational and large local companies based in the big cities.

According to the European Commission the scale of current economic and social change, the fast transition to a society of knowledge and the demographic push in a result of the aging population and migration processes in Europe are challenges that require a new approach to education and training within lifelong learning. Lifelong learning is defined as: "All learning activities undertaken throughout life, with the aim of improving knowledge, skills and abilities within personal, civil, social or related with employment perspectives". [8]

As a document of the European Commission, the European Qualification Framework (EQF) is a table for comparison of the qualifications across Europe. It has two main objectives:

- (1) to promote mobility between countries
- (2) to facilitate lifelong learning.

Both objectives are vital to achieve more and better jobs and growth in Europe. Europe is faced to challenges to be the leading and knowledge-based economic

power. Jan Figel, former European Commissioner for Education, Training, Culture and Youth, explained its significance: "People in Europe often face obstacles when they try to go from one country to another to learn or to work. They have difficulties sometimes even when they want to move from one part of the educational system to another in their own country, for example from professional education and training to higher education. The European Qualification Framework will make the different qualifications more understandable for countries in the European Union and thus contribute to greater mobility for work or training. It has already contributed to the development of national qualifications frameworks in the countries. The European Qualification Framework will also promote lifelong learning, for example by facilitating the recognition of already taken credits for students. "[9]

Eight reference levels - from basic to advanced - are the foundation of the European Qualifications Framework. They reflect the knowledge, understanding and skills of the student, regardless of the system in which he obtained his qualification. Therefore the European Qualifications Framework shift the focus from the criteria for education (such as duration of training and the type of educational institution), to the acquired knowledge from the training. This shift of the focus to the acquired knowledge leads to significant advantages:

- it allows a better match between what the education and training offer and the needs of the labour market (in terms of knowledge, skills and competences);
- it facilitates the recognition of non-formal and informal learning;
- facilitates the transfer and use of qualifications among the countries and among different systems in education and training.

European Qualifications Framework [10] as a tool for promoting lifelong learning will cover the general education and education of adults, professional education, training and university education. The eight levels of the European Qualifications Framework cover all qualifications: from these acquired at the end of the compulsory education to these obtained at the university level or at the level of professional or technical education and training.

The political agreement reached at the European Parliament comes after 3 years of intensive work in close cooperation with member states. EQF is already having an impact over the development of the National Qualifications Frameworks (NQF) in many member states. These national frameworks in many countries are often part of a bigger process of national reform. Most countries are developing now their national qualifications frameworks. The European Commission also supports this process by funding projects which gather groups of countries and sectors, which test the implementation of the EQF. Thus it will enable individuals and employers to use the EQF as a tool for references which allow comparison of the qualification levels in different countries and the different systems of education and training.

Summary

The low information as well as the existing traditions and habits lead to limited use of more modern and unconventional forms of training. The teaching material is presented oftener by standard methods. The interactive methods remain often good wishes, but they are the ones which create conditions for formation of modern knowledge and skills through real participation of students in “the gain of knowledge and experience,”. The consequences of monotonous methods in the learning process are known - loss of interest, lowering the motivation of students for active participation, denial of training.

A key element of the process of modern training turns out the choice of methods and forms of education which should be adequate for the assessment of the difference between available and required competencies. Early identification of the necessary skills is a process in which the active part are the employers. This identification is necessary for planning the professional education and training. The employers must provide information for the needs of the qualified employees.

References:

1. Memorandum of lifelong learning, European Commission for Education, Brussels, 2000

2. Shopov, G., “Bologna process in higher education”, P.house. "Internet Media B

3. Shopov, D., J. Bliznakov, M. Atanasova D. Evgeniev “System structuring and conceptual apparatus in human resources management”, UPH "Economy", Sofia, 2013.

4. Shopov, D., M. Atanasova, “Human Resource Management”, P.house. "Thrace - M", 2007.

5. Harizanova, M., D Boyadzhiev, N. Mironova,” Human Resource Management”, UPH "Economy", Sofia, 2015.

6. Mihov, D., “European policies and practices in training and development of employees” P. house UWNE, Department "Labour and Social Protection"

7. “Concepts and practices for career development” handbook for career consultants, Sofia University “Kl. Ohridski " P. house." Artie ", Sofia, 2010.

8. <http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/> - Jan Figel, cooperation on education - making a difference to ordinary people's lives, Europe's education Commissioner on qualifications frameworks

9. Recommendation of the European Parliament and the Council to promote the European Qualifications Framework for lifelong learning, Explanatory Memorandum

ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ УКРАЇНИ: НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Щегель С. М. к.е.н., науковий співробітник

відділу економічного зростання та структурних змін в економіці

Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Європейський підхід до сприяння розвитку малому та середньому бізнесу полягає у створенні для нього сприятливих умов. Натомість, в Україні немає потрібного обсягу послуг з бізнес-підтримки. Інфраструктура з підтримки бізнесу по всій Україні не отримує достатнього фінансування, не

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

має відповідного устаткування, методології та знань для надання послуг підтримки відповідного рівня. Найбільше потерпають від цього компанії-початківці та малі і середні підприємства (МСП), оскільки вони часто не можуть самостійно приєднатись до міжнародних мереж. Переважно це залежить від відсутності знань про те, як створювати комерційно привабливу продукцію і послуги, яких потребують сучасні ринки збуту.

Структури з підтримки бізнесу в Україні також набагато менш інтегровані, ніж відповідні західні структури, і це стосується як двосторонніх, так і багатосторонніх зв'язків. Крім того, українські інфраструктури з підтримки бізнесу не є активно залученими до міжнародних мереж через брак відповідної інформації. Чим більше зростає прогалина в інфраструктурі з підтримки бізнесу, тим скоріше її учасники втрачають здатність надавати послуги з підтримки на відповідному рівні.

Серед дієвих практик вирішення проблеми доступу МСП до фінансових ресурсів - досвіду США щодо створення інвестиційних компаній малого підприємництва (Small Business Investment Companies), Вони є вдалим вирішенням проблеми з точки зору ефективності для бізнесу та додаткового навантаження на державний бюджет. SBIC мають дві характерні властивості: 1) це спосіб фінансування через надання держгарантій, що забезпечує дешевизну капіталу для приватного інвестора в SBIC, 2) націленість на мале підприємництво.

Сильні та слабкі сторони політики підтримки підприємництва

Аналіз процесу імплементації в Україні європейських практик ведення бізнесу, дав можливість сформулювати сильні та слабкі сторони політики підтримки підприємництва. Критерієм віднесення до «СИЛЬНИХ СТОРІН» є: наявність законодавчої чи регуляторної ініціативи з втілення в Україні принципів Європейської хартії малого підприємництва. «СЛАБКІ СТОРОНИ» містять інформацію щодо існуючих законодавчих та регуляторних прогалин, що можуть відтермінувати впровадження принципів вищезазначеного

документу та успішне функціонування вітчизняних МСП, зокрема можливість конкурування з європейськими підприємствами.

Інфраструктура підтримки бізнесу: досвід країн ЄС

Політика підтримки інновацій і бізнесу істотно залежить від здатності інфраструктури сприяти розвитку інноваційного підприємництва шляхом створення сприятливого середовища для інновацій.

Європейський підхід у сприянні МСП полягає в створенні для нього сприятливих умов. Підтримка інновацій на малих і середніх підприємствах (МСП) здійснюється за наступними напрямками:

- забезпечення доступу до фінансування;
- надання бізнес послуг через європейську мережу підприємництва (Центри послуг з питань бізнесу та інновацій);
- підтримка щодо вдосконалення інноваційної політики;
- реалізація проектів з еко-інновацій;
- підтримка політики МСП та інновацій через систему контрактів і грантів.

На загальноєвропейському рівні прийнята рамкова програма «Конкурентоспроможність та інновації» (Competitiveness and innovation CIP), яка покликана сприяти інноваційному розвитку малих і середніх підприємств і забезпечувати широкий доступ до фінансових ресурсів і послуг з підтримки бізнесу в регіонах. Одним з компонентів рамкової програми є програма «Підприємництво та інновації» (Entrepreneurship and Innovation Programme EIP), яка спрямована на підтримку інновацій на малих і середніх підприємствах.

Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP), 2007-2013 pp. – європейська програма підтримки інноваційної діяльності (в тому числі еко-інновацій), забезпечення більш широкого доступу до фінансових ресурсів, надання послуг з підтримки бізнесу в регіонах, заохочення використання ІКТ та енергозберігаючих технологій. Загальний бюджет програми склав 3621 млн.

євро. Її наступницею стала Programme for the Competitiveness of enterprises and SMEs (COSME) 2014-2020.

Вартість європейських програм непорівнянна з українськими можливостями, однак важливий не стільки масштаб програм, скільки їх спрямованість та механізми, які використовуються. Досвід нових індустріальних країн (наприклад, Південна Корея, Ізраїль), яким вдалося істотно просунути в економічному розвитку та стимулюванні підприємницької активності, свідчить, що принципи та інструменти ЄС можуть бути успішними в умовах вкрай обмежених ресурсів.

Міжнародні мережеві структури підтримки бізнесу

Мережі характеризуються географічно-розгалуженим розташуванням своїх учасників, які мають спільні робочі інтереси, спільні за походженням потреби та спільних учасників. Сума цих складових діє на користь всієї мережі. Учасники мережі мають власні функції всередині групи, а комунікації між спільнотами також сприяють формуванню успішної спільної діяльності (синергії) та досягненню найкращих результатів.

Мережі зазвичай організують механізм обміну даними: зустрічі, конференції, тренінги, експертні ради, веб-сайти, бази даних, інформаційні видання. Вони стимулюють такі види діяльності як трансфер технологій, доступ до клієнтів, доступ до міжнародних фінансів. Мережі підтримують підвищення колективного та індивідуального професіоналізму; часом, мережі самі стають освітніми організаціями.

Пропозиції щодо формування умов підвищення ефективності розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в Україні з урахуванням світового досвіду: 1. Поліпшення доступу МСП до фінансових ресурсів (зокрема: сприяння виконанню необхідних умов для активізації участі вітчизняних МСП в програмі «COSME»; створення державно-приватних фондів зростання для малого бізнесу, за досвідом інвестиційних компаній малого підприємництва США (SBIC); диверсифікація фінансових інструментів для малих та середніх

підприємств: лізинг, пайове фінансування, солідарне фінансування, групове кредитування) 2. Надання допомоги підприємцям при виході на європейський ринок (відкриття експортно-кредитного агентства та підтримка вітчизняного експортера через спеціальну систему фінансування, гарантування, страхування тощо; поступове усунення горизонтальних та секторальних обмежень. 3. Покращення регуляторного середовища та захисту прав власності. 4. Розвиток підприємницьких мереж (підвищення ефективності використання допомоги ЄС і спеціальних програм, спрямованих на вдосконалення бізнес-інфраструктури в Україні, зокрема створення єдиної інформаційної системи та веб-сайту «Європейська мережа підприємств – Україна» для налагодження зв'язків між вітчизняними та європейськими товаровиробниками; підвищення поінформованості представників МСП щодо наявних можливостей та спеціалізованих програм підтримки підприємницької діяльності). 5. Розвиток бізнес-освіти та навичок підприємництва (проведення тренінгів та надання консультативних послуг для вітчизняних бізнес-структур, в тому числі в рамках регіональних консультаційних центрів підтримки ЄС малого та середнього бізнесу (програма EU SURE); запровадження бізнес-модулів як обов'язкової компоненти освітньої схеми на рівні середніх шкіл, а також коледжів і університетів для гармонізації з освітніми програмами ЄС; освітні програми для підприємців з питань лідерства, управлінських навичок, фінансової грамотності для стимулювання підприємництва, що націлено на зростання.

Очікувані результати від впровадження запропонованих заходів:

- Залучення додаткових інвестицій в економіку країни. Формування позитивного бізнес-іміджу та інтенсифікація ділових зв'язків.
- Створення нових робочих місць та збільшення надходжень до бюджету.
- Покращення середовища для ведення бізнесу – вдосконалення бізнес-інфраструктури, підвищення якості надання консалтингових послуг.

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

- Підвищення якості, швидкості та прозорості надання адміністративних послуг.
- Покращення доступу малого та середнього бізнесу до кредитних ресурсів та послуг з розвитку бізнесу.
- Стандартизація та сертифікація експортної продукції відповідно до міжнародних стандартів.
- Підвищення якості продукції експортерів.

Секція 4

Система менеджменту і маркетингу в умовах глобалізації

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ М.КИЄВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

*Акіліна О. В., к.е.н., доцент кафедри управління
Київського університету імені Бориса Грінченка*

В ЄС безробіття серед молоді розглядається як одна з головних соціальних проблем, що не знайшла ефективного вирішення. . Проблема функціонування молодіжних ринків праці приділено увагу в багатьох сучасних наукових дослідженнях. МОП проводила масштабні дослідження кризи у сфері зайнятості молоді та молодіжної зайнятості в країнах Східної Європи. Проте ще недостатньо розглянута значна кількість питань економічного, організаційного, соціального характеру, які виникають при формуванні та застосуванні механізмів регулювання молодіжних ринків праці на локальному рівні.

Один із найбільш поширених міфів, пов'язаних із євроінтеграцією, – різке зростання безробіття і падіння економіки одразу після вступу до ЄС. З огляду на реакцію економік країн-членів ЄС на останню кризу можна виділити кілька сценаріїв [1]:

1. Під час економічного буму ситуація на ринку праці Литви була найгіршою серед трьох країн Балтії. З 2000 року рівень зайнятості постійно знижувався аж до 2006 року. Єврокомісія спільно з литовським урядом розробляли план дій зі стабілізації ринку праці. Зокрема проекти стимулювання місцевої зайнятості для особливо депресивних регіонів країни, створення робочих місць на селі. Однак після вступу до ЄС багато литовців емігрувало через різницю у зарплатах, зокрема у Британію. З початком кризи стрімко зросло безробіття у найбільш вразливих галузях, що сильно залежали від кредитування та/або орієнтованих на внутрішній попит. Також високе безробіття спостерігалось серед молоді. Подібні проблеми спіткали Латвію.

2. Маючи високий рівень безробіття 1990-х роках, Польща сьогодні страждає від цієї проблеми помітно менше, ніж більшість країн ЄС. Власне,

зниження рівня безробіття почалось якраз тоді, коли країна вступила до ЄС, і тривало до кризи 2008 року. Нині цей показник коливається в районі 10% і, за даними Євростату, є стабільно нижчим за середній рівень ЄС-28. Непогану ситуацію на польському ринку праці часто пояснюють масовою трудовою еміграцією до інших країн ЄС після відкриття кордонів. Утім, це не зовсім так. Вступивши до ЄС із дуже низьким рівнем доходів населення, Польща демонструє наздоганяюче зростання цього показника. Тобто робочі місця вдалось не лише зберегти, а й зробити більш високооплачуваними. Крім того, важливу роль відіграло успішне вбудовування в економічну кооперацію з Німеччиною, а також іншими західноєвропейськими країнами.

Україні на шляху євроінтеграції потрібно знайти свої засоби ефективного регулювання ринку праці. Особливості безробіття в Україні вимагають проведення додаткових досліджень та розробки спеціальних програм підтримки зайнятості, особливо такої вразливої категорії населення, як молодь, з урахуванням європейського досвіду. Проте почати доцільно з дослідження локальних ринків.

У м. Києві станом на 1 січня 2015 року проживало близько 858 тис. молодих людей, що становить 30 % усього населення столиці. Щороку в столиці фіксується приріст молодіжного контингенту на загальному фоні зменшення чисельності молоді в інших регіонах України. Враховуючи, що середньооблікова кількість штатних працівників підприємств, установ, організацій Києва становить 1107 тис. осіб, слід відзначити суттєвий трудовий потенціал молоді та її значну частку в цій соціальній групі – 43,5 %[2]. Разом з тим, на 2015 рік із загальної кількості безробітних в місті 40,9% – це молодь у віці до 35 років.

Молодіжний ринок праці має власну специфіку. По-перше, він характеризується нестійкістю попиту й пропозиції, зумовленої мінливістю орієнтацією молоді, її соціально-професійною невизначеністю. По-друге, специфічна для молодіжного ринку праці низька конкурентоспроможність

проти інших вікових груп. По-третє, молодіжна зайнятість має зримі й приховані розміри – збільшується група молоді, яка ніде не працює і не навчається. Серед основних проблем цього ринку слід виділити: відсутність у молодих громадян досвіду роботи; низький рівень залучення до самозайнятості; обмежену кількість робочих місць з нестандартними формами зайнятості та відсутність єдиної інформаційної бази даних таких робочих місць; збільшення «тіньової» зайнятості.

Важливим напрямом регулювання у сфері зайнятості молоді є прийняття та реалізація державних та цільових програм, які повністю присвячені або частково передбачають заходи у даній сфері. Базовою програмою в м. Києві слід виділити Програму зайнятості населення м. Києва на період до 2017 року, що передбачає підвищення рівня зайнятості населення до 66,5 % та зниження економічного безробіття до 3,9 % [3]. Програма містить такі основні заходи спрямовані на вирішення проблем молодіжної зайнятості: здійснення аналізу підготовки кадрів за державним замовленням вузів та ПТНЗ відповідно до потреб міста; моніторинг звернень до служби зайнятості випускників навчальних закладів та сприяння їх зайнятості; сприяння удосконаленню взаємодії навчальних закладів та роботодавців; здійснення аналізу виконання роботодавцями квоти для працевлаштування громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню; сприяння в отриманні першого робочого місця для молоді; активізація співпраці всіх зацікавлених організацій з питань організації зайнятості неповнолітніх; надання профорієнтаційних послуг випускникам загальноосвітніх навчальних закладів, які не працевлаштовані та не навчаються.

Також, заслуговує на увагу Міська комплексна цільова програма «Молодь та спорт столиці» на 2016-2018 роки [2], що має за мету формування і реалізацію потенціалу молоді задля її всебічної самореалізації та успіху в інтересах сталого розвитку і конкурентоспроможності м. Києва. Вона складається із двох підпрограм: Міська цільова програма підтримки молоді на

2016-2018 роки та Міська цільова програма «Київ спортивний» на 2016-2018 роки. Всього для виконання програми на три роки потрібно 1,29 млрд грн, з них на реалізацію Програми підтримки молоді – 185 млн грн. Основне фінансування надходитиме з міського бюджету.

Програма підтримки молоді передбачає: зменшення чисельності молодих безробітних щорічно приблизно на 500-600 осіб; проведення заходів із працевлаштування та особистісного розвитку для молоді з функціональними обмеженнями; організацію загальноміських заходів, що спрямовані на всебічний розвиток молодих людей. Особлива увага приділяється розвитку неформальної освіти, яка широко розповсюджена в Європі. Інтегральним результативним показником ефективності Програми підтримки молоді є зменшення чисельності молодих безробітних до 17 тис. осіб у 2018 році (щорічно приблизно на 500-600 осіб).

В результаті проведеного дослідження виявлено недостатню ефективність діючих програм регулювання молодіжної зайнятості м. Києва, незважаючи на всі задекларовані ними заходи. Ці програми не є ефективними, тому що не призводять до покращення функціонування молодіжного ринку праці. Протягом останніх років Київ посідав з 10 по 19 місця серед усіх регіонів України за часткою молодих безробітних, що свідчить про незадовільний стан працевлаштування молоді в столиці. З одного боку, у Києві для молоді достатньо можливостей щодо працевлаштування, а з другого – спостерігається незадоволеність значної кількості молодих людей (майже 19 тис. осіб) умовами працевлаштування, або взагалі відсутність бажання працевлаштовуватися.

Тому нині, як ніколи, важливо правильно оцінити масштаби молодіжного безробіття та спрогнозувати його динаміку, знайти шляхи надання ефективної допомоги молодим людям, які відчувають труднощі з працевлаштуванням. При розробці програми зайнятості також потрібно врахувати нову соціальну групу – учасники і інваліди АТО, що вимагає особливої уваги і індивідуальної роботи.

Особливої уваги потребує питання фінансування активних програм молодіжної зайнятості, з урахування міжнародного досвіду. Показником неефективності європейських стратегій, при всіх позитивних моментах, є достатньо високий рівень молодіжного безробіття. План боротьби з міжнародним безробіттям в Євросоюзі, запропонований в 2013 році, передбачав виділення 6 млрд. євро, що становить 4.3% від видатків бюджету ЄС [4]. За оцінками Міжнародної організації праці, виділення таких коштів не вирішило проблему, ЄС повинен був закласти в програму як мінімум 21 млрд. євро (15% від бюджету ЄС) [5]. Для порівняння, видатки на Міську цільову програму підтримки молоді на 2016-2018 роки в м. Києві становлять лише 0.72% міського бюджету.

На основі проведеного аналізу наявних програм регулювання молодіжної зайнятості в м. Києві, можна запропонувати наступні кроки для їх вдосконалення:

1. Для запобігання різкому погіршенню ситуації на молодіжному ринку праці необхідно впроваджувати програми зайнятості, що містять дієві антикризові заходи. У цих програмах необхідно вказувати не лише пріоритети у сфері зайнятості, але й механізми їх реалізації, а також механізми реалізації основних напрямів політики зайнятості.

2. Потрібно чітко визначити та законодавчо закріпити критерії та розміри відповідальності як місцевих органів виконавчої влади, так і соціальних партнерів за стан реалізації політики зайнятості. У законодавчому порядку слід чітко визначити повноваження Державної служби зайнятості щодо участі у Програмах, специфіки управління службами зайнятості на місцях, їх ролі у реалізації територіальних програм зайнятості.

3. Програми повинні спиратися на науково обґрунтовані прогностичні показники розвитку ринку праці. Потрібно приділяти більше уваги розробці та відповідному дотриманню методології заходів сприяння молодіжній зайнятості та їх оцінюванню щодо ефективності в коротко та довгостроковому періодах.

4. Необхідно значно збільшити розміри видатків на фінансування програм молодіжної зайнятості.

Література:

1. Акіліна О.В. Соціальна ідентифікація розвитку регіонів Європейського Союзу / О.В. Акіліна // Регіональна політика Європейського Союзу. – К.: КНЕУ, 2016. – С. 127-139.

2. Міська комплексна цільова програма «Молодь та спорт столиці» на 2016-2018 роки: рішення Київської міської ради від 28.07.2016 № 870/870 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/023EC7E83F43608FC2258022003705D7?OpenDocument

3. Програму зайнятості населення м. Києва на період до 2017 року: рішення Київської міської ради від 02.10.2013 № 27/9615 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/16B13696FA11FDCCC2257C15006DF679?OpenDocument

4. Europea Coucil 27/28 Jue 2013 [Електронний ресурс] // Brussels. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/137634.pdf.

5. EuroZone job crisis : trends and policy responses [Електронний ресурс] // International Labour Organization (International Institute for Labour Studies). – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_184965.pdf

ГНУЧКІ МОДЕЛІ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Гук Л.П., к.е.н., науковий співробітник
відділу соціально-економічних проблем праці
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Успіх соціально-економічних реформ в Україні в контексті євроінтеграційних та глобальних аспектів її економічного розвитку потребує стратегічного підходу до формування ефективної системи менеджменту в сфері зайнятості. Останнім часом багато підприємств зазнають фінансові труднощі. В основному вони пов'язані із зниженням обсягів виробництва і продажів, неплатежами клієнтів за надані товари або послуги. Кризовим спадом виробництва було викликано скорочення чисельності і частки зайнятих в Україні, що неминуче призводить до погіршення як якісних, так і кількісних характеристик робочої сили країни. Проблема ефективного впровадження гнучких моделей зайнятості й управління їх розвитком сьогодні є актуальною для нашої держави.

Обґрунтуванню теоретичних основ формування трудового потенціалу й розвитку гнучких форм зайнятості присвячені численні праці таких вчених, як О. Амоша, В. Близнюк, О. Грішнова, Е. Лібанова, О. Новікова, І. Петрова, М. Семикіна, та інших. Однак в сучасних умовах економічного розвитку, спрямованого на інтеграцію з глобальними ринками, підвищення ефективності системи менеджменту у сфері зайнятості потребує глибоких змін у розробці й реалізації кадрової політики на всіх рівнях, і, на цій основі, пошуку резервів і інструментів, що сприятимуть зміцненню конкурентоспроможності національного ринку праці.

Міжнародною організацією праці у 1964 р. було розроблено та представлено Конвенцію № 122 про сприяння зайнятості і захисту від безробіття, якою передбачається, що держави, які до неї приєдналися, всіма відповідними способами здійснюватимуть політику сприяння повній,

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

продуктивній і вільно обраній зайнятості. Зобов'язання Уряду України щодо забезпечення повної зайнятості відображено у національному законодавстві. Чинні політичні документи щодо зайнятості затверджені Президентом України і Кабінетом Міністрів України. Складені плани заходів, стратегічна мета яких полягає у сприянні продуктивній праці та повній і вільно обраній зайнятості. Вони спрямовані на вирішення серйозних проблем, що стоять перед країною.

Останнім часом в розвинених країнах все активніше проявляються тенденції щодо збільшення гнучкості в управлінні ринком робочої сили. Об'єктивною основою цього явища виступають нові надбання науково-технічного прогресу, індивідуалізація трудового процесу. Одним із найважливіших і ефективних інструментів підвищення ефективності системи менеджменту на ринку праці у суспільстві перехідного періоду є опора на гнучкі моделі зайнятості в підтримку або заміну основної, стандартної зайнятості. Для успіху структурної перебудови, для здійснення радикальних трансформацій й інноваційного розвитку потрібна гнучкість системи трудових відносин. Необхідним є прийняття відповідних заходів, які стосувалися б всіх її складових – розмірів заробітної плати, форм соціального захисту, тривалості робочого дня і тому подібне. Як ознаку нової системи трудових відносин виділяють зовнішню гнучкість ринку робочої сили. Цей термін був введений у середині 80-х років ХХ століття в рамках дослідження причин зростання безробіття в Європі. На відміну від США в Європі мобільність робочої сили з галузей, що переживають кризу, в передові галузі була украй низькою, що сильно стримувало освоєння нових технологій.

Фактори, що розширюють використання гнучких нестандартних форм зайнятості в різних країнах та сприяють формуванню гнучкого ринку праці, різноманітні та зумовлені об'єктивними глобалізаційними процесами, які впливають на розвиток економіки.

По-перше, зменшення частки традиційних галузей промисловості в результаті структурних змін в економіці призвело до розширення сфери послуг,

розвиток якої обумовлює потребу в зайнятих, які могли б працювати в умовах гнучкого робочого графіку за тимчасовими контрактами з більшою чи меншою тривалістю робочого часу, ніж передбачено законодавством. Важливою умовою зайнятості стає функціональна гнучкість працівника, коли він може займати ту чи іншу посаду на підприємстві за розпорядженням роботодавця, замінювати відсутнього працівника, поєднуючи виконання обов'язків.

По-друге, глобальна конкуренція вимагає від підприємців-роботодавців зменшення витрат для підвищення рівня конкурентоспроможності своїх товарів та послуг, а від працівників – підвищення гнучкості зайнятості, що, в свою чергу, збільшує невизначеність та нестабільність умов, в яких розвиваються відносини суб'єктів ринку праці. Роботодавці в країнах, що розвиваються, й у розвинених країнах змушені зменшувати використання стандартної зайнятості, пов'язаної з високими витратами на податки та соціальні гарантії, і віддавати перевагу гнучким трудовим відносинам, наймаючи працівників за тимчасовими контрактами, звільнення яких не тягне за собою значних фінансових витрат. Висока частка заробітної плати в собівартості продукції підштовхує до перенесення виробництв в інші регіони або країни, де рівень витрат на оплату праці менший, розвиваються схеми аутсорсингу, лізингу персоналу, офшорингу для збереження конкурентоспроможності підприємств на глобалізованому ринку. Світова конкуренція призводить до уповільнення темпів економічного розвитку і зростання безробіття, що зменшує можливості роботодавців створювати стандартні й захищені робочі місця для постійних працівників, і є важливим фактором формування і розвитку гнучкого ринку праці.

По-третє, до збільшення гнучкості ринку праці призвів розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У високорозвинених країнах інтенсивне впровадження ІКТ зумовлює досить інтенсивне створення інновативних віртуальних підприємств. Наявність сучасних засобів зв'язку дозволяють працівникам виконувати багато видів робіт віддалено від роботодавця або замовника, використовуючи гнучкий режим робочого часу.

Для замовника принциповими залишаються вимоги щодо якості товарів та послуг, наданих в обумовлені строки, економія витрат для організації робочого місця при цьому підштовхує їх до надання переваги віддаленим тимчасовим працівникам.

По-четверте, значну роль в поширенні гнучких форм зайнятості відіграють демографічні зрушення в структурі робочої сили. Вихід на ринок праці жінок, які мають неповнолітніх дітей, молоді, яка навчається, пенсіонерів, що бажають отримати додатковий дохід, поява такої нової вразливої категорії населення, як внутрішньо переміщені особи, підвищили пропозицію зі сторони працівників на нестандартні форми зайнятості. Ці категорії працівників погоджуються на роботу неповний робочий день з гнучким графіком, віддалену зайнятість, вони зацікавлені отримувати дохід, реалізуючи свій трудовий потенціал, здобуваючи необхідний досвід роботи, не вимагають від роботодавця повних соціальних та фінансових гарантій, які обумовлені законодавством для стандартних працівників, що зайняті на підприємствах повний робочий день.

Глобалізаційні перетворення зумовлюють зміни ринку праці як зарубіжних країн, так і України. Функціонування національної економіки на сучасному етапі розвитку відбувається в умовах триваючої економічної нестабільності. Статистика ринку праці свідчить, що до лав безробітних в Україні потрапило у 2016 р. 1678,2 тис. осіб – в нашій країні відновилася кризова тенденція збільшення загальної кількості безробітних. Чисельність безробітних (за методологією МОП) у 2009 р. становила 1958,8 тис. осіб, що на 280,6 тис. осіб більше показника 2016 року. Рівень безробіття досить високий: в 2016 р. він становив 9,3 %. В цілому на ринку праці відображається загальна макроекономічна нестабільність, в якій перебуває вся українська економіка.

Актуальним стає вивчення стратегій адаптації українського ринку праці до нових економічних умов. Під стратегіями адаптації ми розуміємо зміни короткострокового і довгострокового характеру, що відбуваються на ринку

праці у відповідь на появу ознак нестабільності в економіці. Системи менеджменту, про які йде мова в даному контексті, як правило, спираються на використання гнучких нестандартних форм зайнятості, які не дають працівникам засобів захисту і пільг, що передбачені нормами трудового законодавства для регулярної, на повний робочий день, цілий рік оплачуваної зайнятості. Термін «нестандартна зайнятість» включає в себе: самозайнятих на незареєстрованих підприємствах, що не мають статусу ні юридичної, ні фізичної особи, не мають найманих працівників; тимчасових (або непостійних) працівників, в тому числі тимчасових працівників агентств з працевлаштування і за викликом або працівників за контрактом на визначений строк; працівників, зайнятих неповний робочий день. На українському ринку праці починають розповсюджуватись нові схеми використання непостійної, залученої (позикової) зайнятості, що здійснюються, як правило, в рамках аутсорсинга, аутстафінгу та лізингу персоналу. Зростання застосування залученої зайнятості свідчить про те, що вона є продуктивною адаптаційною стратегією, що використовується суб'єктами ринку праці.

Такі адаптаційні стратегії дозволяють роботодавцям зменшити собівартість продукції; знизити витрати на підвищення кваліфікації, мотивацію праці своїх співробітників; уникнути тривалих і дорогих процедур, пов'язаних з наймом і звільненням працівників; зберегти постійний штат за рахунок тимчасових співробітників; вивести за штат непрофільні служби, передавши їх компанії-посереднику і таким чином зменшити податкове навантаження і підвищити продуктивність праці, зробивши свої підприємства привабливішими для інвесторів. Тому важливим інструментом активних і ефективних адаптаційних стратегій менеджменту є орієнтація на гнучкі моделі зайнятості.

РОЗВИТОК ІНДУСТРІЇ МОДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Лойко В.В., д.е.н., професор кафедри національної економіки та фінансів
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

*Лойко Д.М., к.е.н., доцент кафедри національної економіки та фінансів,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

Індустрія моди в Україні починає тільки починає формуватися і заявляти про себе як про окрему галузь. За часів Радянського Союзу великі та середні за розміром швейні фабрики були розташовані у багатьох містах, де виробляли одяг масового споживання. Моделі одягу розроблялись безпосередньо на фабриках та відшивались великими партіями. Тенденції моди в одязі були адаптовані під умови проживання у Радянському Союзі. Окремі моделі одягу (наприклад, джинси) були заборонені для виробництва. За роки незалежності України багато швейних фабрик припинило своє існування. Виробничий потенціал швейних підприємств, які вони мали за часів Радянського Союзу, було втрачено. Проте частина швейних підприємств зберегли свій вид діяльності та продовжили роботу за профілем. Всі сучасні швейні підприємства є приватними. За роки незалежності сформувався новий напрям в індустрії моди – це українські дизайнери та їх власні бренди. Становлення української індустрії моди проходить нелегко, конкурувати з відомими світовими брендами одягу, які налічують не один десяток років існування та багато мільонні прибутки, важко. Засновниками першого професійного заходу – українського тижня моди в 1997 р. – були І.Данилевська та В.Ничипорук. Положення щодо проведення українського тижня моди було розроблено та узгоджено з Палатою високої моди в Парижі, за яким були напрацьовані та затверджені стандарти українського тижня «прет-а-порте» «Сезони моди». З 2003 р. українські дизайнери мали можливість презентувати свої колекції одягу ще на одному фестивалі моди «Український подіум» (засновник – об'єднання «Текстиль-контакт»). З 2006 р. ці два заходи об'єдналися в один – національний тиждень

моди Ukrainian Fashion Week (UFW). Задача проведення UFW – розвиток моди в усіх напрямках. З 2007 р. Україна стає членом Європейської Ради моди. В 2009 р. затверджено українську премію в галузі моди, першими лауреатами якої стали відомі українські дизайнери: Лілія Пустовіт, Віктор Анісімов, Ірина Каравай, Александр Каневський, Лілія Літковська, Людміла Кісленко, Олена Франчук.

Переломним роком для української моди став 2008 рік. Саме в той рік стартував випуск першого українського fashion-журналу Harper's Bazaar, а також TOP10. П'ять років тому організовано конкурс «Mercedes-Benz Kiev Fashion Days», що сприяло становленню індустрії моди в Україні [1].

Перевагою України для розвитку світової індустрії моди є те, що Україна – новий ринок, там цікаві дизайнери, які можуть творити історію моди для країни з чистого листка. Україна знаходиться на етапі розвитку моди, тому в країні багато молодих талановитих дизайнерів, які своїми талановитими досягненнями в галузі індустрії моди в умовах глобалізаційного розвитку світу мають можливість прославити Україну за її межами. Українські дизайнери показують свої колекції одягу у багатьох країнах світу. Поступово з'являються нові проекти та роботами наших дизайнерів цікавляться в інших країнах.

Завдяки стрімкому розвитку світової модної індустрії в світі чітко виділяють три основні бренди: дизайнерські бренди («Haute Couture» або «від кутюр»), фабричні бренди («pret-a-porter» або «прет-а-порте»), бренди роздрібних продавців та бренди масового ринку («дифузійні бренди»).

Першим і найвищим за ієрархією брендів моделей одягу виділяють бренд «від кутюр» - швейне мистецтво вищої якості, створення унікальних моделей одягу, які виробляються за замовленням клієнтів або в відомих домах моди.

Саме поняття «від кутюр» виникло в кінці XIX століття, коли англієць Чарльз Фредерік Ворт в 1858 році заснував в Парижі перший справжній Дім Моди. Він працював з індивідуальними клієнтами і підписував свої твори як

справжній художник. Саме завдяки сім'ї Ворта була заснована одна з найбільш впливових організацій модної індустрії *Chambre Syndicale-de-la Haute Couture* (Синдикат Високої Моди), яка до цих пір визначає хто ж насправді є справжнім майстром, гідним високого звання французького кутюр'є, а також складає календар показів і список учасників Тижня Високої Моди. Стиль «ню лук», запропонований Крістіаном Діором в 1947 році, остаточно затвердив право Парижа називатися столицею Високої Моди. Відтепер справжній кутюр'є, якої б національності він не був, повинен був обов'язково виставляти свої колекції в Парижі. Умови, висунуті Синдикатом Високої Моди для тих, хто хотів би потрапити в його знаменитий і дуже обмежений список, дуже суворі. Претендент повинен мати власну майстерню і, як мінімум, п'ятнадцять працівників, а також представляти по дві колекції на рік (колекція весна / літо представляється у січні, осінь / зима - в липні). В даний час в офіційному списку значиться всього 12 дизайнерів, які є «вершками» французького «від кутюр» (для порівняння в 1946 р. їх було 106). На покази також запрошуються найбільш імениті дизайнери з інших країн, проте перевага віддається молодим перспективним талантам, здатним з часом зайняти гідне місце в світі модного бізнесу.

Брендовий одяг «від кутюр» - це найвищий щабель в індустрії моди як для виробників так і для споживачів одягу. Найбільша кількість інновацій в цьому сегменті ринку брендового одягу стосується дизайнерських розробок. Дуже важливо захищати інтелектуальні права на моделі дизайнерського одягу. Розвиток бренду «від кутюр» проходить стадії від створення одиничних моделей дизайнерського одягу до формування загально відомого імені бренду.

Друге місце в ієрархічній структурі брендового одягу займає бренд «прет-а-порте». Висока мода 50-х диктувала стилі, які після копіювалися в масовій моді. Але і виробництво готового одягу активно розвивалося. У цей час з'являється поняття «прет-а-порте», що означає «готовий до носіння». Першопрохідником у розвитку «прет-а-порте» став П'єр Карден. У

соціальному плані одяг «прет-а-порте» задовольняє потреби покупців у одязі високої якості за помірними цінами.

Третє місце в ієрархічній структурі брендового одягу займають «дифузійні бренди». Дифузійні бренди - загальна назва для других, третіх і функціональних ліній дизайнерських брендів «прет-а-порте». Існують три принципові напрями в дизайні модного одягу: «від кутюр», «прет-а-порте» і «дифузійні» бренди, які мають другі і треті лінії виготовлення моделей одягу, а також вузько функціональні лінії. «Дифузійними» брендами названі бренди готового одягу, які без зміни моделей та тканин, виробляються великими партіями і поступово просочуються до споживачів за різними каналами збуту. «Дифузійними» їх ще називають тому, що одна і та ж модель одягу ніколи не подобається всім членам суспільства одночасно, тому вони тиражуються та повільно розповсюджуються по світу. «Дифузійні» бренди максимізують прибуток завдяки залученню споживача з меншим доходом.

Майбутнє в індустрії моди належить компаніям, які самі можуть створювати конкурентоспроможну продукцію.

В сучасних умовах глобалізаційного економічного розвитку змінилися акценти у розвитку індустрії моди. Виробництво моделей одягу перенесено до азійських країн. Моделі «від кутюр» або одяг люкс-класу виробляється переважно у європейських країнах. У зв'язку із переміщенням основного виробництва моделей одягу у азійські країни постає питання щодо захисту інтелектуальної власності, яка закладена до кожної моделі одягу. Це питання є актуальним і для українських дизайнерів. Дуже обмежена кількість інноваційних моделей одягу українських дизайнерів захищена патентами. На патентування власних виробів у українських дизайнерів частіше за все не вистачає часу та досвіду оформлення заявок на патент.

В умовах інтеграції до Європейською Союзу зростає важливість питань захисту інтелектуальної власності, якості продукції та вчасного виконання замовлення. Ці чинники значно впливають на економічну безпеку підприємств індустрії моди.

Література:

1. Шаповалова Д. Українська індустрія моди в силах підняти економіку країни. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/fashion/_...industriya.../636752

Секція 5

**Економіко-екологічні
засади сталого розвитку
сучасного суспільства**

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В ПРОЕКТАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Балджи М.Д., д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки та планування бізнесу, Одеського національного економічного університету

В розробці концепції та реалізації державної політики, що має за мету здійснення принципів сталого розвитку, важливу роль відіграє врахування трьох складових – економічної, соціальної та екологічної. Адже національна політика формується на основі наукових знань про стан і проблеми навколишнього природного середовища, ресурсокористування та взаємовідносини, які складаються між цілями розвитку і екологічними вимогами. Дотримання положень сталого розвитку передбачає взаємне узгодження всіх чинників і обумовлює розв'язання складних завдань, пов'язаних із збереженням та раціональним використанням ресурсів.

Доцільність розробки та реалізації проектів сталого розвитку потребує суттєвої адаптації існуючих норм і правил з використання ресурсного потенціалу до світових стандартів. Розробка концепції вимагає поєднання позитивного в теоретичній, методологічній, практичній основі раціонального, збалансованого використання природних ресурсів. До цього треба додати тенденції сучасної оптимізації природокористування та збереження якості довкілля.

В умовах окремо взятого регіону надзвичайно актуальним є питання поліпшення стану навколишнього природного середовища, яке неможливо без вдосконалення механізму управління природокористуванням та підвищення його економічної ефективності.

Формуванню і економічному обґрунтуванню доцільності впровадження діючої законодавчої та нормативно-методичної бази економічних механізмів управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища в Україні, на протязі останніх років, було присвячено багато наукових праць,

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

методичних та нормативних розробок. Загальновідомі в цьому напрямку розробки Л.С. Гринів, О.М. Громової, М.І. Долішного та В.С. Кравціва, С.І.Дорогунцова, М.А. Хвесика, Ю.Ю. Туниці, С.К. Харічкова.

Головними недоліками України на сучасному етапі є складні, багатогранні фактори, які здійснюють масовий вплив на всі галузі економіки, діють у різних сферах та на різних рівнях господарювання, і тому потребують особливої уваги та рішень, тобто системного розв'язання з боку державних органів. Система фінансування заходів, стосовно природокористування та охорони довкілля формується на основі таких головних джерел: Державного бюджету України та місцевих бюджетів; фондів охорони навколишнього природного середовища всіх рівнів; власних коштів підприємств; іноземних надходжень та інвестицій; інших позабюджетних коштів. Для забезпечення стабільного надходження коштів для здійснення відповідних заходів пріоритетне значення має надаватися розвиткові економічного механізму, при чому його головними складовими елементами мають бути:

- переглянута плата за використання природних ресурсів;
- високі штрафні санкції за забруднення навколишнього природного середовища та інші види шкідливого впливу на довкілля;
- система фінансування і кредитування природоохоронних заходів (державний і місцеві бюджети, природоохоронні фонди, банки, кошти підприємств, іноземні надходження та інвестиції тощо);
- екологізація податкової і цінової систем;
- підтримка становлення і розвитку екоіндустрії.

Стратегія соціально-економічного розвитку регіону – необхідна умова його існування та функціонування. Вона відбиває нагальну потребу створення планів розвитку суспільства на перспективу, аби вже нині визначити пріоритетні шляхи вдосконалення економічної діяльності окремих галузей та напрямків.

Активізація створення стратегій соціально-економічного розвитку регіонів в Україні ґрунтується на законодавчих документах та доводить вагомість впровадження довгострокової регіональної політики. У стратегіях регіонів робиться акцент на розвиток економічної та соціальної сфери, іноді враховується екологічна складова, але залишаються поза увагою основний потенціал, що дозволяє розвиватись провідним галузям – природні ресурси.

Сучасні об'єктивні підходи у використанні ресурсів вимагають прийняття сумлінних рішень з розробки та реалізації ефективної стратегії регіонального природокористування. Необхідно впровадження напрямів реалізації раціонального природокористування, шляхом посилення ресурсної компоненти, в стратегіях, проектах та програмах соціально-економічного розвитку і створення спеціальних інституцій, що беруть на себе функцію організаційно-економічного забезпечення регулювання природокористування з метою удосконалення організаційно-економічного механізму, впровадженні інноваційних підходів та проведенні моніторингових досліджень. Кожен регіон має право самостійно використовувати власні ресурси для прискорення соціально-економічного розвитку. В зв'язку з цим, повинна проводитися диференційована політика залежно від місцевих умов в межах забезпечення цілісності економіки України та єдності економічної системи.

Визначення екологічної, соціальної та економічної складових обумовили необхідність врахування кожної із них окремо, що визначались за допомогою спеціальних коефіцієнтів, відповідно: екологічної, соціальної та економічної збалансованості території [6, с. 215].

В умовах еколого-орієнтованої економіки впровадження організаційно-економічного забезпечення регулювання на рівні регіонів є особливо актуальним, оскільки існуючі в країні моделі організації та управління природокористуванням не забезпечують узгодженості економічних, соціальних і екологічних дій та, відповідно, реалізацію оптимальних рішень при використанні природних ресурсів. Тому виникає потреба у розробленні

інноваційних підходів до розробки стратегії, враховуючи регіональне природокористування. Отже, актуальні проблеми організації процесу формування стратегій соціально-економічного розвитку регіонів потребують врахування наявного природно-ресурсного потенціалу.

Література:

1. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: монографія / Л.С. Гринів. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.

2. Громова Е.Н. Теоретические основы экологизации экономики (на примере морского природопользования): монография / Е.Н. Громова. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2008. – 90 с.

3. Долішній М., Кравців В. Актуальні завдання інтенсифікації соціально-економічного розвитку регіонів України/ М. Долішній, В. Кравців // Регіональна економіка. – 2005. – №2. – С.7-14.

4. Дорогунцов С.І., Хвесик М.А., Горбач Л.М., Пастушенко П.П. Екосередовище і сучасність: монографія / С.І.Дорогунцов, М. А. Хвесик, П.П. Пастушенко. – К.: Кондор, 2006. – Т.1. Природне середовище у сучасному вимірі. – 424 с.

5. Туница Ю.Ю. Эколого-экономическая эффективность природопользования: монография / Ю. Ю. Туница. – М.: Наука, 1980. – 152 с.

6. Інституціональні засади та інструментарії збалансованого природокористування: монографія / Під ред. С.К. Харічкова. – Одеса: ІПРЕЕД, 2010. – 404 с.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЩОДО МІСЦЯ ЛЮДИНИ ТА РОЛІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ПРЕДСТАВНИКАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

*Кудласевич О.М., к. е. н., старший науковий співробітник,
відділу економічної історії
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Складність та суперечливість процесу економічного розвитку України в умовах вичерпання ресурсного потенціалу традиційних факторів виробництва та суттєвих інституційних бар'єрів для становлення інноваційно-інформаційної моделі розвитку актуалізують проблему економічного розвитку, що спричинило виокремлення теорії економічного розвитку у спеціалізований розділ економічної науки. Більш ґрунтовне розуміння стану сучасної теорії економічного розвитку, її засадничих основ та перспектив подальшого розвитку загострює необхідність дослідження еволюції відповідних наукових поглядів в українській економічній науці.

У своїй більшості наукові роботи вітчизняних вчених, присвячені питанням ролі та ефективного використання людського чинника економічного розвитку, відносяться до кінця ХІХ – початку ХХ ст. Саме в цей період в Україні процес трансформації господарського середовища на ринкових засадах набув масового характеру, що вимагало осмислення та теоретичного обґрунтування соціально-економічної природи ринкових перетворень, виявлення та характеристики основних тенденцій господарського розвитку, з'ясування нової ролі людини в економіці. Так, праці С. Подолинського [4, 5, 6] з проблем здоров'я населення України сприяли розвитку демографічних досліджень у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Водночас значну роль у вивченні якості населення та його природного руху, демографічної ситуації у другій половині ХІХ ст. мали методичні розробки й конкретні дослідження соціал-гігієністів А. Якобія, М. Тезякова, М. Уварова. Основною проблемою

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

їхніх демографічних досліджень на той час стало вивчення смертності, особливо дитячої, а також смертності міського й сільського населення в її віковому аспекті. У ході дослідження виокремлено питання загальної теорії статистики, що знайшли свою розробку у працях М. Птухи, які стали основою досліджень у галузі прикладної демографії. Новаторство вченого полягає в тому, що при вивченні демографічних явищ та процесів він використовував комплексний підхід, вивчаючи їх з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків, запровадив поняття „демографічна біографія середньої людини”, суть якої полягала в тому, що лише при поєднанні демографічних біографій окремих індивідів у демографічну біографію середньої для досліджуваної сукупності людини можливе повне і вичерпне вивчення всіх статистичних констатуючих конкретних масових явищ демографічного життя у всій його різноманітності [7, С. 73].

Огляд джерел української економічної думки свідчить, що на початку ХХ ст. проблему підприємця як вирішального суб'єкта виробництва було вивчена досить досконало, при цьому її розробляли в тісному зв'язку з питанням розвитку ринкового господарства. Розкрито значний внесок вітчизняних вчених-економістів у дослідження проблеми підприємництва пореформеного періоду, зокрема показано роль підприємця у виробництві та можливості реалізації його управлінських здібностей. У працях вітчизняних дослідників розкрито роль підприємця у виробництві (А. Антонович) [1], розглянуто процес формування підприємницького прибутку (М. Цитович) [11], можливостей реалізації управлінських здібностей підприємця як вирішального суб'єкта виробництва (В. Желєзнов) [2].

Вагомим внеском у формування концепції економічного розвитку та підприємництва став науковий доробок М. Туган-Барановського [8, 9, 10]. Підприємництво визначено ним як основу інноваційного процесу, розкрито роль новаторства як визначальної ознаки підприємницької діяльності та основного фактора економічного розвитку. Вчений був родоначальником теорії

динамічних концепцій, почав одним з перших враховувати характерні для світової економічної теорії тенденції у вивченні економічних процесів у їхній динаміці, звернув увагу на необхідність переходу від статичної до динамічної концепції ринкового розвитку. Позицію М. Туган-Барановського щодо динамічних методів аналізу підтримали передові вчені Є. Слуцький, П. Струве, М. Кондратьєв та ін. Український вчений в основу своїх досліджень поклав макроекономічний аналіз ринкової економіки, розпочав одним з перших враховувати властиві для світової економіки процеси та тенденції у динаміці їх розвитку. Завдяки чому намітився поворот науки до ширшого погляду на економічне життя суспільства, аналізу процесів у їх динамічному розгортанні, тобто дослідження напрямків і механізмів постійних змін в економіці як еволюційних, незворотних, так і зворотних, циклічних, що дає можливість побачити причини цих змін, з'ясувати їх тенденції, передбачити їх вірогідну поведінку в майбутньому.

Досягненням вітчизняних учених – представників соціального напрямку М. Бунге, Д. Піхно, Г. Цехановецького, С. Вітте, О. Миклашевського, О. Білімовича, М. Туган-Барановського, В. Железнова є привернення уваги до визнання важливості та необхідності дослідження соціальних питань як одного з вирішальних чинників побудови соціально гармонійного суспільства з відповідним державним устроєм. Розрізнені зусилля прибічників соціального напрямку поступово сформували коло питань, склад яких набував системних ознак. До таких питань відносилися, зокрема, вивчення відносин як між соціальними групами, так і всередині них, обґрунтування умов для підвищення благоустрою, рівня життя членів суспільства, розробка нормативних вимог та соціальних гарантій працездатним і непрацездатним членам суспільства, формування економічних стимулів для участі в суспільному виробництві.

Так, О. Миклашевський підтримував твердження про основні динамічні фактори, що визначають людську поведінку в суспільстві: це не тільки боротьба за кращий добробут, а й позаекономічні фактори – національна

приналежність, соціальне становище, сімейний та віковий стан, вплив держави, культура [3, С.44, 47]. В. Желєзнов аргументував, що соціальні явища значною мірою обумовлені розвитком економіки країни в цілому, пропонував введення певних соціальних структур, що набувають пріоритетності, коли мова йде про ефективне та ощадливе використання людських ресурсів. Вчений доводив, що лише праця як така не приведе до зростання економіки, а лише у сукупності із соціальними інструментами [2, С.186, 188, 189]. Разом з тим В. Желєзнов наголошував, що підвищення інтенсивності трудової енергії є тим важелем, за рахунок якого відбудуватиметься зростання.

М. Туган-Барановський відстоював концепцію, в якій людський чинник визначає економічний розвиток країни, наголошував на гармонійному розвитку особистості через розвиток її здібностей і вважав, що здатність до творчої праці визначається не тільки природними чи набутими здібностями, а й соціальним походженням людини [8, С.12-13]. Важливою етичною проблемою М. Туган-Барановський вважав відносини „особистість – суспільство”, де особистість людини визначав як верховну цінність світу. Наукові розробки М. Туган-Барановського об'єднані етичною та ідеологічною позицією, постановкою загальних теоретичних питань. У працях ученого виразно окреслено етичну ідею превалювання цінності людської особи, що значною мірою обумовлює увагу дослідника до психологічних факторів суспільного життя [9, С.48]. Соціальну складову досліджень українського вченого-економіста зорієнтовано на досягнення соціального ідеалу. Сформувавши так званий етичний принцип, який визначав верховну цінність людини в усій соціально-економічній системі, М. Туган-Барановський, окреслюючи антагоністичність потреб різних класів суспільства, одночасно вважав можливим їх примирення через перебудову економіки на етичних засадах, що обумовлюється рівністю всіх людей як носіїв моральної свідомості. Саме це і визначає верховні практичні потреби людини взагалі, а не представника

певного класу. З точки зору таких потреб має бути побудована єдина соціально-економічна система.

Проведений науковий аналіз дозволяє розкрити особливості зміни концепцій економічного зростання парадигмою сталого розвитку в українській економічній думці, а саме: спадкоємність гуманістичної традиції, що полягає у визначенні людини та її потреб як об'єкта економічних досліджень та міри суспільного прогресу; превалювання проблематики напрямків і засобів урядового регулювання господарського розвитку над питаннями функціонування приватно-підприємницького сектора економіки; раннє становлення екологічної парадигми економічного розвитку.

Література:

1. Антонович А.Я. Курс политической экономии. Лекции, читанные в ун-те Св. Владимира проф. А. Я. Антоновичем. / А.Я. Антонович. – Киев, 1886.
2. Железнов В.Я. Очерки политической экономии. / В.Я. Железнов. – М., 1912.
3. Миклашевский А. Деньги: опыт изучения положения экономической теории классической школы в связи с историей денежного вопроса / А. Миклашевский. – М.: Универ. Типогр. – 1895.
4. Подолинський С.А. Вибрані твори / С.А. Подолинський; упорядник, передм. і прим. Л.Я. Корнійчук. – К.: КНЕУ, 2000.
5. Подолинський С.А. Життя і здоров'я людей на Україні. – Женева, 1878.
6. Подолинський С.А. Людська праця і її роль у розподілі енергії / С.А. Подолинський. – К., 1997.
7. Птуха М.В. Очерки по статистике населения. / М.В.Птуха. – М.: Госстатиздат, 1960.
8. Туган-Барановский М.И. Социализм как положительное учение. / М.И. Туган-Барановский. – Пг.: Кооперация, 1918.
9. Туган-Барановский М. И. Основы политической экономии / М.И. Туган-Барановский. – М.: Российская политическая энциклопедия, 1998.

10. Туган-Барановский М.И. Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. – М.: Наука; РОССПЭН, 1997.

11. Цытович Н. Обзор учений о предпринимательской прибыли. / Н. Цытович. – К. 1889. – С. 260.

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ СТАЛИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ СВІТУ

*Письменна У.Є., к.е.н., старший науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

Розуміння передумов сталості енергетичних трансформацій можливо досягнути за допомогою теорій соціо-технічних трансформацій, уразливості та стійкого розвитку. Країни світу мають різні набори культурних вимірів, диспаритет наявних енергетичних ресурсів, відмінності у географічному розташуванні та розмірі ВВП на душу населення, і це впливає на потенціал сталості. Однак саме філософія цінності замість філософії вартості під час вибору шляхів енергетичних політик і конкурентоспроможності за цінністю енергетичних технологій і продуктів (тобто їхня здатність реагувати на вимоги сталості) забезпечує сталість трансформацій в енергетичній сфері.

Культурні виміри

Управління сталістю балансує між соціальним благополуччям, економічним зростанням і екологічним відбитком. Говорячи про енергетичну сталість, ми часто згадуємо стале споживання енергії і сталу поведінку енергоспоживання, які мають культурне коріння. Шукаючи культурні передумови для сталого розвитку енергетики, ми порівняли культурні аспекти країн, що мають високий, середній і низький показник індексу енергетичної сталості (energy sustainability index – ESI), за допомогою теорії культурних вимірів Г. Хофстеде [1] і вимірів енергетичної сталості [2]. Порівняльний аналіз

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

вказує на те, що високий ESI тієї чи іншої країни супроводжується досягненням високого рівня індивідуалізму і, щонайменше, одним із двох інших вимірів: низької дистанції влади або високої довгострокової орієнтації.

З точки зору багаторівневої концепції трансформацій (multilevel perspective – MLP) [3], високий рівень індивідуалізму готує ґрунт для нішевих інновацій. Низький рівень дистанції влади допомагає створювати ефективні інститути. Це запобігає блокуванню і відкладанню розвитку соціо-технічного ландшафту різними політичними лобі, а також створює тиск на існуючий соціо-технічний режим і створює «вікна» для новацій. Довгострокова перспектива за допомогою очікувань і мереж посилює зовнішні впливи на ніші, що в результаті зсуває соціо-технічний режим.

Багата сировинна база і високий рівень ВВП надають гарні можливості для підтримки складових енергетичної сталості, але не гарантують її. За М. Портером, більш важливим є не поточний запас факторів нації, а «кінцевий коефіцієнт корисної дії» або інтенсивність їх створення (або відновлення), оновлення та розгортання [4]. І в даний час в деяких країнах із середнім значенням ESI, наприклад, у Саудівській Аравії та Індонезії, така інтенсивність зростає в напрямку сталих цілей. Зростаючий попит на енергію і низькі ціни на нафту змусили Саудівську Аравію оголосити про плани по встановленню майже 10 ГВт відновлюваної енергії до 2023, що потребує до 50 млрд доларів США інвестицій. Це має замінити 80 тис. барелів нафти у внутрішньому споживанні [5]. Індонезія, що стикається з інтенсивним демографічним зростанням, демонструє прогрес, оскільки є першою серед 20 країн, що швидко рухаються в напрямку розширення доступу до енергії з річним приростом 4,3% [6]. Таким чином, незважаючи на нерівності культурних передумов і матеріальних ресурсів різних країн світу, їхня енергетична політика може підвищити «кінцевий ККД факторів» Портера, що приводить до більш ефективної, безпечної та екологічно сталої енергетичної системи.

Інновації і рух уздовж кривих навчання

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

Енергетичні трансформації не завжди є інноваційними трансформаціями. Чи завжди сталі енергетичні трансформації стосуються інновацій, або можливо вирішити трілемму і значно підвищити енергетичну безпеку, енергетичну доступність і екологічну сталість без новацій? Або таке підвищення може підтримуватися тільки шляхом екстенсивної зміни енергетичного балансу і паритету експлуатованих енергетичних технологій? Аналіз ефективності енергетичної політики свідчить про те, що значне поліпшення трілемми не є можливим без інноваційних трансформацій.

Технології використання поновлюваних джерел енергії є одними з найкращих прикладів енергетичних інновацій. Поновлювані джерела в цілому забезпечують перспективи зниження викидів парникових газів, створення робочих місць, технологічних поліпшень, але мають і деякі негативні екстерналії (структурне безробіття, труднощі в підтримці балансу навантаження-споживання в енергосистемі, підвищення цін на електроенергію в зв'язку з дією «зелених» тарифів та деякі інші). Екологічно чисті технології на ранніх стадіях експлуатації формують більш високі ціни на енергію, ніж звичайні енергетичні технології, отже, необхідні субсидії та інші форми підтримки, щоб зробити екологічно чисті технології життєздатними.

Багато досліджень вказують на те, що ранній початок впровадження технологій приносить більше зниження витрат в довгостроковій перспективі. Із часом технології стають більш зрілими, виробники і користувачі отримують досвід, тож відбувається економія від масштабу, і потреба у прямій і непрямій підтримці зменшується. Розуміння важливості нових технологій, вимірюване рівнем прямої фінансової та непрямой підтримки за допомогою добре адаптованої регуляторної енергетичної політики робить країни не тільки вартісно-орієнтованими, але й ціннісно-орієнтованими.

Чим раніше енергетична технологія введена в країні, і чим інтенсивніше встановлювалася її нова потужність, тим швидше відбувається рух уздовж кривої навчання. І це питання енергетичної політики та ціннісної свідомості.

Ціннісна орієнтація замість вартісної

У XXI ст., у конкуренції між енергетичними ресурсами, енергетичними технологіями, між виробниками енергоносіїв та між енергетичними політиками, вплив невартісних і нецінових критеріїв стає все більш вирішальним. Це є скоріше конкуренцією за цінністю. Коли енергетика країни передбачає більш витратну, але й більш широко застосовану стратегію доступу до джерел енергії, на основі внутрішніх і поновлюваних ресурсів, що дозволить підвищити енергетичну безпеку, то ця стратегія є більш конкурентоспроможною за вартістю. Коли між двома технологіями повітряного охолодження обирається не найдешевша, але найбільш енергоефективна, із низьким рівнем викидів і з ознакою «справедливої торгівлі», це також конкуренція за цінністю.

Конкуренція за цінністю є такою формою нецінової конкуренції, яка передбачає серед критеріїв не лише отримання кількісних здобутків (наприклад вартість і дохід), але цілісності кількісних, якісних і вартісних параметрів технології або продукту, які формують його вплив на сталість. Конкуренція на основі цінностей відрізняється від конкуренції Майкла Портера, заснованої на інноваціях, тому що вона в своїй основі не завжди містить інноваційність, але завжди – сталість. Індонезійська програма конверсії рідкого пропану, болівійська програма розвідки нових запасів природного газу і програми заміни природного газу на тверде паливо і біомасу в низці газово-залежних країн, є далеко не впровадженням новацій, але – підвищенням енергетичної сталості. Конкуруючі технології або продукти порівнюються не за власною унікальною цінністю, але за їхньою сталою цінністю, тобто здатністю чинити вплив на сталість.

Виходячи з цього, ми можемо розуміти під конкурентоспроможністю енергетичної політики, енергетичних технологій та продуктів за цінністю їхню здатність відповідати вимогам сталого розвитку.

Література:

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

1. Культурні виміри за Геертом Хофстеде. Електронний ресурс. – Доступний з: <<https://geert-hofstede.com/national-culture.html>>
2. Індекс енергетичної сталості. Світова енергетична рада. Електронний ресурс. – Доступний з: <<https://trilemma.worldenergy.org/>>
3. Гілс Ф., Шот Дж. Типологія шляхів соціотехнічних трансформацій // Research Policy. – 2007. – №36. – С. 399-417.
4. Портер М. Конкурентна перевага націй // Harvard Business Review. – 1990. – березень-квітень.
5. Діпаола А. Провідний виробник ОПЕК переходить на енергію сонця і вітру // Bloomberg Markets. – 14.02.2017.
6. Енергетичні політики за межами ОЕСР. Країни. Індонезія. МЕА/ОЕСР. Електронний ресурс. – Доступний з: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/energy-policies-beyond-iea-countries---indonesia-2015.html>

Секція 6

Проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах економічної інтеграції

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

*Ткаченко О.І., викладач кафедри фінансів та економіки
Коледжу інформаційних технологій та землевпорядкування
Національного авіаційного університету*

Всі підприємства, незалежно від форм власності, вимагають найновіших методів управління, які супроводжуються впровадженням комп'ютерних інформаційних облікових систем. Сучасні технології, звичайно, змушують працівників стикатися з великою кількістю проблем, які залишаються одними з найскладніших не лише в Україні, а й у світі.

Сьогодні на ринку вистачає комп'ютерних програм, пристосованих до всіх ланок економіки, але більшість переваг користувачі віддають універсальним програмам, внаслідок їхньої достатньо легкої адаптації до особливостей бухгалтерського обліку в різних галузях.

Найбільш важливі проблеми, які впливають на критерії вибору при впровадженні програм, стосуються загальної організації бізнесу й обліку. При їх вирішенні треба зробити акцент на глобалізації першочергових питань для кращої орієнтації між десятками пропозицій. В першу чергу це стосується грошового забезпечення організацій. Якщо, наприклад, підприємство готове вкладати кошти у впровадження системи, що потягне за собою залучення значних ресурсів і послідує за цим суттєве підвищення кваліфікації штату власних фахівців - то все це не тільки сприятиме успіху проекту, але й буде потребувати подальшого фінансування для його постійного підтримання.

Наступні питання при покупці програми автоматизації бухгалтерського обліку можна розглянути в такій послідовності:

- **відомий розробник** - ознакою якого є тривала присутність на ринку програмного забезпечення;
- **вартість** відповідає саме своєму обсягу роботи, й не більше.
- **доступність** та простота в користуванні;

- *технічна підтримка* системи сервісного обслуговування клієнтів:
- *об'єм інформації*, що обробляється.

Доцільно відмітити, що український ринок програмних бухгалтерських продуктів сьогодні значною мірою заповнений російськими аналогами, адаптованими під стандарти і законодавство України. На ринку програмних продуктів представлено широкий спектр програм по автоматизації бухгалтерського обліку, найпоширенішими з яких і найбільш адаптованими до української системи ведення обліку є пакети "1С: Підприємство", "Парус - Підприємство". Вони використовуються через переважно малим та середнім бізнесом, тоді як більш великі компанії та компанії з іноземними інвестиціями віддають перевагу ERP-системам, SAP/R3, Microsoft Dynamics NAV. Ціни на західні аналоги вимірюються тисячами євро, що робить західний софт недоступним для малого бізнесу в Україні.

Програмні продукти корпорації "Парус" в останніх версіях мають ресурсні можливості, наближені до "1С: Бухгалтерії", однак ці програми не такі зручні у користуванні через недосконалу побудову меню та доступу до довідників, процесів визначення фінансових результатів, побудови фінансової та іншої звітності. Як свідчать форуми користувачів "1С: Підприємство" - даний продукт є не настільки універсальним, щоб задовольнити вимоги організацій, які займаються специфічними видами діяльності. Це може проявлятися, наприклад, неможливістю грамотно формувати собівартість продукції окремих підприємств. Цей показник, який має безпосередній вплив на розмір фінансового результату діяльності господарюючого суб'єкта, враховує всі елементи витрат, спираючись на те, що протягом звітного періоду підприємство може випускати тисячі найменувань виробів, які різняться між собою матеріаломісткістю, трудомісткістю та ін. показниками.

Для поліпшення цього та багатьох інших питань була створена українська програма "Акцент", яка існує на ринку близько 15 років. Зручність її полягає в тому, що завдяки ресурсним можливостям вона дозволяє

створювати спеціалізовані облікові рішення для підприємств громадського харчування, фірм-страховиків, автотранспортних та поліграфічних підприємств тощо, нарощувати функціональність існуючих настроювань, стикувати програму з торговельним обладнанням (РРО, вагами, сканерами штрих-кодів) та обмінюватися інформацією з іншими програмами.

У цьому програмному продукті велика роль відведена саме бухгалтерові. За відгуками користувачів програмного продукту "Акцент" інтерфейс програми - зручний, простий, візуальний, орієнтований на задачу. Те, що в "Акценті" робиться само собою, в "1С" вимагає натискання кількох кнопок, використання фільтрів та ін. Повний контроль над даними від проводки до звітів. Повна керованість обліковою політикою. Бухгалтер може керувати планом рахунків, порядком проведення документів, і тим, у яке місце звіту повинна потрапити цифра з проводки. Доступно управління політикою списання матеріальних об'єктів обліку, першою подією з податкового обліку і ПДВ. Можливість створювати звіти довільної вибірки без програмування і використання спеціальних знань. Да й супроводження на "Акцент" має цінові переваги по зрівнянню з основними конкурентами.

І саме головне те, що 16 травня 2017 року Указом Президента [1], були оприлюднені санкції, які поширюються на ТОВ "1С" і ТОВ "Корпорацію "Парус".

Тобто можна зробити висновок, що основна перспектива завоювання ринку бухгалтерських програмних продуктів саме в українській альтернативі.

Проблема тільки в тому, що вітчизняний бізнес не готовий на сьогодні запропонувати за рівнем обслуговування таку кількість фахівців, які вміють працювати з новим програмним забезпеченням. Але, як кажуть, "*...легка біда початок...*".

Література:

1. Указ Президента від 15.05.2017 р. №133/2017"Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)".

СИСТЕМНІ ФІНАНСОВІ РИЗИКИ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ

*Шпенюк О.Є., молодший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень
Державної установи «Інститут економіки природокористування та
сталого розвитку НАН України»*

З погляду економічних наслідків глобальна криза 2007-2009 рр. була наймасштабнішою за всю історію. Так, за даними МВФ, обсяг банківських втрат, пов'язаних із списанням кредитів та переоцінкою портфеля цінних паперів протягом 2007-2010 рр., склав 2,3 трлн. дол. США. Обсяг витрат органів грошово-кредитного регулювання та урядів на подолання кризи фінансового сектору у % від ВВП країни, за оцінками МВФ і ОЕСР, становив: у США – 73,7, Об'єднаному Королівстві – 47,5, Нідерландах – 39,8, Швеції – 70,0, Німеччині – 21,7, Франції – 19,0, Росії, 7,1, в середньому у країнах G20 – 28. Більшість аналітиків, науковців, політмейкерів сходяться на думці, що однією з основних причин таких руйнівних подій у світовому масштабі, стала реалізація накопиченого системного ризику (перш за все, у розвинених країнах), якій не вдалося заздалегідь запобігти.

Поняття системний ризик з самого початку закріпилося саме за фінансовою сферою, оскільки найбільша волатильність, невизначеність і кризогенність властива саме фінансам. Формуватися системні фінансові ризики можуть на глобальному (глобальні фінансові ринки), національному (національні фінансові системи) і корпоративному (системно значимі фінансові інститути) рівнях. Поширюються системні ризики горизонтально (між секторами фінансового ринку на відповідні види фінансових інститутів) і

*Матеріали науково-практичної конференції
«Євроінтеграційні та глобальні аспекти економічного розвитку України»*

вертикально (знизу вверху і зверху вниз по рівнях глобальної фінансової системи). Крім цього, системний ризик має накопичувальний характер, тобто формується він по наростаючій, до моменту, коли «чаша переповнюється» і відбувається реалізація ризику з його поширенням через мережу контрагентів. Таким чином, ключовою особливістю системних фінансових ризиків є потенційна інтоксикація світової економіки «фінансовим вірусом», яка, цілком виправдано, носить катастрофічний характер через складність передбачення, управління і масштабність наслідків.

У документах міжнародних організацій, а також в літературі можна зустріти різноманітні трактування поняття «системний ризик» (табл.1), так само як і його класифікації (табл. 2).

Таблиця 1

Трактування поняття «системного ризику»

Автор	Дефініція
Європейський центральний банк (ЕЦБ)	Системний ризик як ризик реалізації і поширення значної системної події, яка негативно впливає на велику кількість системно утворюючих фінансових посередників або ринків
Європейська рада із системних ризиках (ЕСРБ)	Системний ризик – це ризик, властивий всьому ринку або цілому сегменту ринку.
МВФ (ІМФ)	Системний ризик – це ризик, пов'язаний з порушенням функціонування фінансової системи і який може істотно негативно впливати на реальну економіку.
Банк міжнародних розрахунків (ВІС)	Системний ризик – це ризик того, що неспроможність одного або декількох із учасників виконати своєчасно і в повному обсязі свої зобов'язання, може призвести до дефолтів інших учасників з ланцюговою реакцією, що зумовить значні фінансові труднощі.
Рада з фінансової стабільності (ФСБ)	Системний ризик – це ризик, який має наслідки для «здоров'я» фінансової системи в цілому і негативні наслідки для фінансової стабільності і економіки.
Тейлор Д. (John B. Taylor)	Системний ризик у фінансовій сфері – це ризик, який чинить вплив на всю фінансову систему і реальну економіку шляхом каскадного ефекту, ефекту зараження і ланцюгової реакції.
Дж.Г. Кауфман, К. Скотта (Kaufman G.G., Scott K.E.)	Системний ризик – це ймовірність збою всієї системи у зв'язку з недієздатністю її окремих частин або компонентів; є наслідком паралельної кореляції між більшістю або всіма елементами системи.

Джерело: офіційний сайт ЕЦБ, ЕСРБ, ВІС, ІМФ, ФСБ, [3], [4] .

Таблиця 2

Класифікація системних фінансових ризиків фінансовими інститутами ЄС

Організація	Види системних ризиків	Коментар
Європейська Рада із системних ризиків (ESRB)	Взаємозв'язки і дисбаланси; Макроекономічні ризики; Кредитні ризики; Ризики фінансування і ліквідності; Ринкові ризики; Ризики рентабельності і платоспроможності	Ризики всієї фінансової системи
Європейське банківське управління (ЕВА)	Блок 1 «Ризики капіталу»: кредитний ризик, ринковий ризик, операційний ризик, ризик концентрації, процентний ризик, репутаційний ризик, ризик рентабельності. Блок 2 «Ризики фінансування і ліквідності»: ризик доступу до фінансування, ризики фінансової структури. Блок 3 «Ризики зовнішнього середовища»: ризик регулювання, ризик фрагментації, суверенний ризик.	Ризики банківської системи ЄС
Європейське управління з цінних паперів та ринків (ESMA)	Ризик ліквідності; Ринковий ризик; Ризик зараження; Кредитний ризик;	Ризики ринку цінних паперів ЄС
Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення (ЕІОРА)	Макроекономічні ризики; Кредитні ризики; Ринковий ризик; Ризики фінансування і ліквідності; Ризики рентабельності і платоспроможності; Взаємозв'язки і дисбаланси; Страховий ризик	Ризики страхового і пенсійного сектору ЄС
Банк Англії	Ризик економічного спаду; Суверенний ризик; Ризик регулювання; Ризик банкрутства фінансового інституту; Ризик падіння цін на власність; Операційний ризик; Ризик низьких відсоткових ставок	Ризики фінансової системи Великої Британії

Джерело: офіційний сайт ERSB, EBA, ESMA, EIOPA, Bank of England

Вказані види системних ризиків безпосередньо пов'язані із джерелами їх виникнення, тобто такими «слабкими місцями» фінансового сектору, які, при реалізації негативного сценарію, є пусковим важелем розгортання кризових подій в масштабі всієї системи. Концентрація конкретних ризиків може відбуватися як на рівні системи, так і на мікрорівні (рис.1), що загрожує фінансовій стійкості економічних агентів з подальшим впливом на фінансову стабільність в цілому.

Рис. 1 – Концентрація окремих ризиків (на мікрорівні) як джерело системного ризику

Джерело: складено автором на основі [5].

Таким чином, в результаті кризи виникає новий феномен – «системні фінансові ризики», а на перший план виступає проблема забезпечення фінансової стабільності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання вибору підходів щодо оцінювання та управління системними ризиками як у світовому масштабі, так і в Україні зокрема.

Література:

1. Global Financial Stability Report: Meeting New Challenges to Stability and Building a Safer System. – IMF. – April 2010. – P. 12. Режим доступу: <http://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2016/12/31/Meeting-New-Challenges-to-Stability-and-Building-a-Safer-System>
2. Wehinger G. The turmoil and the Financial Industry: Developments and Policy Responses. // Financial Market Trends. – Vol. 2009/1. – 2009. – OECD. P.8. Режим доступу: <https://www.oecd.org/finance/financial-markets/43293643.pdf>
3. Taylor B. John. Systemic Risk and the Role of Government. // Dinner Keynote Speech Conference on Financial Innovation and Crises. Federal Reserve Bank of Atlanta Jekyll Island, Georgia. May 12, 2009. Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/9a9f/f09c09be98157ee53e6ea22be425e60bc626.pdf>
4. Kaufman G.G. and Scott K.E. «What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard or Contribute to It?» The Independent Review, v. VII, n. 3, 2003, pp. 371-391. Режим доступу: http://www.independent.org/pdf/tir/tir_07_3_scott.pdf
5. Чемерис В., Заруба Ю. Системний ризик у діяльності фінансового сектору: передумови, джерела та фактори / В. Чемерис, Ю. Заруба. // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 9(199). – С. 42-45.

ЗМІСТОФОРМУЮЧІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

*Хуторна М. Е., к. е. н., доц., докторант
ДВНЗ «Університету банківської справи»*

Узагальнюючи проаналізовані підходи до визначення фінансової стабільності вважаємо, що поряд з наведеними науковцями такими характеристиками, як системний характер, множинність станів, відносний характер, динамічний аспект, здатність повністю абсорбувати негативні шоки всередині фінансової системи [1, с. 3] та базування на довірі до фінансової системи [2], *також необхідно виділити такі:*

- *прогностичний характер.* Фінансова стабільність системи по відношенню до поточних внутрішніх або зовнішніх збурень ще не є гарантією її утримання у подальшому, оскільки це залежить від відповідності потенціалу фінансової системи до резистентності шокам та силі майбутніх реалізованих системних ризиків. Саме тому, фінансова стабільність визначається здатністю превентивно виявляти ознаки накопичення системних ризиків та природу і джерела їх зародження, визначати рушійні чинники їх реалізації, прогнозувати силу та напрями їх поширення;

- *контрциклічний характер.* Метою фінансової стабільності як процесу є згладжування середніх та малих економічних циклів, розвиток яких відбувається у площині взаємозв'язку економічних процесів реального та фінансового секторів. Заходи щодо фінансової стабілізації направлені на попередження виникнення фінансових криз або мінімізацію сили їх прояву та впливу на реальний сектор економіки, якщо факт настання кризи є невідворотнім. З огляду на зазначену характеристику, рівень фінансової стабільності залежить від якості підпорядкування розвитку фінансового сектору потребам реальної економіки;

- *функціональний характер*. Фінансова стабільність розкривається через здатність фінансової системи підтримувати безперебійний та ефективний рівень функціонування при зміні умов середовища;

- *когерентний характер*. Фінансова стабільність є результатом конструктивної когерентної поведінки фінансово-кредитних установ, яка насамперед, проявляється у їх здатності до ефективного виконання посередницької та платіжної функцій. Результуючим ефектом даної поведінки фінансово-кредитних інституцій є ефективні фінансові процеси в економіці, запобігання накопиченню або «запуску» реалізації системних ризиків з причини деструктивної колективної поведінки фінансово-кредитних установ та надмірній волатильності фінансових ринків. Тобто, у процесі забезпечення фінансової стабільності важливим є врахування прогнозованих наслідків когерентної поведінки фінансових інституцій та їх впливу на життєздатність системи, тобто її структурну та функціональну цілісність.

Запропоновані ознаки поняття фінансової стабільності поглиблюють його зміст, чіткіше виділяють його відмінні риси від економічної сутності поняття «фінансова стійкість» та, на відміну від інших підходів, розкривають прагматичну природу поняття, яка повинна бути покладена в основу її забезпечення. Це дозволяє уточнити економічний зміст поняття фінансова стабільність, яке тлумачимо як *здатність фінансової системи ефективно виконувати основні функції навіть в умовах внутрішніх та зовнішніх збурень* (забезпечення безперебійності роботи платіжної системи; ефективне акумулювання, розподіл, перерозподіл та використання фінансових ресурсів; управління фінансовими ризиками), *що забезпечується завдяки попередженню нагромадження та реалізації системних ризиків, моніторингу та контролю за характером когерентної поведінки фінансово-кредитних інституцій та попередження її деструктивних ефектів на стан*

економіки. Фінансова стабільність сприяє згладжуванню економічних циклів та створює передумови до планомірного еволюційного розвитку економіки.

Вважаємо, що безперервна функціональність є змістоформуючою ознакою як макроекономічної фінансової стабільності, так і окремих фінансово-кредитних установ. З огляду на це, під фінансовою стабільністю кредитної установи розуміємо її здатність до безперебійного та ефективного посередництва у розрахунках та кредитуванні, спроможність якісно управляти індивідуальними фінансовими ризиками навіть в умовах внутрішніх та зовнішніх шоків, що забезпечується шляхом формування достатнього запасу міцності для належного покриття потенційних негативних наслідків внутрішніх дисбалансів та запобігання їх перекладання на реальну економіку, а також утримання довгострокової резистентності установи до негативних змін зовнішнього середовища. Фінансово стабільна кредитна установа є здатною до забезпечення цілеспрямованого розвитку впродовж тривалого часу за одночасного збереження стану динамічної фінансової рівноваги навіть в умовах негативних зовнішніх та внутрішніх впливів.

У свою чергу, класифікація видів фінансової стабільності кредитних установ є невід'ємною частиною формування ефективної системи її забезпечення. На підставі аналізу наукової літератури вважаємо за доцільне поряд із загальноновживаними класифікаційними ознаками поняття «фінансова стабільність» також виділити такі: *стан стабільності, її реальність, спосіб підтримання, рівень опірності та адаптивності до змін зовнішнього середовища, мета* (табл. 1). Це дозволяє поглибити економічний зміст даного поняття, розширити розуміння того, в яких станах може проявлятися фінансова стабільність, що є важливих на етапі розробки та впровадження заходів щодо забезпечення її безперервності та достатності, як з позиції функціонального, так і параметричного підходів.

Класифікація видів фінансової стабільності

Класифікаційна ознака	Види фінансової стабільності
Суб'єкт	Країни, регіону, економіки, фінансової системи, фінансово-банківської системи, фінансового ринку, фінансової інфраструктури, фінансового посередника (кредитної установи, страхової компанії, пенсійного фонду, інвестиційного фонду), підприємства, домашнього господарства
Межі поширення	Локальна, національна, міжнародна, глобальна; мега-, мета-, макро-, мезо-, мікрорівня
Вид економічної системи	В умовах ринкової економіки, адміністративно-командної економіки, інформаційної економіки, тіньової економіки, легальної економіки
Стан економіки	В умовах тривалого економічного зростання, у передкризових, посткризових умовах
Рівень забезпеченості	Абсолютний, високий, задовільний, низький (пороговий) рівень
Стан стабільності	Фактична, очікувана, потенційна, прогнозна
Реальність	Дійсна, уявна
Спосіб підтримання	Спадкова, примусова, еволюційна, революційна
Тривалість періоду дії	Короткострокова, середньострокова, довгострокова; безперервна, періодична (ситуативна), тимчасова
Ступінь забезпечення	Забезпечена, незабезпечена
Рівень забезпечення	Системна, фрагментарна (компонентна)
Мета	Стратегічна, тактична, ургентна
Рівень опірності та адаптивності до змін зовнішнього середовища	Повна, часткова, погранична

Примітка. Розроблено автором.

Беручи за основу вище представлену класифікацію видів поняття «фінансова стабільність» вважаємо, що дослідження даного питання на рівні кредитних установ потребує додаткового виділення таких класифікаційних ознак: *форма прояву, економічний зміст, тип грошово-кредитної політики, рівень опірності та адаптивності до негативних змін зовнішнього та внутрішнього середовища, сила впливу на стабільність фінансової системи, сфера фінансової діяльності* (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація видів фінансової стабільності кредитної установи

Класифікаційна ознака	Види фінансової стабільності
Суб'єкт	Банк, небанківська кредитна установа
Тип грошово-кредитної політики	В умовах рестрикційної, експансіоністської політики, лібералізації
Спосіб підтримання	Спадкова, примусова, саморегульована, еволюційна, революційна
Форма прояву	Внутрішня, зовнішня, цілісна
Економічний зміст	Капітальна, ресурсна, функціональна, структурна, параметрична
Рівень опірності та адаптивності до негативних змін зовнішнього та внутрішнього середовища	Повна, часткова, погранична
Мета	Стратегічна, тактична, ургентна
Рівень забезпечення	Цілісна, фрагментарна (компонентна)
Сила впливу на стабільність фінансової системи	Системно важливих кредитних установ; кредитних установ, які не мають системного значення
Сфера фінансової діяльності	У сфері кредитно-інвестиційної діяльності, здійснення розрахунків, акумулювання фінансових ресурсів, продажу фінансових послуг (кредитна, депозитна, боргова, платіжна, продуктова)

Примітка. Розроблено автором.

Запропонована класифікація дозволяє усвідомити та у подальшому практично реалізувати диференційований підхід до вибору механізмів забезпечення фінансової стабільності кредитної установи, що й обґрунтовує її практичну значущість.

Література:

1. Каллаур П. В. Концепт «финансовая стабильность» / П. В. Каллаур [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/3716/2/Kallaur_P_Kontsept_Finansovaya_stabil_nost_BEZh_1_07.pdf.
2. Моисеев С. Политика поддержания финансовой стабильности / С. Моисеев // Вопросы экономики. – 2008. - № 11. – С. 51-61.